

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 16

(2003–2004)

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale
med tilhørende vedlegg mellom EFTA-
statene og Chile undertegnet i Kristiansand
26. juni 2003 (frihandelsavtale)

Innhold

1	Innledning og sammendrag	7	4.3.5	Handelsforbindelser og økonomiske forbindelser regulert av denne avtale (artikkel 5)	15
2	Frihandelsforhandlingene mellom EFTA og Chile. Bakgrunn og gjennomføring	8	4.3.6	Regionale og lokale administrative enheter (artikkel 6)	15
2.1	Bakgrunn	8	4.4	Handel med varer	15
2.2	Forhandlingsprosessen	8	4.4.1	Virkeområde (artikkel 7)	15
2.3	Samhandelen mellom Norge og Chile	9	4.4.2	Opprinnelsesregler og administrativt samarbeid (artikkel 8)	15
2.4	Den politiske og økonomiske utviklingen i Chile	9	4.4.3	Fjerning av toll (artikkel 9)	16
3	De viktigste forhandlingsresultatene	10	4.4.4	Toll (artikkel 10)	16
3.1	Generelt	10	4.4.5	Gebyrer og andre avgifter (artikkel 11)	16
3.2	Avtalens fortale	10	4.4.6	Basistollsatser (artikkel 12)	16
3.3	Industrivarer	10	4.4.7	Import- og eksportrestriksjoner (artikkel 13)	16
3.4	Fisk og andre marine produkter	10	4.4.8	Klassifisering av varer og tollverdi (artikkel 14)	16
3.5	Bearbeidede landbruksprodukter	10	4.4.9	Nasjonal behandling (artikkel 15)	16
3.6	Ubearbeidede landbruksvarer	10	4.4.10	Veterinære og plantesanitære tiltak (artikkel 16)	16
3.7	Opprinnelsesregler og tolladministrativt samarbeid	11	4.4.11	Tekniske forskrifter (artikkel 17)	17
3.8	Tjenester	11	4.4.12	Antidumping- og utjevningstiltak (artikkel 18)	17
3.9	Etableringer	11	4.4.13	Krisetiltak ved import av visse varer (artikkel 19)	17
3.10	Beskyttelse av immaterielle rettigheter	12	4.4.14	Globale beskyttelsestiltak (artikkel 20)	17
3.11	Offentlige anskaffelser	12	4.4.15	Generelle unntak (artikkel 21)	17
3.12	Konkurransen	12	4.5	Handel med tjenester	17
3.13	Subsidier	12	4.5.1	Virkeområde (artikkel 22)	17
3.14	Åpenhet	12	4.5.2	Definisjoner (artikkel 23)	17
3.15	Institusjonelle bestemmelser	12	4.5.3	Bestevilkårsbehandling (artikkel 24)	18
3.16	Tvisteløsning	12	4.5.4	Markedsadgang (artikkel 25)	18
3.17	Generelle unntak	13	4.5.5	Nasjonal behandling (artikkel 26)	18
4	Nærmere om form og innhold i frihandelsavtalen	14	4.5.6	Handelsliberalisering (artikkel 27)	18
4.1	Generelt	14	4.5.7	Innenlandsk regulering (artikkel 28)	18
4.2	Avtalens fortale	14	4.5.8	Godkjenning (artikkel 29)	18
4.3	Innledende bestemmelser	14	4.5.9	Bevegelse for fysiske personer (artikkel 30)	18
4.3.1	Opprettelse av et frihandelsområde (artikkel 1)	14	4.5.10	Telekommunikasjonstjenester (artikkel 31)	19
4.3.2	Formål (artikkel 2)	14			
4.3.3	Territorial anvendelse (artikkel 3) ..	14			
4.3.4	Forholdet til andre internasjonale avtaler (artikkel 4)	15			

4.6	Etablering	19	4.10.22	Endringer av virkeområdet (artikkel 68)	22
4.6.1	Virkeområde (artikkel 32)	19	4.10.23	Videre forhandlinger (artikkel 69) ..	22
4.6.2	Definisjoner (artikkel 33)	19	4.10.24	Unntak (artikkel 70)	22
4.6.3	Nasjonal behandling (artikkel 34) ...	19	4.10.25	Gjennomgang og anvendelse (artikkel 71)	23
4.6.4	Forbehold (artikkel 35)	19	4.11	Konkurransopolitikk	23
4.6.5	Rett til regulering (artikkel 36)	19	4.11.1	Formål (artikkel 72)	23
4.6.6	Sluttbestemmelser (artikkel 37)	19	4.11.2	Underretninger (artikkel 73)	23
4.7	Betalinger og kapitalbevegelser	19	4.11.3	Samordning av håndhevingstiltak (artikkel 74)	23
4.7.1	Formål og virkeområde (artikkel 38)	19	4.11.4	Konsultasjoner (artikkel 75)	23
4.7.2	Løpende betalinger (artikkel 39)	19	4.11.5	Utveksling av informasjon og fortrolig behandling (artikkel 76)	23
4.7.3	Kapitalposter (artikkel 40)	19	4.11.6	Offentlige foretak og foretak tillagt sær- eller eneretter, herunder utpekte monopoler (artikkel 77)	23
4.7.4	Unntak og beskyttelsestiltak (artikkel 41)	19	4.11.7	Tvisteløsning (artikkel 78)	23
4.7.5	Sluttbestemmelser (artikkel 42)	19	4.11.8	Utpekte myndigheter (artikkel 79) .	23
4.8	Felles bestemmelser	20	4.11.9	Definisjoner (artikkel 80)	23
4.8.1	Forhold til andre internasjonale avtaler (artikkel 43)	20	4.12	Subsidier	24
4.8.2	Generelle unntak (artikkel 44)	20	4.12.1	Subsidier/statsstøtte (artikkel 81) ..	24
4.8.3	Finansielle tjenester (artikkel 45) ...	20	4.13	Åpenhet	24
4.9	Beskyttelse av immaterielle rettigheter	20	4.13.1	Kunngjøring (artikkel 82)	24
4.9.1	Immaterielle rettigheter (artikkel 46)	20	4.13.2	Kontaktpunkter og utveksling av informasjon (artikkel 83)	24
4.10	Offentlige anskaffelser	20	4.13.3	Samarbeid om økt åpenhet (artikkel 84)	24
4.10.1	Formål (artikkel 47)	20	4.14	Forvaltning av avtalen	24
4.10.2	Virkeområde og omfang (artikkel 48)	20	4.14.1	Den blandede komité (artikkel 85) .	24
4.10.3	Definisjoner (artikkel 49)	21	4.14.2	Sekretariatet (artikkel 86)	24
4.10.4	Nasjonal behandling og ikke- diskriminering (artikkel 50)	21	4.15	Tvisteløsning	24
4.10.5	Forbud mot gjenkjøpsavtaler (artikkel 51)	21	4.15.1	Virkeområde (artikkel 87)	24
4.10.6	Beregningsregler (artikkel 52)	21	4.15.2	Valg av forum (artikkel 88)	24
4.10.7	Åpenhet (artikkel 53)	21	4.15.3	Velvillig mellomkomst, forlik eller megling (artikkel 89)	24
4.10.8	Anbudsprosedyrer (artikkel 54)	21	4.15.4	Konsultasjoner (artikkel 90)	25
4.10.9	Selektiv anbudsprosedyre (artikkel 55)	21	4.15.5	Opprettelse av voldgiftspanel (artikkel 91)	25
4.10.10	Andre prosedyrer (artikkel 56)	21	4.15.6	Voldgiftspanel (artikkel 92)	25
4.10.11	Kvalifisering av leverandører (artikkel 57)	21	4.15.7	Voldgiftpanelets prosedyrer (artikkel 93)	25
4.10.12	Kunngjøringer (artikkel 58)	21	4.15.8	Avgjørelse (artikkel 94)	25
4.10.13	Anbudsdokumenter (artikkel 59)	22	4.15.9	Avslutning av voldgiftspanelets behandling (artikkel 95)	25
4.10.14	Tekniske spesifikasjoner (artikkel 60)	22	4.15.10	Gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelser (artikkel 96)	25
4.10.15	Tidsfrister (artikkel 61)	22	4.15.11	Øvrige bestemmelser (artikkel 97) .	25
4.10.16	Forhandlinger (artikkel 62)	22	4.16	Generelle unntak	25
4.10.17	Oversending, mottak og åpning av anbud (artikkel 63)	22	4.16.1	Vanskeligheter med betalingsbalansen (artikkel 98)	25
4.10.18	Tildeling av kontrakter (artikkel 64)	22	4.16.2	Klausul om nasjonal sikkerhet (artikkel 99)	26
4.10.19	Informasjon om kontraktstildeling (artikkel 65)	22	4.16.3	Beskatning (artikkel 100)	26
4.10.20	Klager (artikkel 66)	22	4.17	Sluttbestemmelser	26
4.10.21	Informasjonsteknologi og samarbeid (artikkel 67)	22			

4.17.1	Definisjoner (artikkel 101)	26
4.17.2	Vedlegg og tillegg (artikkel 102)	26
4.17.3	Endringer (artikkel 103)	26
4.17.4	Nye parter (artikkel 104)	26
4.17.5	Oppsigelse og opphør (artikkel 105)	26
4.17.6	Ikrafttredelse (artikkel 106)	26
4.17.7	Forholdet til supplerende avtaler (artikkel 107)	26
4.17.8	Depositat (artikkel 108)	26
4.18	Den bilaterale landbruksavtalen	26
5	Vurderinger og tilråding	27

Vedlegg

1	Frihandelsavtale mellom EFTA- statene og Republikken Chile	29
2	Supplerende avtale om handel med landbruksvarer mellom Republikken Chile og Kongeriket Norge	86

Utrykt vedlegg:

Frihandelsavtalens og den bilaterale
landbruksavtalens vedlegg med tillegg
(<http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/stprp>)

St.prp. nr. 16

(2003–2004)

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

Tilråding fra Utenriksdepartementet av 14. november 2003, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)

1 Innledning og sammendrag

Hovedformålet med EFTAs frihandelsavtaler er å stimulere til økt samhandel og økonomisk samarbeid mellom partene.

Det bærende prinsipp i EFTA-statenes tredjelandspolitikk har vært parallellitet med EU. Bakgrunnen for dette prinsippet er behovet for å sikre EFTA-eksportører tilsvarende handelsbetingelser i tredjelandsmarkeder som EU-eksportører. EU inngikk en frihandelsavtale med Chile 18. november 2002 som trådte i kraft 1. februar 2003. Argumentet om parallellitet var en av de viktigste grunnene til at Norge og EFTA gikk til forhandlinger med Chile.

Frihandelsavtalen mellom EFTA og Chile er en moderne avtale i EFTA-sammenheng. I tillegg til å omfatte handel med industrivarer, fiskeprodukter og landbruksvarer, inneholder avtalen forpliktelser innen handel med tjenester, etableringer, immaterielle rettigheter og offentlige anskaffelser. I tillegg er en rekke av de tradisjonelle artiklene i avtalen oppdatert i henhold til utviklingen i det internasjonale handelsregimet. Som del av frihandelsavtalen har hver av EFTA-statene dessuten forhandlet frem en bilateral landbruksavtale med Chile.

Frihandelsavtalen er fremforhandlet i samsvar med WTOs regler om unntak for regionale avtaler fra bestevilkårsbehandling, og den oppfyller blant annet kravet om at en frihandelsavtale skal omfatte den vesentlige del av samhandelen mellom partene.

Frihandelsavtalen inneholder et vedlegg som gir Norge rett til ved ratifikasjon å unnta Svalbard fra avtalens forpliktelser på andre områder enn handel med varer. Norge vil benytte seg av denne retten.

Avtalen er mellom Chile på den ene siden og EFTA-statene på den andre. Avtalen er fremforhandlet i fellesskap på EFTA-siden, men inngås enkeltvis mellom hver av EFTA-statene og Chile. Avtalen ble parafert i Genève 23. mars og undertegnet på EFTAs ministermøte i Kristiansand 26. juni 2003.

Som vedlegg følger frihandelsavtalen samt den bilaterale landbruksavtalen i engelsk originalversjon med oversettelse til norsk. Frihandelsavtalens og den bilaterale landbruksavtalens vedlegg følger som utrykte vedlegg til proposisjonen. Disse vedleggene finnes også elektronisk på <http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/stprp>.

2 Frihandelsforhandlingene mellom EFTA og Chile. Bakgrunn og gjennomføring

2.1 Bakgrunn

Et bærende prinsipp i EFTA-statenes frihandelspolitikk har vært parallellitet med EU. Hensikten med prinsippet har vært å sikre EFTA-eksportører tilsvarende handelsbetingelser i tredjelandsmarkeder som EU-eksportører. Parallellitetspolitikken har sitt grunnlag i EFTA-ministrenes erklæring fra Bergen i juni 1995. EU inngikk en frihandelsavtale med Chile 18. november 2002 som trådte i kraft 1. februar 2003. For å vurdere grunnlaget for forhandlinger om en frihandelsavtale ga EFTAs ministermøte på Lillehammer 1. juni 1999 klarsignal til forberedende samtaler med Chile. Under disse samtaler kom det frem at et felles grunnlag for forhandlinger var til stede. Både Chile og EFTA-statene ønsket seg en ambisiøs avtale i tråd med WTOs regelverk.

Frihandelsavtalen med Chile er en av EFTA-statenes mest omfattende frihandelsavtaler. Den er bygget over samme lest som EFTA-Singapore-avtalen med sterke elementer fra EU-Chile-avtalen. Foruten tradisjonell frihandel med industrivarer og fiskeprodukter, inkluderer avtalen forpliktelser innen tjenester og etableringer, immaterielle rettigheter, offentlige anskaffelser og samarbeid på konkurranseområdet. I WTO opererer Chile med bundne tollsatser på 25 prosent for industrivarer, mens gjennomsnittlig effektiv tollsats på industrivarer er 6 prosent. Så snart frihandelsavtalen mellom EFTA og Chile trer i kraft, vil Chile oppnå nulltoll på 90 prosent av sine eksportvarer til Norge og de andre EFTA-landene. Etter Chiles nedtrappingsperiode vil avtalen sikre norske varer tollfri markedsadgang i Chile på bred basis. Avtalen vil også medføre et egnet forum for eliminering av en rekke ikke-tollmessige barrierer, blant annet tekniske handelshindre.

I avtalen forplikter partene seg til å gi hverandre like gunstig etableringsadgang som den som gis nasjonale aktører. Dette kan blant annet ha stor betydning for norske utstyrsleverandører innen fiskeri og oppdrett.

Gjennom Bergenserklæringen ble EFTAs tredjelandsamarbeid utvidet til også å gjelde land og regioner utenfor Europa. Utenfor Europa har

EFTA avtaler med en rekke land i middelhavsregionen, men de eneste oversjøiske avtalene utenom den med Chile, er inngått med Mexico og Singapore. Avtalen med Chile kan ha betydning utover utviklingen av det bilaterale samarbeidet, ettersom Chile kan fungere som innfallspurt til resten av regionen. Landet har inngått en rekke bilaterale frihandelsavtaler og er assosiert medlem av tollunionen Mercosur, der Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay er medlemmer. EFTA har allerede en samarbeidserklæring med Mercosur fra 12. desember 2000.

2.2 Forhandlingsprosessen

På EFTAs ministermøte på Lillehammer 1. juni 1999 ble det fastslått at et felles grunnlag for forhandlinger var til stede. Forhandlingene har foregått på embetsnivå i Genève og Santiago i perioden fra 4. desember 2000 til 23. mars 2003. EFTA-statene har opptrådt som en samlet gruppe i forhandlingene på basis av fellesposisjoner utarbeidet internt i EFTA.

Island har ledet EFTA-siden i forhandlingene. Nærings- og handelsdepartementet har ledet den norske delegasjonen. Landbruksdepartementet har ledet forhandlingene om den bilaterale landbruksavtalen mellom Norge og Chile. Finansdepartementet ved Toll- og avgiftsdirektoratet har ledet forhandlingene om toll- og opprinnelsesspørsmål. Utenriksdepartementet, Justisdepartementet, Finansdepartementet og andre berørte departementer har bistått Nærings- og handelsdepartementet i forhandlingene om blant annet etableringer og juridiske spørsmål.

På norsk side har sentrale spørsmål blitt avklart gjennom løpende kontakt med de enkelte berørte departementene og i en egen intern referansegruppe for tredjelandsspørsmål. Gruppen, som ledes av Nærings- og handelsdepartementet, består av representanter fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Finansdepartementet, Fiske- og landbruksdepartementet, Helse- og sosialdepartementet, Kirke- og kulturdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks-

departementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet, Patentstyret, Samferdselsdepartementet, Toll- og avgiftsdirektoratet og Utenriksdepartementet. Forhandlingene ble avsluttet og avtalen parafert 23. mars 2003. Regjeringen traff beslutning om undertegning av avtalen ved kongelig resolusjon av 7. juni, og Nærings- og handelsministeren undertegnet avtalen på vegne av Norge på EFTAs ministermøte i Kristiansand 26. juni 2003.

2.3 Samhandelen mellom Norge og Chile

Chile er blant Norges største handelspartnere i Sør-Amerika. Samhandelen med Chile utgjør likevel ikke mer enn om lag 0,2 prosent av Norges totale utenrikshandel og har vist en synkende tendens de siste årene.¹ Fra å ha en verdi på om lag 1 milliard kroner i 1996, er verdien av samhandelen i 2002 på knapt 600 millioner kroner. Eksporten ble redusert med 75 prosent i dette tidsrommet, mens importen steg med 8 prosent. Norges eksport til Chile utgjorde i underkant av 160 millioner kroner i 2002. De viktigste eksportartiklene var maskiner, gass og elektrisk utstyr. Importen fra Chile var samme år på drøye 420 millioner kroner og besto hovedsakelig av vin, frukt og grønnsaker.

De norske investeringene i Chile har økt betydelig i de senere årene, fremfor alt innen oppdrett og oppdrettsrelaterte næringer. I juni 2003 hadde 33 norske selskaper etablert seg med fast representasjon i Chile. Enkelte store norske selskaper har gjort oppkjøp av større omfang, mens en rekke små og mellomstore bedrifter leverer varer og tjenester til oppdrettsnæringen. Norske bedrifter tilbyr også ingeniør- og andre tjenester til gruveindustrien. For norsk skipsfart er Chile et middels stort marked. Det ble etablert et norsk-chilensk handelskammer i Santiago i 2001.

2.4 Den politiske og økonomiske utviklingen i Chile

General Augusto Pinochets maktovertakelse i 1973 innebar en endring av den økonomiske politikken. Chile meldte seg i 1976 ut av Andespakten, en regional handelsavtale som det nye regimet oppfattet som proteksjonistisk og negativ til utenlandsinvesteringer. Et liberalt regelverk for utenlandsinvesteringer ble innført og i 1979 ble det satt en felles tollsats for alle varer på 10 prosent. Tollnivået ble riktignok senere justert noe opp. Penge- og finanspolitikken på 80-tallet kan karakteriseres som stram. For øvrig gjennomførte regimet blant annet privatiseringer, arbeidsmarkedsreformer, pensjonsreform og skattereformer.

Da Chile gjeninnførte demokratiet og sentrum-venstre-alliansen *Concertación de partidos por la Democracia* overtok makten i 1990 etter å ha vunnet valget året før, hadde landet opplevd en årlig gjennomsnittlig vekst i BNP på 6,3 prosent de seks foregående årene.² Den nye regjeringen fortsatte i hovedsak den liberale økonomiske politikken og en streng penge- og finanspolitikk. I perioden 1993–97 var den årlige veksten i BNP på 7,3 prosent i gjennomsnitt.

Den økonomiske veksten ble i årene 1998–2002 redusert, til et gjennomsnitt på 2,4 prosent pr. år. Dette kan ha sammenheng med en forverring av internasjonale konjunkturer, økt bedriftsbeskatning og innføring av nye regler på arbeidsmarkedet. Eksport av varer og tjenester anses imidlertid fortsatt for å være en av økonomiens viktigste kilder til vekst.

Det har siden 1990 blitt forhandlet frem en rekke bilaterale handelsavtaler, samtidig som landet i 1995 ble medlem av Verdens handelsorganisasjon WTO. Chile ble i 1996 som nevnt assosiert medlem av Mercosur, og i 2002 undertegnet landet bilaterale handelsavtaler med EU og USA. Disse avtalene har blitt fulgt av ensidige reduksjoner i Chiles importvern overfor alle land.

Den sittende regjeringen til President Ricardo Lagos fra sentrum-venstre-alliansen har i perioden frem til 2006 blant annet som mål å styrke den økonomiske veksten, avskaffe ekstrem fattigdom, reformere helsevesenet, treffe tiltak for å bedre de eldres situasjon, styrke utdanningen og fremme satsing på ny teknologi.

¹ Kilde: World Trade Atlas (2003).

² Kilde: The Economist Intelligence Unit, Country Profile Chile (2003).

3 De viktigste forhandlingsresultatene

3.1 Generelt

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Chile er i hovedsak bygget over samme lest som EFTAs avtaler med Mexico og Singapore, som trådte i kraft henholdsvis 1. juli 2001 og 1. januar 2003. Avtalen bygger også i betydelig grad på EUs frihandelsavtale med Chile, særlig hva angår regelverket som berører etableringer og tjenester. Dette er den andre frihandelsavtalen som Norge har inngått med et land på det amerikanske kontinent og den tredje avtalen inngått med et land utenfor Europa og middelhavsområdet. Avtalen er en såkalt «annengenerasjonsavtale». Dette betyr at den i tillegg til å omfatte handel med industrivarer, fiskeprodukter og landbruksvarer også inneholder materielle forpliktelser innenfor handel med tjenester, etableringer og offentlige anskaffelser.

Avtalen gir med få unntak nulltoll for handel med industrivarer, fisk og fiskeprodukter, samtidig som den åpner for utvidet handel med tjenester mellom partene. Avtalen tilfredsstiller kravene som stilles til såkalte regionale handelsavtaler i artikkel XXIV i GATT og artikkel V i WTOs tjenesteaftale (GATS). Bestemmelsene foreskriver at regionale frihandelsavtaler må omfatte henholdsvis den vesentlige del av samhandelen for varer og en betydelig sektormessig dekning for tjenester for at avtalen skal kunne gi preferensiell behandling til avtalepartene.

3.2 Avtalens fortale

Avtalens fortale nedfeller sentrale sider ved den politiske kontekst og er også et viktig fortolknings-element. Det fastslås hvem som er partene i avtalen og partenes hensikt med den. I fortalen bekrefter partene blant annet prinsippet om bærekraftig utvikling og prinsippene i FN-pakten og i FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter.

3.3 Industrivarer

EFTA-statene og Chile har forpliktet seg til å avvikle all importtoll på industrivarer og avgifter med tilsvarende virkning fra avtalens ikrafttredelse,

med unntak for Chile nedfelt i avtalens vedlegg VI. Fra frihandelsavtalens ikrafttredelse skal i tillegg alle forbud, restriksjoner og tiltak med tilsvarende virkning på import og eksport avvikles av både EFTA-statene og Chile, med ett unntak for Chile (importrestriksjoner for brukte kjøretøyer), jamfør vedlegg VII til avtalen. I tillegg er det generelle unntak tilsvarende de som gjelder i WTO (GATT artikkel XX).

3.4 Fisk og andre marine produkter

I avtalen har EFTA-statene og Chile forpliktet seg til å avskaffe all toll på fisk og andre marine produkter fra avtalens ikrafttredelse, med visse unntak. Sveits og Liechtenstein kan opprettholde importkontroll for enkelte produktslag med opprinnelse i Chile. Handel med fisk og andre marine produkter dekkes av avtalens vedlegg V.

3.5 Bearbeidede landbruksprodukter

Frihandelsavtalen omfatter bearbeidede landbruksprodukter slik det går frem av avtalens vedlegg IV. Vedlegg IV innebærer at EFTA-statene og Chile gir tollkonesjoner for bearbeidede landbruksvarer i henhold til de nasjonale varelistene i vedlegget. Vedlegget åpner for å praktisere ordningen med råvarepriskompensasjon, dvs. kompensasjon for ulike priser i avtalestatene for de råvarer som benyttes i fremstillingen av de aktuelle bearbeidede landbruksvarene. EFTA-statene har under visse forutsetninger forpliktet seg til ikke å gi Chile en dårligere behandling når det gjelder handel med bearbeidede landbruksvarer enn den behandling som tilstås Det europeiske fellesskap. Chile har under visse forutsetninger forpliktet seg til å tilstå EFTA-statene den samme behandling som EFTA-statene tilstår Chile.

3.6 Ubearbeidede landbruksvarer

Handelen med ubearbeidede landbruksvarer er ikke fullstendig regulert gjennom EFTA-samarbeidet. Det er derfor forhandlet frem en bilateral «supplerende» landbruksavtale mellom Chile og

hver av EFTA-statene. Frihandelsavtalens artikkel 1 viser til at frihandelsavtalen sammen med de supplerende landbruksavtalene etablerer et frihandelsområde mellom EFTA-statene og Chile. Den bilaterale landbruksavtalen mellom Norge og Chile utgjør en del av instrumentene som etablerer frihandelsområdet og er derfor behandlet i og vedlagt denne proposisjonen. Frihandelsavtalen og den supplerende landbruksavtalen vil bli notifisert samtidig til WTO for å tilfredsstille GATT-avtalens artikkel XXIV om at et frihandelsområde skal omfatte den vesentlige delen av samhandelen.

Landbruksavtalen mellom Norge og Chile inneholder lister over tollkonsesjoner fra norsk og chilensk side, samt opprinnelsesregler for handelen med landbruksvarer. Den inneholder videre en klausul som forplikter partene til, innen to år etter at avtalen er iverksatt, å foreta en vurdering av mulighetene for å øke liberaliseringen av handelen med landbruksvarer.

3.7 Opprinnelsesregler og tolladministrativt samarbeid

Bestemmelsene i frihandelsavtalen om opprinnelsesregler og administrativt samarbeid er nedfelt i artikkel 8 i avtalens kapittel II (Handel med varer) og i vedlegg I til avtalen. Bestemmelsen i artikkel 8 nr. 1 er utformet slik at preferansereglene og det tolladministrative samarbeidet nedfelt i vedlegg I til avtalen gjelder for artikkel 9 nr. 1 (fjerning av toll ved innførsel) og 19 (krisetiltak ved import av visse varer).

I artikkel 8 nr. 2 slås det fast at for anvendelse av bestemmelsene i artikkel 9 nr. 2 (fjerning av toll ved utførsel), 13 nr. 1 (avvikling av import- og eksportrestriksjoner) og 18 (antidumpingtiltak og utjevningssavgifter), skal med uttrykket «en parts varer» forstås innenlandske varer i henhold til bestemmelsene i GATT 1994 eller slike varer som partene måtte bli enige om, herunder inkludert opprinnelsesprodukter fra vedkommende avtalepart.

Opprinnelsesreglene er et nødvendig redskap for å utnytte og avgrense de tollpreferanser som en frihandelsavtale tilbyr økonomiske aktører innenfor frihandelsområdet, i forhold til aktører som står utenfor dette. Et frihandelsområde utgjøres vanligvis av avtalepartenes territorier. Opprinnelsesreglene nedfeller de krav til produksjon og bruk av innsatsmaterialer fra land utenfor frihandelsområdet som må være oppfylt for at ferdigvaren skal oppnå status som frihandelsvare («oprinnelsesstatus») innenfor avtalen. Til forskjell fra en tollunion, er det innenfor en frihandelsavtale nødvendig å avgrense

tollpreferansene til de produkter som er fremstilt innen frihandelsområdet, enten i sin helhet eller etter tilstrekkelig bearbeidelse innen området.

3.8 Tjenester

Dette er den tredje frihandelsavtalen EFTA-statene har inngått som inneholder forpliktelser på tjenestemarkedet. Det vil si at avtalen medfører liberalisering av handel med tjenester ved å fjerne restriksjoner der partene har sett seg tjent med dette. Disse bestemmelsene er nedfelt i kapittel III, del 1, og er i stor grad basert på definisjonene og prinsippene i WTOs GATS-avtale. Avtalen går lengre i å liberalisere handel med tjenester enn det som følger av WTO-avtaleverket, spesielt hva gjelder EFTA-statenes markedsadgang til Chile. Norge har bundet seg til liberalisering på linje med sine WTO-forpliktelser. Videre inneholder avtalen særbestemmelser for telekommunikasjonstjenester i vedlegg IX.

Liberalisering skjer ved at hver av partene har egne lister over spesifikke forpliktelser som er nedfelt i vedlegg VIII. Gjennom denne avtalen har EFTAs tjenesteytere og investorer i Chile traktatfestet rett til bedre behandling enn øvrige WTO-medlemmer og er sikret samme behandling som bedrifter fra Chiles andre frihandelspartnere. Tjenestekapitlet inneholder bestemmelser i tråd med GATS om generelle unntak og sikkerhetsunntak.

3.9 Etableringer

Avtalen inneholder bestemmelser om etableringer. Utgangspunktet er at partene forplikter seg til å gi hverandres juridiske personer behandling som er like gunstig som den som gis egne juridiske personer, det vil si såkalt nasjonal behandling.

Sektorer der det gjøres visse unntak fra prinsippet om nasjonal behandling, er nedfelt i vedlegg X. Norge har blant annet unntak for eiendomsmegling, fiskeforedlingsindustrien og norske regler om styrer i henhold til allmennaksjeselskapsloven. I motsetning til avtalen med Singapore, inneholder avtalen ingen egen bestemmelse om ekspropriasjon.

Avtalen inneholder regler om betalingsoverføringer og bevegelse av kapital inn og ut av landet. Særlig Chile var opptatt av denne type bestemmelser. Bakgrunnen for dette er landets erfaringer med begrensninger av utgående kapitalbevegelser på 1990-tallet.

I avtalen er det dessuten generelle unntak knyt-

tet til tjenester og etableringer tilsvarende de som gjelder i WTO (GATS artikkel XIV og XXVIII), samt en bestemmelse om forholdet til andre internasjonale avtaler. Avtalepartene vil også møtes igjen to år etter at avtalen er trådt i kraft for å vurdere hvorvidt avtalen skal utvides til å omfatte finansielle tjenester.

3.10 Beskyttelse av immaterielle rettigheter

Avtalen sikrer beskyttelse av immateriell rettigheter, herunder rettigheter til åndsverk, oppfinnelser og design. Den forplikter partene til å gi hverandres borgere like god behandling som de gir sine egne borgere og borgere av enhver annen stat.

Partene stadfester sine forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler de er part i, herunder WTOs TRIPS-avtale, og at de skal søke å tiltre spesifiserte konvensjoner, blant annet om søknadssamarbeid og vern av opphavsrettigheter. Konvensjonene om opphavsrett vil gi grunnlag for enkelte lovendringer, men forpliktelsene går ikke utover det Norge har forpliktet seg til i andre frihandelsavtaler.

Beskyttelsesnivået etter avtalen er på enkelte områder høyere enn det som er minstekravene etter TRIPS-avtalen.

Avtalen inneholder konkrete bestemmelser om beskyttelsesnivået på blant annet patent- og designområdet. Den inneholder også bestemmelser om beskyttelse av geografiske indikasjoner. Dette går ikke utover det Norge har forpliktet seg til i andre avtaler.

Avtalen inneholder videre spesifikke bestemmelser om beskyttelse av testdata o.l. som leveres inn i søknader om godkjenning av landbrukskjemikalier og legemidler.

3.11 Offentlige anskaffelser

Norge er gjennom EØS-avtalen og WTO-avtalen om offentlige anskaffelser forpliktet til å åpne markedet for offentlige anskaffelser for leverandører fra andre parter. Dette innebærer en forpliktelse til å sikre fri konkurranse på like vilkår for leverandører til dette markedet og et forbud mot diskriminering på grunnlag av nasjonalitet. Frihandelsavtalen inneholder et omfattende regelsett i kapittel V som fastslår partenes rettigheter og forpliktelser angående offentlige anskaffelser og at partene skal samarbeide for å tilstrebe liberalisering av markedene for offentlige anskaffelser.

Kapitlet dekker innkjøp relatert både til varer og tjenester, og ytterligere detaljer om dekningsområdet for avtalepartene er nedfelt i vedleggene XIII og XIV.

3.12 Konkurransen

Konkurranseskapitlet er basert på at partene skal anvende sin nasjonale konkurranselovgivning for å hindre atferd som begrenser konkurransen og undergraver avtalens målsetting om frihandel. Partene skal samarbeide for å unngå slik atferd. Dette er tredje gang i EFTAs frihandelsavtaler at det eksplisitt legges opp til samarbeid på konkurranseområdet. Konkurranseskapitlet er unntatt fra tvisteløsning.

3.13 Subsidiær

Avtalen inneholder en bestemmelse om at regelverket i WTO vedrørende subsidier også skal gjelde for forholdene mellom partene.

3.14 Åpenhet

Avtalen inneholder et eget kapittel med bestemmelser om åpenhet. Kapitlet bestemmer at avtalepartene skal publisere eller på annen måte gjøre tilgjengelig lover og regler, samt etablere såkalte kontaktpunkter relatert til avtalens innhold. Disse kontaktpunktene skal bistå med forenkling av kommunikasjon og utveksling av informasjon mellom partene. I tillegg fastslås det at partene skal samarbeide om økt åpenhet i handelsforhold.

3.15 Institusjonelle bestemmelser

Frihandelsavtalen omfatter også institusjonelle bestemmelser. Gjennomføringen av avtalen skal forvaltes av Den blandede komité. Denne kan ta beslutninger vedrørende endringer av avtalens vedlegg med tillegg. Beslutningene trer i kraft etter at partene har gjennomført sine interne prosedyrer.

3.16 Tvisteløsning

Avtalen inneholder en detaljert prosedyre for tvisteløsning dersom det skulle oppstå problemer vedrørende tolkning og gjennomføring av partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til avtalen.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile
undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

Bruk av tvisteløsningssystemet er aktuelt først når spørsmålet ikke er løst gjennom konsultasjoner i Den blandede komité.

3.17 Generelle unntak

Avtalen inneholder i kapittel XI unntak som gjelder for hele avtalen vedrørende problemer med betalingsbalansen, nasjonal sikkerhet og skattlegging.

4 Nærmere om form og innhold i frihandelsavtalen

4.1 Generelt

Frihandelsavtalen er bygget over samme lest som EFTA-Singapore-avtalen og med sterke elementer fra EU-Chile-avtalen. Avtalen inkluderer forpliktelser innen tjenester og investeringer, offentlige anskaffelser og samarbeid på konkurranseområdet. I tillegg er en rekke av de tradisjonelle artiklene i avtalen på samme måte som i Singapore-avtalen oppgradert i henhold til utviklingen i det internasjonale handelsregimet.

Avtalen omfatter, med få unntak, handel med industrivarer (inklusive fisk og fiskeprodukter), tjenester, etableringer, immaterielle rettigheter og offentlige anskaffelser. Avtalen samsvarer med WTO-betingelsene for preferensielle avtaler i artikkel XXIV i GATT og artikkel V i GATS. Disse fastslår at vare- og tjenesteomfanget i regionale frihandelsavtaler skal dekke den vesentlige del av samhandelen og at avvikling av toll, handelshindringer og restriktive reguleringer må gjennomføres etter en tidsplan. Avtalen er asymmetrisk slik at Norge gir full tollfrihet for industrivarer fra ikrafttreden, mens Chile har fått lengre tid for nedtrapping av sine tollsatser på varer fra EFTA-statene.

Frihandelsavtalen med Chile består av 108 artikler og 17 vedlegg. I tilknytning til avtalen er det forhandlet frem bilaterale landbruksavtaler mellom den enkelte EFTA-stat og Chile.

4.2 Avtalens fortale

Avtalens fortale redegjør for hvem som er part i avtalen samt partenes utgangspunkt og hensikt med avtalen. Det vises først til de viktige bånd mellom EFTA-statene og Chile og ønsket om å styrke disse gjennom dannelsen av et frihandelsområde. Det legges videre vekt på å utvikle verdenshandelen og ytterligere å styrke internasjonalt samarbeid. Partene stadfester ønsket om å etablere et forutsigbart og stabilt rammeverk for handel med varer, tjenester, investeringer og immaterielle rettigheter, samt intensjonen om å styrke sin konkurranseevne på verdensmarkedet. Partene legger til grunn at de er bundet av sine res-

pektive forpliktelser under denne og andre internasjonale avtaler. Partene erklærer at de forplikter seg til å beskytte miljøet og å fremme bærekraftig utvikling. Til slutt bekreftes partenes tilslutning til prinsippene i FN-pakten og i FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter.

4.3 Innledende bestemmelser

4.3.1 Opprettelse av et frihandelsområde (artikkel 1)

Artikkelen fastslår at det opprettes et frihandelsområde både gjennom frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Chile og gjennom de bilaterale landbruksavtalene.

4.3.2 Formål (artikkel 2)

Avtalens målsettinger er å liberalisere handelen med varer og tjenester innen det etablerte frihandelsområdet i tråd med prinsippene i WTO, herunder WTOs tjenesteavtale (GATS), å skape rettfærdige konkurransevilkår for handel mellom partene, å liberalisere partenes markeder for offentlige anskaffelser, å øke mulighetene for investeringer, å sikre beskyttelse av immaterielle rettigheter, samt generelt å bidra til at handelshindringer fjernes og at verdenshandelen utvikles.

4.3.3 Territorial anvendelse (artikkel 3)

Artikkelen definerer avtalens geografiske virkeområde. Avtalen skal dekke partenes territorium og de områder utenfor territoriet der den enkelte part kan utøve suverene rettigheter eller jurisdiksjon i overensstemmelse med folkeretten.

Avtalens vedlegg II gir Norge rett til ved ratifikasjon å unnta Svalbard fra avtalens forpliktelser, med unntak av de bestemmelser som gjelder handelen med varer. Norge vil benytte seg av denne retten.

Bakgrunnen for dette unntaket er Svalbardtraktatens bestevilkårsprinsipp som kunne med-

ført utilsiktede følger i form av rettigheter Norge må tilstå de øvrige partene i Svalbardtraktaten.

Frihandelsavtalen anses ikke å gi partene mer omfattende rettigheter med hensyn til eksport og import av varer enn de rettigheter Svalbardtraktaten allerede gir. Det anses derfor ikke som nødvendig å anmode om unntak for frihandelsavtalens anvendelse på Svalbard når det gjelder handel med varer. Unntaket får dermed bare virkning for rettigheter som gis under andre deler av frihandelsavtalen, i første rekke regelverket for offentlige anskaffelser, investeringer og handel med tjenester.

De samme vurderinger i forhold til Svalbardtraktaten ligger også til grunn for EØS-avtalen, som blant annet fastsetter at bestemmelser om offentlige anskaffelser og handel med tjenester ikke får anvendelse på Svalbard.

4.3.4 Forholdet til andre internasjonale avtaler (artikkel 4)

I artikkelen bekrefter partene sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen og andre internasjonale avtaler.

4.3.5 Handelsforbindelser og økonomiske forbindelser regulert av denne avtale (artikkel 5)

Artikkelen fastslår at avtalen regulerer handelsforbindelsene mellom Chile på den ene siden og den enkelte EFTA-stat på den andre, dvs. at den ikke regulerer handelsforbindelsene mellom EFTA-statene. Artikkelen fastslår videre at Sveits skal representere Liechtenstein på områder som dekkes av tollunionen mellom de to stater.

4.3.6 Regionale og lokale administrative enheter (artikkel 6)

Hver part i avtalen er ansvarlig for å overholde den og skal sikre at dette gjøres gjennom sentrale, regionale og lokale myndigheter samt ikke-statlige organer som utfører oppgaver på vegne av disse.

4.4 Handel med varer

4.4.1 Virkeområde (artikkel 7)

Artikkelen definerer hvilke produkter som dekkes av kapitlet om handel med varer. Dette gjelder industrivarer med opprinnelse i en EFTA-stat eller Chile, bearbejdede landbruksvarer i henhold til

avtalens vedlegg IV, samt fisk og andre marine produkter som forutsatt i avtalens vedlegg V. Enkelte unntak for industrivarer er listet i vedlegg III.

4.4.2 Opprinnelsesregler og administrativt samarbeid (artikkel 8)

Opprinnelsesreglene er et nødvendig redskap for å utnytte og avgrense de tollpreferanser som en frihandelsavtale tilbyr avtalepartenes økonomiske aktører. Opprinnelsesreglene bestemmer de krav til produksjon og bruk av innsatsmaterialer fra land utenfor frihandelsområdet som må være oppfylt for at ferdigvaren skal oppnå status som frihandelsvare. Avtalens artikkel 8 nr. 1 viser til vedlegg I som inneholder generelle opprinnelsesregler, regler om direkte forsendelse mellom avtalepartene, bestemmelser om utstedelse og bruk av opprinnelsesbevis, samt regler for tolladministrativt samarbeid. Vedlegg I er med enkelte unntak utformet etter mønster av de nye opprinnelsesreglene som benyttes i Europa.

I tillegg 1 til vedlegg I er det inntatt et sett av «Innledende anmerkninger» til den etterfølgende vareliste, med regler for det enkelte produkt. Tillegg 2 til vedlegg I inneholder detaljerte bestemmelser for alle varer om hvordan den enkelte vare kan oppnå frihandelsstatus. Disse reglene, som betegnes som produktspesifikke regler, angir for hvert produkt hvor store mengder innsatsmaterialer fra land utenfor frihandelsområdet (dvs. «tredjeland») en vare kan inneholde for å oppnå «opprinnelsesstatus» for preferansehandel innenfor frihandelsområdet. Varelisten inneholder også bestemmelser om hvilke produksjonsprosesser en vare som inneholder materialer fra tredjeland, må gjennomgå for å oppnå «opprinnelsesstatus». En av de grunnleggende regler er kravet til posisjonsskifte. Dette innebærer at innsatsmaterialer fra tredjeland må gjennomgå en prosess som fører til at ferdigvaren (eksportvaren) klassifiseres i en annen tollposisjon (i henhold til Det harmoniserte system – HS) enn de posisjoner som de anvendte tredjelandsmaterialene hører inn under. Istedenfor krav om posisjonsskifte, eller eventuelt i kombinasjon med dette, kan det være krav om at materialer fra tredjeland må gjennomgå fastsatte produksjonsprosesser eller oppfylle visse minimumskrav til verdiøkning fastsatt for produktet. For enkelte varer som avtalepartene har blitt enige om, er det utarbeidet regler som er noe mer liberale enn de produktspesifikke regler som finnes i de europeiske frihandelsavtalene. Dette skyldes blant annet at man i en slik «frittstående» oversjøisk avtale

ikke har de muligheter til kumulasjon som man har i det integrerte europeiske nettverket av frihandelsavtaler.

I tillegg 3 og 4 til vedlegg I er det inntatt maler for opprinnelsesbevis i form av hhv. varesertifikat EUR.1 og fakturaerklæringer.

Vedlegg I inneholder videre detaljerte bestemmelser om opprettelse av et administrativt samarbeid mellom avtalepartenes tollmyndigheter samt med den kompetente offentlige myndighet i Chile («Dirección General de Relaciones Económicas Internacionales» i Chiles utenriksdepartement). Dette samarbeidet kommer særlig til anvendelse når det gjelder utferdigelse av opprinnelsesbevis under avtalen og etterkontroller av disse. Etterkontroller av riktigheten av opprinnelsesbevis utstedt av en eksportør i en avtalepart skal foretas av de kompetente myndigheter i den eksporterende avtalepart. Tollmyndighetene i den importerende avtalepart kan til enhver tid anmode eksportlandet om slike etterkontroller.

En egen underkomité for toll- og opprinnelsesaker under Den blandede komité skal drøfte og avklare aktuelle spørsmål og problemstillinger på tollområdet.

4.4.3 Fjerning av toll (artikkel 9)

Partene er fra avtalens iverksetting forpliktet til å fjerne toll på all import og eksport av produkter som har opprinnelse i Chile eller en EFTA-stat, med de unntak, i form av overgangsbestemmelser, som er gitt for produktene i vedlegg VI. Det er ikke tillatt å innføre ny toll etter avtalens ikrafttredelse.

4.4.4 Toll (artikkel 10)

Artikkelen definerer hvordan begrepet «toll» skal forstås. Begrepet toll innbefatter ikke en avgift som tilsvarende en intern skatt ilagt i tråd med artikkel 15, en antidumpingavgift eller beskyttelsestoll i tråd med bestemmelsene i artikkel 18, eller en avgift som ilegges i tråd med artikkel 11.

4.4.5 Gebyrer og andre avgifter (artikkel 11)

Gebyrer og andre avgifter referert til i artikkel 10 som kan pålegges ved import eller eksport, skal begrenses i omfang til å gjelde den omtrentlige kostnaden ved den tjenesten som er utført. De skal ikke innebære en indirekte beskyttelse av innenlandsk virksomhet eller en skatt på import eller eksport for fiskale formål.

4.4.6 Basistollsats (artikkel 12)

Basistollsatsen for hvert produkt, som de gradvise reduksjoner angitt i vedlegg VI er basert på, skal være gjeldende bestevilkårstollsats anvendt pr. 1. januar 2003. Avtalepartene forplikter seg til å justere basistollsatsen dersom bestevilkårstollsatsen blir redusert, for eksempel i henhold til resultater av multilaterale forhandlinger innenfor WTO.

4.4.7 Import- og eksportrestriksjoner (artikkel 13)

Alle restriksjoner på import og eksport i form av kvoter, lisenser eller lignende i handelen mellom partene skal avskaffes ved avtalens ikrafttredelse, med unntak for produkter i vedlegg VII. Ingen nye restriksjoner skal innføres. Artikkel 21 om generelle unntak gjelder imidlertid også her.

4.4.8 Klassifisering av varer og tollverdi (artikkel 14)

Klassifiseringen av varer i handelen mellom partene skal bestemmes i tråd med nasjonale tolltariffer basert på den internasjonale HS-nomenklaturen. WTO-avtalen vedrørende gjennomføring av artikkel VII i GATT-avtalen er bestemmende for reglene om angivelse av varers tollverdi i handelen mellom partene.

4.4.9 Nasjonal behandling (artikkel 15)

Artikkelen forplikter partene til ikke å gi avtalepartnerens varer dårligere behandling enn innenlandske hva angår intern beskatning og andre reguleringer, i samsvar med artikkel III i GATT.

4.4.10 Veterinære og plantesanitære tiltak (artikkel 16)

Partenes sanitære og plantesanitære tiltak skal reguleres av WTOs avtale om sanitære og plantesanitære tiltak (SPS-avtalen). Partene skal styrke samarbeidet på dette området, blant annet med sikte på å lette adgangen til de respektive markedene. Artikkelen fastslår regler for konsultasjoner mellom partene dersom sanitære eller plantesanitære tiltak anses å påvirke handelen mellom partene. Artikkelen inneholder også en utviklingsklausul som tillater partenes ansvarlige myndigheter å inngå egne avtaler på området.

4.4.11 Tekniske forskrifter (artikkel 17)

Partenes rettigheter og forpliktelser vedrørende tekniske reguleringer, standarder og konformitetsvurderinger skal reguleres av WTOs avtale på området (TBT-avtalen), og partene skal styrke sitt samarbeid på området. Konsultasjoner i Den blandede komité skal holdes på initiativ fra en av partene.

4.4.12 Antidumping- og utjevningstiltak (artikkel 18)

Partene har fraskrevet seg retten til å iverksette antidumpingtiltak mot produkter som har opprinnelse hos en annen part. De ville ellers hatt denne retten under WTO-regelverket. Balanserende tiltak i subsidiesaker reguleres av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak.

4.4.13 Krisetiltak ved import av visse varer (artikkel 19)

Dersom en av partene opplever at det som følge av avtalen oppstår en økning i importen av et produkt som truer med å forårsake alvorlig skade for innenlandske produsenter av tilsvarende eller direkte konkurrerende produkter, kan parten iverksette beskyttelsestiltak. Slike tiltak skal bestå i enten å utsette videre tollreduksjon omfattet av avtalen for det aktuelle produktet, eller å øke tollsatsen for produktet til det laveste av enten a) gjeldende bestevilkårstollsats på det tidspunkt tiltaket iverksettes eller b) bestevilkårstollsatsen som gjaldt dagen før avtalens ikrafttredelse.

Beskyttelsestiltakene skal normalt ikke vare lenger enn ett år, men i helt eksepsjonelle tilfeller kan de, etter vurdering i Den blandede komité, opprettholdes i tre år. Beskyttelsestiltak skal bare innføres der det klart kan bevises at økt import forårsaker eller truer med å forårsake alvorlig skade og etter undersøkelse i tråd med prosedyrene i WTOs avtale om beskyttelsestiltak.

Artikkelen inneholder også krav om å melde fra om planlagte beskyttelsestiltak og å gi tilbud om kompensasjon. Den blandede komité skal behandle saken innen 30 dager fra meddelelsen er gitt med sikte på å finne en løsning som er akseptabel for begge parter. Det er egne regler for iverksettelse av beskyttelsestiltak i alvorlige tilfeller, hvor partene kan treffe midlertidige tiltak.

4.4.14 Globale beskyttelsestiltak (artikkel 20)

Iverksettelsen av globale beskyttelsestiltak mellom partene reguleres av artikkel XIX i GATT-avtalen og av WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.

4.4.15 Generelle unntak (artikkel 21)

Artikkelen beskriver i hvilke situasjoner det kan gjøres unntak fra avtalens bestemmelser. Ingen bestemmelse i avtalen skal forstås slik at den hindrer partene i å gjennomføre tiltak som er nødvendige for å beskytte for eksempel offentlig moral eller menneskers, dyrs og planters liv og helse. Det forutsettes imidlertid at slike forholdsregler ikke blir anvendt på en måte som medfører vilkårlig eller uberettiget diskriminering mellom land eller inneholder skjulte restriksjoner på den internasjonale handel. Mulighetene for å gjøre unntak fra denne avtalen finnes også innen WTO-systemet.

4.5 Handel med tjenester

Avsnittet er i stor grad basert på tjenesteavtalen i WTO (GATS), både hva gjelder innhold og systematikk. Liberaliseringen av tjenestehandelen går på visse områder lengre enn partenes forpliktelser i GATS, særlig når det gjelder Chiles markedsadgangstilbud til EFTA-statene.

4.5.1 Virkeområde (artikkel 22)

Avsnittet gjelder tiltak som påvirker handelen med tjenester iverksatt på alle myndighetsnivåer og av organer som har fått delegert myndighet.

Det gjelder handel i alle tjenestesektorer, med unntak av finansielle tjenester og nærmere bestemte luftfartstjenester. Forpliktelsene i dette avsnittet gjelder ikke for offentlige anskaffelser.

4.5.2 Definisjoner (artikkel 23)

Definisjonene legger til grunn hva som skal forstås med de forskjellige begrepene som brukes i teksten. Det fastslås blant annet at forpliktelsene i tjenestesektoren gjelder de såkalte fire leveringsmåtene. Det betyr at avsnittet dekker grenseoverskridende tjenester, forbruk av tjenester i utlandet, etablering i territoriet til en annen part i avtalen og tjenesteyting gjennom nærvær av fysiske personer.

4.5.3 Bestevilkårsbehandling (artikkel 24)

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til bestevilkårsbehandling reguleres av GATS. Dersom en av partene inngår en preferensiell avtale med en ikke-part, må den gi de andre avtalepartene mulighet til å forhandle om tilsvarende behandling.

4.5.4 Markedsadgang (artikkel 25)

Artikkelen fastslår at partene skal gi hverandres tjenester og tjenesteytere den markedsadgang som er beskrevet i bindingslistene i vedlegg VIII. Videre gir artikkelen oversikt over markedsrestriksjoner det ikke er tillatt å beholde eller innføre. Slike restriksjoner omfatter for eksempel begrensninger i antall tjenesteutøvere innenfor et gitt område og begrensninger i verdi på tjenestene som utføres. Det er de samme typer markedsadgangsbegrensninger som forbys i GATS-avtalen.

4.5.5 Nasjonal behandling (artikkel 26)

Partene skal gi hverandres tjenester og tjenesteytere nasjonal behandling innen de sektorer som er beskrevet i deres bindingslister i vedlegg VIII. Det vil si at en annen parts tjenesteytere ikke skal ha dårligere behandling enn tilsvarende nasjonale tjenesteytere.

4.5.6 Handelsliberalisering (artikkel 27)

Artikkelen beskriver vilkårene og prosedyrene for liberalisering av tjenestehandelen. Hver av partene skal i en egen bindingsliste føre opp de forpliktelser de binder seg til i henhold til artiklene for markedsadgang, nasjonal behandling og tilleggsforpliktelser.

For de sektorer hvor partene har påtatt seg forpliktelser skal partene spesifisere tidsperioder, begrensninger og betingelser for markedsadgang, betingelser for nasjonal behandling, samt eventuelle tilleggsforpliktelser og timeplan for gjennomføringen av disse.

Partenes lister over forpliktelser innen tjenestehandelen, de såkalte bindingslistene, står i vedlegg VIII, som er en integrert del av dette kapitlet.

Partene påtar seg å vurdere bindingslistene hvert tredje år, eller hyppigere dersom de enes om dette, for å redusere eller fjerne gjenstående diskriminering i partenes tjenestehandelen.

4.5.7 Innenlandsk regulering (artikkel 28)

Hver part skal sørge for at tiltak som berører handel med tjenester blir administrert på en rimelig, objektiv og upartisk måte. Partene skal så snart som mulig opprette rettslige eller administrative prosedyrer for å sikre dette.

I tilfeller hvor det kreves autorisasjon for å tilby tjenester innen sektorer der en part har påtatt seg forpliktelser, skal myndighetene informere søkeren om svaret på vedkommendes autorisasjonsøknad. Ved henvendelse skal søkeren uten unødig forsinkelse få informasjon om saken.

Partene skal sammen vurdere resultatet av forhandlingene under artikkel VI.4 i GATS om reguleringer av kvalifikasjoner og prosedyrer, tekniske standarder og lisenskrav, med tanke på å integrere dette resultatet i avtalen. I tilfeller hvor en part har påtatt seg forpliktelser, skal den ikke benytte seg av lisens- eller kvalifikasjonskrav som ikke er i tråd med kriteriene som ligger til grunn for forhandlingene under artikkel VI.4 i GATS, og som ikke med rimelighet kunne forventes når forhandlingene om avtalen ble sluttført.

Når en part gjennomfører en regulering i overensstemmelse med internasjonale standarder, skal det kunne legges til grunn at reguleringen er i tråd med denne artikkelen. I sektorer der partene har påtatt seg forpliktelser angående yrkesmessige tjenester, skal de utarbeide prosedyrer for å bekrefte kompetansen til en annen parts yrkesutøvere.

4.5.8 Godkjenning (artikkel 29)

Artikkelen fastslår at partene skal oppfordre sine relevante organer til å anbefale gjensidig godkjenning av utdanning, krav og kvalifikasjoner som er relatert til tjenesteyteres virksomhet. Dette skal særlig gjelde yrkesmessige tjenester.

4.5.9 Bevegelighet for fysiske personer (artikkel 30)

Artikkelen fastslår at avsnittet gjelder tiltak vedrørende personer som er en av partenes tjenesteytere og personer som er ansatt hos en tjenesteyter for å kunne tilby en tjeneste. Avsnittet gjelder ikke tiltak vedrørende fysiske personer som søker tilgang til en av partenes arbeidsmarked, statsborgerskap eller oppholdstillatelse på permanent basis.

Avsnittet skal ikke forhindre en part i å regulere adgangen for personer fra en annen part til sitt territorium, gitt at reguleringene ikke opphever

rettighetene og forpliktelsene i henhold til denne avtalen.

4.5.10 Telekommunikasjonstjenester (artikkel 31)

Artikkelen viser til vedlegg IX som angir spesifikke regler for telekommunikasjonstjenester. Sentrale begreper som «teletjenester», «reguleringsmyndighet» og «grunnleggende fasiliteter» defineres. Videre gir vedlegget regler vedrørende reguleringsmyndighetens organisering og saksbehandling, lisensiering, betydelige tjenesteytere, samtrafikk, universelle tjenester og prosedyrer for tildeling og bruk av begrensede ressurser, herunder frekvenser, numre og andre bruksrettigheter.

Vedlegg IX inneholder virkemidler mot konkurransehemmende opptreden og for likebehandling av tilbyderne i telemarkedet. Nye og eksisterende tilbydere sikres forutsigbare, transparente og ikke-diskriminerende rammevilkår.

4.6 Etablering

Avsnittet etablerer retten til etablering og er i all hovedsak identisk med tilsvarende del i EU-Chile-avtalen.

4.6.1 Virkeområde (artikkel 32)

Artikkelen slår fast at avsnittet skal gjelde etablering i alle sektorer, med unntak av etablering i tjenestesektoren.

4.6.2 Definisjoner (artikkel 33)

Artikkelen definerer hva som dekkes av begrepene «juridisk person», «en parts juridiske person», «fysisk person» og «etablering».

4.6.3 Nasjonal behandling (artikkel 34)

Partene er forpliktet til å gi hverandres juridiske og fysiske personer behandling som ikke er dårligere enn den de gir sine nasjonale juridiske og fysiske personer, med unntak for reservasjonene som er nedfelt i vedlegg X.

4.6.4 Forbehold (artikkel 35)

Artikkelen regulerer unntak fra nasjonal behandling.

4.6.5 Rett til regulering (artikkel 36)

Artikkelen fastslår at partene fritt kan regulere etableringer av juridiske og fysiske personer så lenge dette er i tråd med artikkel 34.

4.6.6 Sluttbestemmelser (artikkel 37)

Artikkelen forplikter partene til senest tre år etter avtalens ikrafttredelse å vurdere hvordan de ytterligere kan liberalisere forholdene for investorer og investeringer mellom partene.

4.7 Betalinger og kapitalbevegelser

Avsnittet omhandler bestemmelser om betalinger og kapitalbevegelser.

4.7.1 Formål og virkeområde (artikkel 38)

Artikkelen fastslår at partene har som målsetting å sikre frie løpende betalinger og kapitalbevegelser seg imellom, i tråd med internasjonale forpliktelser og hensynet til valutastabilitet. Artiklene 39–42 gjelder alle løpende betalinger og kapitalbevegelser. Spesifikke unntak som gjelder for Chile er fastlagt i vedlegg XI.

4.7.2 Løpende betalinger (artikkel 39)

Partene skal i en fritt konvertibel valuta tillate enhver betaling og overføring seg imellom, i tråd med avtalen om Det Internasjonale Pengefondet (IMF).

4.7.3 Kapitalposter (artikkel 40)

Artikkelen stadfester fri bevegelse på visse vilkår av kapital knyttet til investeringer, avkastning av disse og eventuelt avvikling.

4.7.4 Unntak og beskyttelsestiltak (artikkel 41)

Partene kan innføre beskyttelsestiltak i forhold til kapitalbevegelser seg imellom dersom løpende betalinger og kapitalbevegelser mellom partene setter en parts penge- eller valutakurspolitikk i fare.

4.7.5 Sluttbestemmelser (artikkel 42)

Partene skal konsultere hverandre med sikte på å lette bevegelsen for kapital seg imellom.

4.8 Felles bestemmelser

Avsnittet angir felles bestemmelser for handel med tjenester, etablering, betalinger og kapitalbevegelser.

4.8.1 Forhold til andre internasjonale avtaler (artikkel 43)

Artikkelen bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser etter enhver bilateral eller multilateral avtale de er part i, med hensyn til saker knyttet til dette kapitlet.

4.8.2 Generelle unntak (artikkel 44)

Artikkelen inkorporerer unntaksbestemmelsene i GATS artikkel XIV og XXVIII slik at de gjelder for dette kapitlet.

4.8.3 Finansielle tjenester (artikkel 45)

Artikkelen slår fast at kapitlet ikke inneholder forpliktelser innen finansielle tjenester og at partene to år etter at avtalen er trådt i kraft vil vurdere å inkludere slike forpliktelser.

4.9 Beskyttelse av immaterielle rettigheter

4.9.1 Immaterielle rettigheter (artikkel 46)

Beskyttelse av immaterielle rettigheter reguleres i denne artikkelen og vedlegg XII. Partene forplikter seg til å gi hverandres borgere minst like god behandling som sine egne borgere og borgere fra en hvilken som helst annen stat. Unntak fra denne plikten må være i samsvar med relevante artikler i TRIPS-avtalen, som er den delen av WTO-avtalen som omhandler handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter.

Bestemmelsene om immaterielle rettigheter stadfester partenes forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler de er part i, herunder TRIPS-avtalen, og forplikter partene til å søke å tiltre enkelte spesifiserte konvensjoner blant annet om søknadssamarbeid og vern av opphavsrettigheter. Konvensjonene om opphavsrett vil gi grunnlag for enkelte lovendringer, men forpliktelsene går ikke utover det Norge har forpliktet seg til i andre frihandelsavtaler.

Beskyttelsesnivået etter avtalen er på enkelte områder høyere enn det som er minstekravene etter TRIPS-avtalen.

Avtalen inneholder konkrete bestemmelser om beskyttelsesnivået på blant annet patent- og designområdet. Den inneholder også bestemmelser om beskyttelse av geografiske indikasjoner. Dette går ikke utover det Norge har forpliktet seg til i andre avtaler.

Avtalen inneholder videre spesifikke bestemmelser om beskyttelse av testdata o.l. som leveres inn i søknader om godkjenning av landbrukskjemikalier og legemidler.

4.10 Offentlige anskaffelser

Norge er gjennom EØS-avtalen og WTO-avtalen om offentlige anskaffelser forpliktet til å åpne det offentlige anskaffelsesmarkedet for leverandører fra øvrige medlemsland. I dette ligger en forpliktelse til å sikre fri konkurranse på like vilkår for leverandører til dette markedet og et forbud mot diskriminering på nasjonalt grunnlag. Reguleringen av markedet med hensyn til prosedyrebestemmelser er harmonisert slik at regelverket i seg selv ikke innebærer handelshindringer i strid med avtalebestemmelsene.

Offentlige organer i partene til frihandelsavtalen forpliktes til å åpne for konkurranse fra den annen parts leverandører i overensstemmelse med avtalens bestemmelser om blant annet nasjonal behandling og likebehandling.

Nasjonal gjennomføring av kapitlet medfører ingen behov for å endre gjeldende regelverk på området offentlige anskaffelser.

4.10.1 Formål (artikkel 47)

Bestemmelsen slår fast at partene skal sikre en reell og gjensidig åpning av sine markeder innen offentlige anskaffelser.

4.10.2 Virkeområde og omfang (artikkel 48)

Artikkelen angir, sammen med vedleggene XIII og XIV, hva avtalens kapittel om offentlige anskaffelser omfatter. Forpliktelsene innebærer at alle lover, reguleringer og prosedyrer som gjelder offentlige anskaffelser må være i overensstemmelse med kapitlet. Kontrakter som tildeles i henhold til andre internasjonale avtaler eller organisasjoners anskaffelsesregler, samt enkelte andre offentlige kontrakter, er unntatt.

Med det unntak at kapitlet ikke skal gjelde for innkjøp av finansielle tjenester, tilsvarer dekningsområdet i hovedsak WTO/GPA-avtalen.

4.10.3 Definisjoner (artikkel 49)

Bestemmelsen definerer en del sentrale begreper for kapitlet.

4.10.4 Nasjonal behandling og ikke-diskriminering (artikkel 50)

Det slås fast at partene skal unngå å diskriminere mellom egne og den annen parts leverandører for de offentlige anskaffelser som er dekket av kapitlet.

Fra avtalens ikrafttredelse skal en part gi den annen parts leverandører en behandling som ikke er mindre gunstig enn behandlingen av nasjonale aktører, på de områdene som omfattes av avtalens regler for offentlige anskaffelser. Partene skal i tillegg påse at deres etater ikke behandler en lokal leverandør mindre gunstig på grunnlag av dennes grad av tilknytning til den annen part eller på grunnlag av at dennes produkter har opprinnelse i den annen part.

Videre understrekes det i bestemmelsen at ovennevnte forbud kun retter seg mot området offentlige anskaffelser og ikke har til formål å gripe inn i andre deler av avtalen som for eksempel området toll og avgifter.

4.10.5 Forbud mot gjenkjøpsavtaler (artikkel 51)

Partene forplikter seg til ikke å søke eller påtvinge gjenkjøpsavtaler. Dette innebærer at partene skal sørge for at de offentlige enheter som foretar innkjøp i henhold til avtalen, ikke stiller betingelser til leverandør eller produkt som medfører diskriminering av enkelte leverandører på grunn av utenforliggende hensyn som lokal produksjon eller utvikling.

4.10.6 Beregningsregler (artikkel 52)

Bestemmelsen slår fast at offentlige oppdragsgivere ikke må dele opp innkjøp eller beregne verdien ut fra bestemte metoder for å unngå at avtalen kommer til anvendelse. Bakgrunnen for dette er å forhindre at partene unngår avtalens forpliktelser om konkurranseutsetting ved beløp over visse grenser. I bestemmelsen vises det til vedlegg XIII og XIV hvor det gis nærmere regler for hvordan en innkjøpsverdi skal fastsettes.

4.10.7 Åpenhet (artikkel 53)

Bestemmelsen forplikter partene til å publisere, via de media som er listet i tillegg 2 til vedlegg XIV,

alle generelle regler og bestemmelser vedrørende offentlige anskaffelser. Bestemmelsen tilsvarer WTO/GPA-avtalens bestemmelser på området.

4.10.8 Anbudsprosedyrer (artikkel 54)

Det angis bestemte prosedyrer for innhenting av tilbud for offentlige enheter. Hovedprosedyrene skal være åpen eller begrenset anbudskonkurranse. Ved bruk av begrenset anbudskonkurranse, skal utvelgelse av kvalifiserte leverandører skje etter objektive kriterier som settes av oppdragsgiver. Det åpnes også for å fravike forhandlingsforbudet som gjelder for anbudsprosedyrene når dette er gjort kjent på forhånd eller når bestemte vilkår for direkte innkjøp er oppfylt (jf. artikkel 56 og 62). Forhandlingene skal i så fall gjennomføres på en måte som sikrer ikke-diskriminering.

4.10.9 Selektiv anbudsprosedyre (artikkel 55)

Bestemmelsen gir regler for hvordan antallet leverandører kan begrenses når leverandører må kvalifisere seg for å gi anbud. Informasjon om utvelgelseskriterier skal følge av kunngjøringen eller av anbudsdokumentene.

4.10.10 Andre prosedyrer (artikkel 56)

Bestemmelsen inneholder kriterier for de tilfeller der det er tillatt å bruke andre prosedyrer enn åpen eller begrenset anbudskonkurranse. Det åpnes for forhandlinger eller direktekjøp når særlige vilkår er oppfylt.

4.10.11 Kvalifisering av leverandører (artikkel 57)

Bestemmelsen angir hvilke krav offentlige oppdragsgivere kan stille til leverandører for at disse skal kvalifisere til budrunder. Kravene skal ikke være strengere enn det som trengs for å oppfylle kontrakten. Videre skal kravene være objektive, tilkjennegitt og ikke brukes som et skjult tiltak for å diskriminere mot andre parters leverandører.

4.10.12 Kunngjøringer (artikkel 58)

Partene plikter å gjøre et minimum av relevant informasjon offentlig tilgjengelig i notiser for offentlige anskaffelser, gjennom informasjonspunkter listet i tillegg 2 til vedlegg XIV. Plikten til å kunngjøre gjelder ikke i de tilfeller der offentlige

anskaffelser er tillatt etter andre prosedyrer enn åpen eller begrenset innhenting av bud.

4.10.13 Anbudsdokumenter (artikkel 59)

Konkurranses grunnlaget skal inneholde all informasjon som er nødvendig for å utarbeide tilbud. Bestemmelsen pålegger også partene en plikt til å oversende konkurransegrunnlaget på etterspørsel, når dette ikke er fritt tilgjengelig elektronisk.

4.10.14 Tekniske spesifikasjoner (artikkel 60)

Det gis regler for bruk av tekniske spesifikasjoner, herunder at disse skal gjøres kjent for interesserte leverandører. Hovedregelen er at tekniske spesifikasjoner skal baseres på standarder der dette er mulig. Plikten til å utforme spesifikasjoner som funksjonelle krav og basere dem på internasjonale standarder er noe innskjerpet i forhold til WTO/GPA-avtalen.

4.10.15 Tidsfrister (artikkel 61)

Bestemmelsen fastsetter minimumsfrister som må overholdes ved kunngjøring av konkurranser. Fristene tilsvarer i hovedsak WTO/GPA-reglene og oppgis i vedlegg XIV.

4.10.16 Forhandlinger (artikkel 62)

Det åpnes for at offentlige oppdragsgivere innleder forhandlinger med leverandører når dette er forespeilet i kunngjøringen, eller når innhentede bud ikke gjør det mulig å utpeke en kontraktsvinner. Slike forhandlinger skal utføres på en rettferdig og åpen måte.

4.10.17 Oversending, mottak og åpning av anbud (artikkel 63)

Bestemmelsen slår fast at anbud og anmodninger om deltakelse skal oversendes skriftlig. Bud skal håndteres av offentlige enheter på en slik måte at hensyn til innsyn og ikke-diskriminering ivaretas.

4.10.18 Tildeling av kontrakter (artikkel 64)

For at et tilbud skal komme i betraktning, må det oppfylle hovedkravene som er satt i kunngjøringen eller konkurransegrunnlaget. Tildeling av kontrakt skal skje til leverandør som enten tilbyr den laveste prisen eller har gitt det mest fordelaktige

tilbudet ut fra vurderingskriteriene fastsatt i konkurransegrunnlaget eller kunngjøringen.

4.10.19 Informasjon om kontraktstildeling (artikkel 65)

Bestemmelsen pålegger oppdragsgivere snarest å informere leverandører som ikke når opp i en budrunde om hvilken leverandør som er valgt og om begrunnelsen for dette. Oppdragsgiver kan i visse tilfeller tilbakeholde informasjon.

4.10.20 Klager (artikkel 66)

Artikkelen omhandler regler for klagebehandling.

4.10.21 Informasjonsteknologi og samarbeid (artikkel 67)

Bestemmelsen oppfordrer partene til å anvende elektroniske kommunikasjonsmidler for å formidle informasjon om offentlige anskaffelser. Videre skal partene utveksle informasjon og samarbeide med det formål å øke forståelsen av hverandres markeder for offentlige anskaffelser. Samarbeidet skal spesielt omhandle hvordan forholdene kan legges til rette for små og mellomstore virksomheter.

4.10.22 Endringer av virkeområdet (artikkel 68)

Partene har plikt til å informere hverandre dersom offentlige enheter strykes fra vedleggenes dekningslister. Partenes forpliktelser skal ikke reduseres uten kompensasjon innen andre deler av området offentlige anskaffelser, med mindre endringen er et resultat av privatisering av offentlige bedrifter. Dersom en annen part er uenig i at en enhet strykes fra listene, kan den be om konsultasjoner. Hvis konsultasjonene ikke fører frem, kan avtalens tvisteløsningsmekanisme tas i bruk.

4.10.23 Videre forhandlinger (artikkel 69)

Dersom en av partene tilbyr en tredjepart betingelser som går lengre enn forpliktelsene i denne avtalen, skal den andre parten ha anledning til å innlede forhandlinger for å oppnå tilsvarende vilkår.

4.10.24 Unntak (artikkel 70)

Artikkelen er en unntaksbestemmelse som klargjør i hvilke tilfeller partene har anledning til å innføre restriksjoner i forhold til offentlige anskaf-

felser. Så fremt restriksjonene er ikke-diskriminerende og ikke utgjør en skjult handelshindring, kan partene innføre eller opprettholde tiltak som er nødvendige for å beskytte offentlig moral, sikkerhet, menneskeliv og miljøet. Unntak med hensyn til nasjonal sikkerhet, herunder våpenkjøp, reguleres av artikkel 99.

4.10.25 Gjennomgang og anvendelse (artikkel 71)

Bestemmelsen forplikter partene til å vurdere kapitlets gjennomføring normalt hvert annet år i Den blandede komité. På en parts initiativ skal også en bilateral arbeidsgruppe kunne sammenkalles for å vurdere kapitlets gjennomføring, samarbeid om bruk av elektronisk kommunikasjon i forbindelse med offentlige anskaffelser og utveksling av statistikk.

4.11 Konkurransopolitikk

4.11.1 Formål (artikkel 72)

Avtalepartene forplikter seg til å anvende sin nasjonale konkurranselovgivning for å bekjempe konkurransebegrensende atferd. Bestemmelsen gir en ikke-uttømmende opplisting av atferd som skal anses som konkurransebegrensende. Det presiseres at forpliktelsen til å bekjempe konkurransebegrensende atferd omfatter atferd både fra private og offentlige foretak.

4.11.2 Underretninger (artikkel 73)

Bestemmelsen regulerer partenes plikt til å underrette hverandre om håndhevingstiltak.

4.11.3 Samordning av håndhevingstiltak (artikkel 74)

Avtalepartene kan underrette hverandre om at de er villige til å koordinere håndhevingsaktiviteter i en bestemt sak.

4.11.4 Konsultasjoner (artikkel 75)

Dersom en part anser at håndhevingstiltak fra den annen part påvirker partens viktige interesser negativt, kan parten kommentere saken overfor den annen part. Videre regulerer bestemmelsen en avtaleparts adgang til å anmode den annen avtalepart om å iverksette håndhevingstiltak overfor konkurransehindrende atferd som finner sted innenfor

territoriet til den annen avtalepart, men som negativt påvirker interessene til den første avtalepart. Bestemmelsen gir adgang til å kreve konsultasjoner i Den blandede komité om de forhold som er omtalt foran, samt andre forhold som er omfattet av kapitlet.

4.11.5 Utveksling av informasjon og fortrolig behandling (artikkel 76)

Bestemmelsen oppfordrer avtalepartene til å utveksle informasjon for å bidra til effektiv anvendelse av deres respektive konkurranselovgivinger, men innebærer ingen forpliktelse til slik informasjonsutveksling. I den grad informasjon blir utvekslet, skal mottakeren bevare den grad av konfidensialitet som avsenderen krever.

4.11.6 Offentlige foretak og foretak tillagt sær- eller eneretter, herunder utpekte monopoler (artikkel 77)

Artikkelen gjelder offentlige foretak og foretak som er gitt sær- eller eneretter. Bestemmelsen pålegger avtalepartene å sikre at det ikke treffes eller opprettholdes handelsvridende tiltak i forhold til slike foretak. Videre presiseres det at konkurransereglene kommer til anvendelse overfor slike foretak, med mindre anvendelsen av disse reglene rettslig eller faktisk hindrer dem i å utføre de særlige oppgavene som er tillagt dem.

4.11.7 Tvisteløsning (artikkel 78)

Bestemmelsen angir at avtalens tvisteløsningsmekanismer ikke kommer til anvendelse i forhold til dette kapitlet.

4.11.8 Utpekte myndigheter (artikkel 79)

Bestemmelsen pålegger avtalepartene å utpeke hvilket organ som skal anses som konkurransetilsyn. Dette er nødvendig for anvendelsen av artiklene 73, 74 og 75, siden disse bestemmelsene fastsetter at kommunikasjon mellom partene skal skje via partenes respektive konkurransetilsyn.

4.11.9 Definisjoner (artikkel 80)

Bestemmelsen inneholder definisjoner knyttet til anvendelsen av kapitlet, herunder definisjoner av hva som skal anses som avtalepartenes respektive konkurranselovgivning.

4.12 Subsidiær

Kapitlet fastsetter bestemmelser for subsidiær/statsstøtte.

4.12.1 Subsidiær/statsstøtte (artikkel 81)

Artikkelen fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser vedrørende statsstøtte skal reguleres av artikkel XVI i GATT samt WTO-avtalen om subsidiær og beskyttelsestiltak når det gjelder varehandel, og av GATS når det gjelder tjenestehandel. Partene kan også anmode hverandre om informasjon relatert til statsstøtte i individuelle saker.

4.13 Åpenhet

Kapitlet fastsetter bestemmelser vedrørende åpenhet og informasjonsutveksling.

4.13.1 Kunngjøring (artikkel 82)

Avtalepartene skal offentliggjøre relevante lover, forskrifter, administrative vedtak, rettsavgjørelser og internasjonale avtaler som kan få innvirkning på avtalen. Partene forplikter seg også til å besvare spørsmål fra de øvrige partene vedrørende sine lover og forskrifter med videre som kan ha relevans på områdene dekket av avtalen.

4.13.2 Kontaktpunkter og utveksling av informasjon (artikkel 83)

Artikkelen fastsetter regler for etablering av kontaktpunkter, henvisning til relevante myndigheter og tilrettelegging av kontakt mellom disse, samt generell informasjonsutveksling.

4.13.3 Samarbeid om økt åpenhet (artikkel 84)

Artikkelen forplikter partene til å arbeide for økt åpenhet i bilaterale og multilaterale fora.

4.14 Forvaltning av avtalen

Kapitlet inneholder bestemmelser vedrørende forvaltning av avtalen.

4.14.1 Den blandede komité (artikkel 85)

Avtalen etablerer Den blandede komité bestående

av representanter fra alle avtalepartene. Beslutninger fattes ved konsensus. Den blandede komité har til oppgave å administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen. Komiteen bestemmer sine egne prosedyreregler og kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den anser som nødvendige for å bistå seg med å gjennomføre de pålagte oppgaver.

Komiteen skal møtes ved behov og normalt hvert annet år for å følge opp avtalen. Den kan også møtes ekstraordinært når en avtalepart ber om det. Den blandede komité kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtale. Komiteen kan vedta å endre vedleggene og tilleggene til denne avtale, i tråd med vedlegg XV. Beslutninger som fattes av komiteen skal tre i kraft når partenes interne godkjenningsprosedyrer er gjennomført.

4.14.2 Sekretariatet (artikkel 86)

Artikkelen etablerer et sekretariat for avtalen, bestående av de organer som er listet i vedlegg XVI. All kommunikasjon fra eller til en av partene skal skje gjennom de respektive organene, med mindre annet er angitt i avtalen.

4.15 Tvisteløsning

Kapitlet inneholder bestemmelser om konsultasjoner og tvisteløsning mellom partene. Eventuelle tvister under frihandelsavtalen skal søkes løst gjennom konsultasjoner. Dersom konsultasjonene ikke fører frem, kan avtalens voldgiftsmekanisme anvendes. Voldgiftsavgjørelsen vil være endelig og bindende for sakens parter. Dersom tvisten også gjelder WTO-regelverket, kan partene i stedet velge å benytte tvisteløsningsmekanismen i WTO. Denne er nærmere beskrevet i st.prp nr 65 (1993–94).

4.15.1 Virkeområde (artikkel 87)

Artikkelen fastslår hvilke områder tvisteløsningen skal gjelde for.

4.15.2 Valg av forum (artikkel 88)

Artikkelen fastslår at i konflikter som angår både denne avtalen og WTO-avtalen må partene velge tvisteløsning i ett av disse foraene.

4.15.3 Velvillig mellomkomst, forlik eller meging (artikkel 89)

Frivillige tvisteløsningsprosedyrer, som kan benyt-

tes dersom de involverte parter er enige om dette, beskrives. Disse skal være konfidensielle.

4.15.4 Konsultasjoner (artikkel 90)

En part kan skriftlig be om konsultasjoner om tiltak iverksatt av en annen part som den anser påvirker avtalens virkemåte. Eventuelle konsultasjoner skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt, og i særlig viktige saker innen 15 dager. Partene skal fremlegge tilstrekkelig informasjon for å få saksforholdet fullt belyst. Konsultasjonene skal være konfidensielle.

4.15.5 Opprettelse av voldgiftspanel (artikkel 91)

Dersom en sak ikke er løst innen 60 dager, eller 30 dager i presserende saker, kan én eller flere av partene henvise saken til voldgift. Hvis flere parter ber om at samme sak sendes til voldgift, bør det etableres kun ett voldgiftspanel. Også parter til avtalen som ikke er direkte involvert i tvisten, har adgang til å gi innlegg og delta i prosedyrene for voldgiftspanelet.

4.15.6 Voldgiftspanel (artikkel 92)

Et voldgiftspanel skal bestå av tre medlemmer. Partene i tvisten skal innen 15 dager oppnevne hver sin dommer. I tillegg skal partene innen 15 dager etter oppnevningen av den andre dommeren bli enige om en tredje dommer som skal være leder for panelet. Det stilles spesifiserte krav til leder for panelet når det gjelder nasjonalitet, bosted og arbeid. Dersom ikke alle tre medlemmene er oppnevnt innen 30 dager etter at saken ble henvist til voldgift, skal WTOs generaldirektør foreta de nødvendige utvelgelser innen ytterligere 30 dager.

4.15.7 Voldgiftspanelet prosedyrer (artikkel 93)

Voldgiftspanelet skal fungere i overensstemmelse med prosedyreregler angitt i vedlegg XVII. Artikkelen inneholder utfyllende regler, blant annet om panelets mandat. Partene kan bli enige om andre prosedyrer.

4.15.8 Avgjørelse (artikkel 94)

Voldgiftspanelet skal, innen 90 dager etter at det har blitt etablert, oversende avgjørelsen til partene med presentasjon av sine vurderinger og konklusjoner.

Avgjørelsen skal være basert på partenes innlegg og argumentasjon samt eventuelle vitenskapelige opplysninger og ekspertuttalelser. Dersom partene ikke bestemmer noe annet, skal avgjørelsen offentliggjøres 15 dager etter at den har blitt presentert for dem.

4.15.9 Avslutning av voldgiftspanelet behandling (artikkel 95)

En part kan trekke tilbake sin klage når som helst før avgjørelsen blir fremlagt. En slik tilbaketrekking berører ikke partens rett til å fremsette en ny klage om det samme spørsmålet på et senere tidspunkt.

4.15.10 Gjennomføring av voldgiftspanelet avgjørelser (artikkel 96)

Voldgiftspanelet avgjørelser er endelige og bindende for partene i tvisten. Partene i tvisten må treffe nødvendige tiltak for å oppfylle avgjørelsen. Tiltakene, sammen med en rimelig tidsangivelse for gjennomføring og tilbud om midlertidig kompensasjon, skal notiseres innen 30 dager. Dersom det er uenighet om hvorvidt tiltakene er tilstrekkelige for å oppfylle avgjørelsen, kan det opprinnelige voldgiftspanelet bes om å vurdere dette.

Dersom voldgiftspanelet avgjørelse ikke følges opp, kan den andre parten i tvisten på visse vilkår treffe mottiltak for å fremtvinge oppfyllelse.

4.15.11 Øvrige bestemmelser (artikkel 97)

Partene kan forlenge tidsfristene som er satt i de ovenstående prosedyrereglene dersom det er enighet om dette. Voldgiftspanelet høringer skal være lukkede, med mindre partene bestemmer noe annet.

4.16 Generelle unntak

4.16.1 Vanskeligheter med betalingsbalansen (artikkel 98)

Artikkelen tillater partene å innføre restriksjoner på handelen dersom det skulle oppstå alvorlige problemer med betalingsbalansen. Slike restriksjoner skal være ikke-diskriminerende og av kort varighet, samt i overensstemmelse med relevante bestemmelser i WTO-avtalen og avtalen om Det Internasjonale Pengefondet (IMF).

4.16.2 Klausul om nasjonal sikkerhet (artikkel 99)

Artikkelen lister opp sikkerhetshensyn som tillater fravikelser fra avtalen. En part kan beskytte nasjonale sikkerhetshensyn knyttet til blant annet krigsmateriale og krigs- og krisesituasjoner.

4.16.3 Beskatning (artikkel 100)

Artikkelen bekrefter at avtalen i utgangspunktet ikke skal gjelde for skattlegging. Skattekonvensjoner skal gå foran avtalen ved eventuell motstrid.

4.17 Sluttbestemmelser

4.17.1 Definisjoner (artikkel 101)

Artikkelen definerer visse generelle begreper som er brukt i avtalen.

4.17.2 Vedlegg og tillegg (artikkel 102)

Artikkelen fastslår at vedleggene med tillegg er en integrert del av avtalen.

4.17.3 Endringer (artikkel 103)

Partene kan enes om å foreta endringer i avtalen. Med mindre partene bestemmer noe annet, skal endringene tre i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at alle ratifikasjons- eller godkjenningssinstrumenter er deponert.

4.17.4 Nye parter (artikkel 104)

Artikkelen fastslår at enhver stat kan tiltre avtalen etter invitasjon fra Den blandede komité og etter forhandlinger mellom de eksisterende parter og den inviterte stat.

4.17.5 Oppsigelse og opphør (artikkel 105)

Hver av partene kan si opp avtalen med seks måneders skriftlig varsel til depositaren. Oppsigelsen skal tre i kraft den første dag i den sjette måneden etter at underretningen ble mottatt av depositaren. Hvis en av EFTA-statene sier opp avtalen, skal de resterende parter møtes for å diskutere avtalens fortsatte eksistens.

4.17.6 Ikrafttredelse (artikkel 106)

Artikkelen fastslår at avtalen skal ratifiseres eller

godkjennes. Den trer i kraft 1. februar 2004 for de parter som innen den tid har sluttet seg til avtalen, forutsatt at de har deponert sine ratifikasjons- eller godkjenningssinstrumenter senest 30 dager før ikrafttredelse, og forutsatt at Chile har gjort det samme. For parter som deponerer ovennevnte instrument etter at avtalen har trådt i kraft, skal avtalen tre i kraft på den første dagen i den tredje måned etter at instrumentet er deponert.

4.17.7 Forholdet til supplerende avtaler (artikkel 107)

De bilaterale landbruksavtalene skal tre i kraft samtidig med frihandelsavtalen, og en oppsigelse av landbruksavtalen medfører også en oppsigelse av frihandelsavtalen.

4.17.8 Depositær (artikkel 108)

Den norske regjering er avtalens depositær. Dette innebærer at Norge har ansvaret for å oppbevare avtalen og orientere alle avtalepartene om deponering av ethvert ratifikasjonsinstrument, om ikrafttredelse av avtalen og om endringer i avtalen som blir gjort etter fremgangsmåten fastsatt i artikkel 103. Dette gjelder også opphør og eventuelle oppsigelser av avtalen.

4.18 Den bilaterale landbruksavtalen

I de bilaterale landbruksforhandlingene har det vært en forutsetning at hver EFTA-stat fører sin egen nasjonale landbrukspolitikk. Avtalen mellom Norge og Chile inneholder lister over tollkonesjoner fra norsk og chilensk side og opprinnelsesregler for handelen med landbruksvarer. Fra norsk side er Chile gitt tollfri adgang for en rekke planter og plantedeler, frukt og grønnsaker, blomster, bearbejdede landbruksvarer av frukt og grønnsaker, tobakk, samt vin og andre drikkevarer. Chile skal tilstå tollfri adgang for blant annet 200 tonn ost og enkelte grønnsaker med opprinnelse i Norge. Avtalen inneholder videre en klausul som forplikter partene til innen to år etter at avtalen er iverksatt å foreta en vurdering av mulighetene for å øke liberaliseringen av handelen med landbruksvarer.

Den bilaterale landbruksavtalen er formelt sett ikke en del av frihandelsavtalen, men utgjør en integrert del av de juridiske instrumentene som danner grunnlaget for et frihandelsområde. På denne måten tilfredsstilles kravet i artikkel XXIV i GATT om at et frihandelsområde skal omfatte den vesentlige delen av samhandelen.

5 Vurderinger og tilråding

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Chile og den bilaterale landbruksavtalen mellom Norge og Chile vil ikke medføre særlige budsjettmessige konsekvenser for Norge. Utover vanlige oppgaver i forbindelse med Den blandede komité samt toll- og opprinnelsesrelaterte regler, vil ikke frihandelsavtalen og landbruksavtalen ha administrative konsekvenser av betydning. Avtalene nødvendiggjør ikke lov- eller forskriftsendring.

Frihandelsavtalen med tilhørende vedlegg er forelagt Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Finansdepartementet, Fiskeridepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirke departementet, Landbruksdepartementet, Miljøvern departementet, Olje- og energidepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet, som alle anbefaler at ratifikasjon finner sted.

Landbruksdepartementet anbefaler at den bilaterale landbruksavtalen ratifiseres. Nærings- og handelsdepartementet tilrår at frihandelsavtalen og den bilaterale landbruksavtalen ratifiseres. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Utenriksdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale) i samsvar med et vedlagt forslag.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile
undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

Forslag

**til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en avtale med
tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile
undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)**

I

Stortinget samtykker til ratifikasjon av en avtale
med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og

Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (fri-
handelsavtale).

Vedlegg 1**Free trade Agreement
between the EFTA states and
The Republic of Chile****Frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og
Republikken Chile****Preamble**

The Republic of Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation (hereinafter referred to as «the EFTA States»),

and

The Republic of Chile (hereinafter referred to as «Chile»),

hereinafter collectively referred to as «the Parties», resolved to:

STRENGTHEN the special bonds of friendship and co-operation between their nations;

CONTRIBUTE to the harmonious development and expansion of world trade by removing obstacles to trade and provide a catalyst to broader international cooperation;

ESTABLISH clear and mutually advantageous rules governing their trade;

CREATE an expanded and secure market for goods and services in their territories;

ENSURE a stable and predictable environment for business planning and investment;

FOSTER creativity and innovation by protecting intellectual property rights;

BUILD on their respective rights and obligations under the Marrakech Agreement establishing the World Trade Organization and other multilateral and bilateral instruments of co-operation;

ENSURE that the gains from trade liberalisation are not offset by the erection of private, anti-competitive barriers;

ENHANCE the competitiveness of their firms in global markets;

CREATE new employment opportunities and improve working conditions and living standards in their respective territories;

PROMOTE environmental protection and conservation, and sustainable development;

REAFFIRMING their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms in accordance with their obligations un-

Innledning

Republikken Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det sveitsiske edsforbund (heretter kalt «EFTA-statene»)

og

Republikken Chile (heretter kalt «Chile»),

heretter kalt «partene», som er fast bestemt på:

Å STYRKE de særlige vennskaps- og samarbeidsbånd som eksisterer mellom deres nasjoner,

Å BIDRA til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen ved å fjerne handelshindringer og virke som en pådriver for et bredere internasjonalt samarbeid,

Å FASTSETTE klare og gjensidig fordelaktige regler for handelen dem imellom,

Å SKAPE et utvidet og sikkert marked for varer og tjenester på sine territorier,

Å SIKRE et stabilt og forutsigelig miljø for planlegging av forretningsmessig virksomhet og for investeringer,

Å FREMME kreativitet og nyskaping ved å beskytte immaterielle rettigheter,

Å BYGGE på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakesh-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon samt andre multilaterale og bilaterale samarbeidsdokumenter,

Å SIKRE at vinningen ved handelsliberalisering ikke motvirkes av private, konkurransehindrende barrierer,

Å ØKE sine foretaks konkurranseevne i globale markeder,

Å SKAPE ny sysselsetting og bedre arbeidsforholdene og levestandarden på sine respektive territorier,

Å STØTTE vern og bevaring av miljøet og fremme bærekraftig utvikling;

SOM PÅ NY BEKREFTER sin oppslutning om demokratiet, rettsstaten, menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i samsvar med sine

der international law, including principles and objectives set out in the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights; and

CONVINCED that this Agreement will create conditions encouraging economic, trade and investment relations between them;

HAVE AGREED, in pursuit of the above, to conclude the following Agreement (hereinafter referred to as «this Agreement»):

Chapter I

Initial provisions

Article 1

Establishment of a free trade area

The EFTA States and Chile hereby establish a free trade area by means of this Agreement and the complementary agreements on trade in agricultural goods, concurrently concluded between Chile and each individual EFTA State.

Article 2

Objectives

1. The objectives of this Agreement, as elaborated more specifically through its principles and rules, are to:
 - a. achieve the progressive and reciprocal liberalisation of trade in goods, in conformity with Article XXIV of the General Agreement on Tariffs and Trade (hereinafter referred to as «the GATT 1994»);
 - b. achieve the liberalisation of trade in services, in conformity with Article V of the General Agreement on Trade in Services (hereinafter referred to as «the GATS»);
 - c. open the government procurement markets of the Parties;
 - d. promote conditions of fair competition in the free trade area;
 - e. substantially increase investment opportunities in the free trade area;
 - f. provide adequate and effective protection and enforcement of intellectual property rights; and
 - g. establish a framework for further bilateral and multilateral cooperation to expand and enhance the benefits of this Agreement.

forpliktelser etter folkeretten, herunder prinsippene og målsettingene nedfelt i De forente nasjoners pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

SOM ER OVERBEVIST OM at denne avtale vil skape vilkår som stimulerer de økonomiske forbindelser og handels- og investeringsforbindelsene dem imellom, og

ER ENIGE OM, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende avtale (heretter kalt «denne avtale»):

Kapittel I

Innledende bestemmelser

Artikkel 1

Opprettelse av et frihandelsområde

EFTA-statene og Chile oppretter herved et frihandelsområde gjennom denne avtale og de supplerende avtaler om handel med landbruksvarer som inngås samtidig mellom Chile og hver enkelt EFTA-stat.

Artikkel 2

Formål

1. Formålet med denne avtale, slik det utdypes nærmere gjennom dens prinsipper og regler, er:
 - a. å oppnå en gradvis og gjensidig liberalisering av handelen med varer i samsvar med artikkel XXIV i Generalavtalen om tolltariffer og handel (heretter kalt «GATT 1994»),
 - b. å oppnå en liberalisering av handelen med tjenester i samsvar med artikkel V i Generalavtalen om handel med tjenester (heretter kalt «GATS»),
 - c. å åpne partenes markeder for offentlige anskaffelser,
 - d. å fremme rettferdige konkurransevilkår i frihandelsområdet,
 - e. å styrke investeringsmulighetene betydelig i frihandelsområdet,
 - f. å sørge for tilfredsstillende beskyttelse og håndheving av immaterielle rettigheter, og
 - g. å etablere et rammeverk for ytterligere bilateralt og multilateralt samarbeid for å utvide og styrke fordelene ved denne avtale.

*Article 3***Territorial application**

1. Without prejudice to Annex I, this Agreement shall apply to the territory of each Party, as well as to areas beyond the territory in which each Party may exercise sovereign rights or jurisdiction in accordance with international law.
2. Annex II shall apply with respect to Norway.

*Article 4***Relation to other international agreements**

The Parties confirm their rights and obligations under the Marrakech Agreement establishing the World Trade Organization and the other agreements negotiated thereunder (hereinafter referred to as «the WTO Agreement») to which they are party, and under any other international agreement to which they are a party.

*Article 5***Trade and economic relations governed by this Agreement**

1. The provisions of this Agreement apply to the trade and economic relations between, on the one side, the individual EFTA States and, on the other side, Chile, but not to the trade relations between individual EFTA States, unless otherwise provided for in this Agreement.
2. As a result of the customs union established by the Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and the Principality of Liechtenstein, Switzerland shall represent the Principality of Liechtenstein in matters covered thereby.

*Article 6***Regional and local governments**

Each Party is fully responsible for the observance of all obligations and commitments under this Agreement and shall ensure their observance by its respective regional and local governments and authorities and by non-governmental bodies in the exercise of governmental powers delegated by central, regional and local governments or authorities within its territory.

*Artikkel 3***Territorial anvendelse**

1. Med forbehold for vedlegg I skal denne avtale få anvendelse på hver parts territorium samt på områder utenfor territoriet der en part kan utøve suverene rettigheter eller jurisdiksjon i samsvar med folkeretten.
2. Vedlegg II gjelder for Norge.

*Artikkel 4***Forholdet til andre internasjonale avtaler**

Partene bekrefter sine rettigheter og forpliktelser etter Marrakesh-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon og andre avtaler som er fremforhandlet i henhold til denne (heretter kalt «WTO-avtalen»), og som de er part i, samt andre internasjonale avtaler de er part i.

*Artikkel 5***Handelsforbindelser og økonomiske forbindelser regulert av denne avtale**

1. Bestemmelsene i denne avtale får anvendelse på handelsforbindelser og økonomiske forbindelser mellom EFTA-statene på den ene siden og Chile på den andre siden, men ikke på handelsforbindelser mellom de enkelte EFTA-stater, med mindre annet er fastsatt i denne avtale.
2. Som et resultat av tollunionen opprettet ved traktat av 29. mars 1923 mellom Sveits og Fyrstedømmet Liechtenstein skal Sveits representere Fyrstedømmet Liechtenstein i spørsmål som omfattes av traktaten.

*Artikkel 6***Regionale og lokale administrative enheter**

Hver part er fullt ut ansvarlig for at alle forpliktelser etter denne avtale overholdes, og skal påse at dens respektive regionale og lokale administrative enheter og myndigheter samt ikke-statlige organer når disse utøver offentlig myndighet delegert fra sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter på dens territorium, overholder disse forpliktelser.

*Chapter II***Trade in goods***Article 7***Coverage**

This Chapter applies to trade between the Parties relating to:

- a. products falling within chapters 25 through 97 of the Harmonized Commodity Description and Coding System (hereinafter referred to as «the HS»), excluding the products listed in Annex III;
- b. products specified in Annex IV, with due regard to the arrangements provided for in that Annex; and
- c. fish and other marine products as provided for in Annex V.

*Article 8***Rules of origin and administrative co-operation**

1. The provisions on rules of origin and administrative co-operation applicable to Article 9(1) and Article 19 are set out in Annex I
2. For the purpose of Article 9(2), Article 13(1) and Article 18, the term «goods of a Party» shall mean domestic goods as understood within the meaning of GATT 1994 or such goods as the Parties may agree, and shall include originating products of that Party.

*Article 9***Elimination of customs duties**

1. The Parties shall, on the date of entry into force of this Agreement, abolish all customs duties on imports of products originating in an EFTA State or in Chile, except as provided for in Annex VI.
2. The Parties shall, on the date of entry into force of this Agreement, abolish all customs duties on exports of goods of a Party in trade between the Parties.
3. No new customs duty shall be introduced nor shall those already applied be increased in trade between the EFTA States and Chile.

*Kapittel II***Handel med varer***Artikkel 7***Virkeområde**

Dette kapittel får anvendelse på handel mellom partene med hensyn til:

- a. varer som hører under kapittel 25 til og med kapittel 97 i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (heretter kalt «HS»), med unntak av varer oppført i vedlegg III,
- b. varer oppført i vedlegg IV, med tilbørlig hensyn til ordningene fastsatt i nevnte vedlegg, og
- c. fisk og andre marine varer som fastsatt i vedlegg V.

*Artikkel 8***Opprinnelsesregler og administrativt samarbeid**

1. Bestemmelsene om opprinnelsesregler og administrativt samarbeid som får anvendelse for artikkel 9 nr. 1 og artikkel 19, er oppført i vedlegg I.
2. I artikkel 9 nr. 2, artikkel 13 nr. 1 og artikkel 18 menes med «en parts varer» innenlandske varer som definert i GATT 1994 eller slike varer som partene eventuelt kan komme overens om, og som skal omfatte opprinnelsesvarer fra vedkommende part.

*Artikkel 9***Fjerning av toll**

1. Partene skal ved denne avtales ikrafttredelse avskaffe all toll på import av varer med opprinnelse i en EFTA-stat eller i Chile, med de unntak som fremgår av vedlegg VI.
2. Partene skal ved denne avtales ikrafttredelse avskaffe all toll på eksport av en parts varer i handelen mellom partene.
3. Det skal ikke innføres ny toll, og den toll som allerede gjelder i handelen mellom EFTA-statene og Chile, skal heller ikke økes.

*Article 10***Customs duty**

A customs duty includes any duty or charge of any kind imposed in connection with the importation or exportation of a product, including any form of surtax or surcharge in connection with such importation or exportation, but does not include any:

- a. charge equivalent to an internal tax imposed consistently with Article 15;
- b. anti-dumping or countervailing duty applied consistently with Article 18; or
- c. fee or other charge imposed consistently with Article 11.

*Article 11***Fees and other charges**

Fees and other charges referred to in Article 10(c) shall be limited in amount to the approximate cost of services rendered and shall not represent an indirect protection for domestic products or a taxation of imports or exports for fiscal purposes.

*Article 12***Basic duties**

1. For each product the basic duty, to which the successive reductions set out in Annex VI are to be applied, shall be the most-favoured nation rate of duty applied on 1 January 2003.
2. If, before, by or after entry into force of this Agreement, any tariff reduction is applied on an *erga omnes* basis, in particular reductions in accordance with commitments resulting from multilateral negotiations under the World Trade Organization (hereinafter referred to as «the WTO»), such reduced duties shall replace the basic duties referred to in paragraph 1 as from the date when such reductions are applied, or from the entry into force of this Agreement if this is later.
3. The reduced duties calculated in accordance with Annex VI shall be applied rounded to the first decimal place or, in case of specific duties, to the second decimal place.

*Article 13***Import and export restrictions**

1. On the date of entry into force of this Agree-

*Artikkel 10***Toll**

Med toll menes avgift av ethvert slag som ilegges i forbindelse med import eller eksport av en vare, herunder enhver form for tilleggsskatt eller tilleggssavgift i forbindelse med slik import eller eksport, men ikke:

- a. avgifter som tilsvare innenlandsk skatt ilagt i samsvar med artikkel 15,
- b. antidumping- eller utjevningsavgift ilagt i samsvar med artikkel 18, eller
- c. gebyrer eller andre avgifter ilagt i samsvar med artikkel 11.

*Artikkel 11***Gebyrer og andre avgifter**

Gebyrer og andre avgifter omhandlet i artikkel 10 bokstav c) skal beløpsmessig være begrenset til tilnærmet kostnaden ved utførte tjenester og skal ikke representere en indirekte beskyttelse av innenlandske varer eller skattlegging av import eller eksport for fiskale formål.

*Artikkel 12***Basistollsats**

1. For hvert produkt skal basistollsatsen, som de gradvise reduksjonene fastsatt i vedlegg VI får anvendelse for, være bestevilkårssatsen som var gjeldende 1. januar 2003.
2. Dersom en tariffreduksjon før, ved eller etter denne avtales ikrafttredelse får anvendelse *erga omnes*, særlig reduksjoner i samsvar med forpliktelser som følger av multilaterale forhandlinger i Verdens handelsorganisasjon (heretter kalt «WTO»), skal slike reduserte tollsats erstatte basistollsatsene omtalt i nr. 1 fra det tidspunkt reduksjonene får anvendelse, eller fra denne avtales ikrafttredelse dersom den inntreffer senere.
3. De reduserte tollsatsene beregnet i samsvar med vedlegg VI skal få anvendelse avrundet til én desimal eller, for spesifikke tollsats, til to desimaler.

*Artikkel 13***Import- og eksportrestriksjoner**

1. Ved denne avtales ikrafttredelse skal alle for-

ment, all import or export prohibitions or restrictions on trade in goods of a Party between the EFTA States and Chile, other than customs duties and taxes, whether made effective through quotas, import or export licenses or other measures, shall be eliminated, except as provided for in Annex VII.

2. No new measures as referred to in paragraph 1 shall be introduced.

Article 14

Classification of goods and customs valuation

1. The classification of goods in trade between the EFTA States and Chile shall be determined in accordance with each Party's respective tariff nomenclature in conformity with the HS.
2. The WTO Agreement on Implementation of Article VII of the GATT 1994 shall govern customs valuation rules applied to trade between the EFTA States and Chile.

Article 15

National treatment

The Parties shall apply national treatment in accordance with Article III of the GATT 1994, including its interpretative notes, which is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

Article 16

Sanitary and phytosanitary measures

1. The rights and obligations of the Parties in respect of sanitary and phytosanitary measures shall be governed by the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (hereinafter referred to as «the SPS Agreement»).
2. The Parties shall strengthen their co-operation in the field of sanitary and phytosanitary measures, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and facilitating access to their respective markets.
3. At the request of a Party, expert consultations shall be convened if any Party considers that another Party has taken measures which are likely to affect, or have affected, access to its market. Such experts, representing the Parties concerned on specific issues in the field of sani-

bud mot eller restriksjoner på import eller eksport i handelen med en parts varer mellom EFTA-statene og Chile, bortsett fra toll og avgifter, enten de er gjennomført ved kvoter, import- eller eksportlisenser eller andre tiltak, avskaffes, med de unntak som fremgår av vedlegg VII.

2. Det skal ikke innføres noen nye tiltak av den typen som er omhandlet i nr. 1.

Artikkel 14

Klassifisering av varer og tollverdi

1. Klassifiseringen av varer ved handel mellom EFTA-statene og Chile skal fastsettes i henhold til hver parts respektive tollnomenklatur i samsvar med HS.
2. WTO-avtalen om gjennomføring av artikkel VII i GATT 1994 skal regulere tollverdireglene som får anvendelse på handel mellom EFTA-statene og Chile.

Artikkel 15

Nasjonal behandling

Partene skal anvende nasjonal behandling i samsvar med artikkel III i GATT 1994, herunder dens forklarende merknader, som herved inkorporeres i og utgjør en del av denne avtale.

Artikkel 16

Veterinære og plantesanitære tiltak

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til veterinære og plantesanitære tiltak skal reguleres av WTO-avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak (heretter kalt «SPS-avtalen»).
2. Partene skal styrke sitt samarbeid på området veterinære og plantesanitære tiltak med sikte på å øke den gjensidige forståelsen av sine respektive systemer og lette adgangen til sine respektive markeder.
3. Etter anmodning fra en part skal det sammenkalles til ekspertkonsultasjoner dersom en part anser at en annen part har truffet tiltak som sannsynligvis vil påvirke, eller har påvirket, adgangen til dens eget marked. Slike eksperter, som representerer de berørte parter i særskilte

- tary and phytosanitary matters, shall aim at finding an appropriate solution in conformity with the SPS Agreement.
4. The Parties shall exchange names and addresses of «contact points» with sanitary and phytosanitary expertise in order to facilitate communication and the exchange of information.
 5. In order to permit the efficient use of resources, the Parties shall, to the extent possible, endeavour to use modern technological means of communication, such as electronic communication, video or telephone conference, or arrange for meetings referred to in paragraph 3 to take place back-to-back with Joint Committee meetings or with sanitary and phytosanitary meetings in the framework of the WTO. The results of expert consultations convened in accordance with paragraph 3 shall be reported to the Joint Committee.
 6. Chile and any of the EFTA States may, for better implementation of this Article, develop bilateral arrangements including agreements between their respective regulatory agencies.
- spørsmål på området veterinære og plantesanitære tiltak, skal ha som mål å finne en passende løsning i samsvar med SPS-avtalen.
4. Partene skal utveksle navn på og adresse til «kontaktpunkter» med veterinær og plantesanitær ekspertise for å lette kommunikasjon og utveksling av opplysninger.
 5. For å muliggjøre effektiv ressursutnyttelse skal partene, så langt det er mulig, bestrebe seg på å anvende moderne kommunikasjonsteknologi som elektronisk post og video- eller telefonkonferanse, eller avholde møter som nevnt i nr. 3 i forbindelse med møter i Den blandede komité eller møter om veterinære og plantesanitære forhold innen rammen av WTO. Resultatene av ekspertkonsultasjoner sammenkalt i samsvar med nr. 3 skal rapporteres til Den blandede komité.
 6. Chile og hvilken som helst av EFTA-statene kan, for å sikre en bedre gjennomføring av denne artikkel, utvikle bilaterale ordninger, herunder avtaler mellom sine respektive tilsynsorganer.

Article 17

Technical regulations

1. The rights and obligations of the Parties in respect of technical regulations, standards and conformity assessment shall be governed by the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (hereinafter referred to as «the TBT Agreement»).
2. The Parties shall strengthen their co-operation in the field of technical regulations, standards and conformity assessment, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and facilitating access to their respective markets.
3. Without prejudice to paragraph 1, the Parties agree to hold consultations in the framework of the Joint Committee where a Party considers that another Party has taken measures which are likely to create, or have created, an obstacle to trade, in order to find an appropriate solution in conformity with the TBT Agreement.

Article 18

Anti-dumping and countervailing measures

1. A Party shall not apply anti-dumping measures as provided for under the WTO Agreement on

Artikkel 17

Tekniske forskrifter

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurdering skal være underlagt WTO-avtalen om tekniske handelshindringer (heretter kalt «TBT-avtalen»).
2. Partene skal styrke sitt samarbeid på området tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurdering med sikte på å øke den gjensidige forståelsen av sine respektive systemer og lette adgangen til sine respektive markeder.
3. Med forbehold for nr. 1 er partene enige om å holde konsultasjoner innenfor rammen av Den blandede komité dersom en part anser at en annen part har truffet tiltak som sannsynligvis vil skape, eller har skapt, en hindring for handelen, for å finne en passende løsning i samsvar med TBT-avtalen.

Artikkel 18

Antidumping- og utjevningstiltak

1. En part skal ikke anvende antidumpingtiltakene angitt i WTO-avtalen om gjennomføring av

- Implementation of Article VI of the GATT 1994 in relation to goods of a Party.
2. The Parties recognise that the effective implementation of competition rules may address economic causes leading to dumping.
 3. The rights and obligations of the Parties related to countervailing measures shall be governed by the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures.

Article 19

Emergency action on imports of particular products

1. Where any product originating in a Party, as a result of the reduction or elimination of a customs duty under this Agreement, is being imported into the territory of another Party in such increased quantities and under such conditions as to constitute a substantial cause of serious injury or threat thereof to the domestic industry of like or directly competitive products in the territory of the importing Party, the importing Party may take emergency measures to the minimum extent necessary to remedy or prevent the injury.
2. Such measures may consist in:
 - a. suspending the further reduction of any rate of duty provided for under this Agreement on the product; or
 - b. increasing the rate of duty on the product to a level not to exceed the lesser of:
 - i. the most-favoured nation rate of duty in effect at the time the action is taken;
 - ii. the most-favoured nation rate of duty in effect on the day immediately preceding the date of the entry into force of this Agreement.
3. Emergency measures shall be taken for a period not exceeding one year. In very exceptional circumstances, after review by the Joint Committee, measures may be taken up to a total maximum period of three years. In this case, the Party taking such measures shall present a schedule leading to their progressive elimination. No measures shall be applied to the import of a product which has previously been subject to such a measure for a period of, at least, five years since the expiry of the measure.
4. Emergency measures shall only be taken upon clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious in-

artikkel VI i GATT 1994 med hensyn til en parts varer.

2. Partene erkjenner at effektiv gjennomføring av konkurranseregler kan avhjelpe økonomiske årsaker som fører til dumping.
3. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til utjevningsavgifter skal reguleres av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak.

Artikkel 19

Krisetiltak ved import av visse varer

1. Når en vare med opprinnelse i en part som følge av reduksjon eller fjerning av toll etter denne avtale importeres til en annen parts territorium i slike økte mengder og under slike omstendigheter at det i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandske produsenter av tilsvarende eller direkte konkurrerende varer på importpartens territorium, kan importparten treffe krisetiltak i et omfang som ikke må overstige det som er strengt nødvendig for å rette opp eller hindre skaden.
2. Slike tiltak kan bestå i:
 - a. midlertidig å stille i bero en ytterligere reduksjon av en tollsats fastsatt på varen i denne avtale, eller
 - b. å bringe tollsatsen på varen opp til et nivå som ikke må overstige det som er lavest av:
 - i. bestevilkårssatsen som gjelder på det tidspunkt tiltaket treffes, og
 - ii. bestevilkårssatsen som gjelder dagen umiddelbart forut for denne avtales ikrafttredelsesdato.
3. Krisetiltak skal treffes for et tidsrom av høyst ett år. Under helt spesielle omstendigheter og etter vurdering av Den blandede komité kan tiltak treffes for et samlet tidsrom av høyst tre år. I dette tilfellet skal en part som treffer slike tiltak, fremlegge en tidsplan for gradvis avvikling av tiltakene. Det skal ikke anvendes tiltak på import av en vare som tidligere har vært underlagt et slikt tiltak, i et tidsrom av minst fem år etter at tiltaket opphørte.
4. Krisetiltak skal treffes bare når det foreligger klare bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade ifølge en un-

- jury pursuant to an investigation in accordance with the procedures laid down in the WTO Agreement on Safeguards.
5. The Party intending to take emergency measures under this Article shall promptly make a notification to the other Parties, containing all pertinent information which shall include evidence of serious injury caused by increased imports, precise description of the product involved, the proposed measure, the proposed date of introduction and expected duration of the measures. Any Party that may be affected shall simultaneously be offered compensation in the form of substantially equivalent trade liberalisation in relation to the imports from any such Party.
 6. The Joint Committee shall, within 30 days from the date of notification to the Parties, meet to examine the information provided under paragraph 5 in order to facilitate a mutually acceptable solution of the matter. In the absence of such solution, the importing Party may adopt a measure pursuant to paragraph 2 to remedy the problem, and, in the absence of mutually agreed compensation, the Party against whose product the measure is taken may take retaliatory action. The emergency measure and any compensatory or retaliatory action shall be immediately notified to the Joint Committee. The retaliatory action shall consist of the suspension of concessions having substantially equivalent trade effects or concessions substantially equivalent to the value of the additional duties expected to result from the emergency action. In the selection of the emergency measure and the retaliatory action, priority must be given to the action which least disturbs the functioning of this Agreement.
 7. In critical circumstances where delay would cause damage which would be difficult to repair, a Party may take a provisional emergency measure not exceeding 120 days pursuant to a preliminary determination that there is clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious injury. The Party intending to take such a measure shall immediately notify the other Parties thereof and, within 30 days of the date of such notification, the pertinent procedures set out in paragraphs 5 and 6, including for compensatory and retaliatory action, shall be initiated. Any compensation shall be based on the total period of application of the provisional measure. The period of application of any such provision-
- dersøkelse foretatt i samsvar med prosedyrene fastsatt i WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.
5. En part som har til hensikt å treffe krisetiltak etter denne artikkel, skal omgående gi de øvrige parter underretning med alle relevante opplysninger, herunder bevis for at økt import har voldt alvorlig skade, en nøyaktig beskrivelse av varen det gjelder, det foreslåtte tiltak, foreslått dato for innføring og forventet varighet av tiltakene. Enhver part som kan bli berørt, skal samtidig tilbys kompensasjon i form av stort sett likeverdig handelsliberalisering med hensyn til import fra en slik part.
 6. Den blandede komité skal innen 30 dager regnet fra datoen for underretningen til partene møtes for å gjennomgå opplysningene gitt i henhold til nr. 5 med sikte på å bidra til en gjensidig akseptabel løsning i saken. I mangel av en slik løsning kan importparten vedta et tiltak i samsvar med nr. 2 for å avhjelpe problemet, og i mangel av gjensidig enighet om kompensasjon kan den part mot hvis vare tiltaket er truffet, treffe gjengjeldelsestiltak. Den blandede komité skal umiddelbart underrettes om krisetiltaket og det kompenserende tiltaket eller gjengjeldelsestiltaket. Gjengjeldelsestiltaket skal omfatte opphevelse av innrømmelser som har stort sett likeverdig virkning på handelen, eller innrømmelser som er stort sett likeverdige med verdien av den tilleggstoll som krisetiltaket forventes å medføre. Ved valg av krisetiltak og gjengjeldelsestiltak skal tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i denne avtales virkemåte, prioriteres.
 7. Under kritiske omstendigheter der en utsettelse kan volde skade som det ville være vanskelig å rette opp, kan en part treffe midlertidige krisetiltak av høyst 120 dagers varighet etter en foreløpig vurdering om at det foreligger klare bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade. En part som har til hensikt å treffe et slikt tiltak, skal umiddelbart underrette de øvrige parter om dette, og relevante prosedyrer som fastsatt i nr. 5 og 6, herunder kompenserende tiltak og gjengjeldelsestiltak, skal innledes innen 30 dager regnet fra datoen for underretningen. Kompensasjonen skal fastsettes på grunnlag av den samlede lengden av det midlertidige tiltakets anvendelsesperiode. Et midlertidig tiltaks anvendelsesperiode skal

al measure shall be counted as part of the duration of the definitive measure and any extension thereof.

regnes som en del av varigheten av det endelige tiltaket og en eventuell forlengelse av dette.

Article 20

Global safeguard

The Parties confirm their rights and obligations under Article XIX of GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards.

Artikkel 20

Globale beskyttelsestiltak

Partene bekrefter sine rettigheter og forpliktelser etter artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.

Article 21

General exceptions

Subject to the requirement that such measures are not applied in a manner which would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between Parties where the same conditions prevail, or a disguised restriction on international trade, nothing in this Agreement shall be construed to prevent the adoption or enforcement by any Party of measures:

- a. necessary to protect public morals;
- b. necessary to protect human, animal or plant life or health;
- c. relating to the importations or exportations of gold and silver;
- d. necessary to secure compliance with laws or regulations which are not inconsistent with the provisions of this Agreement, including those relating to customs enforcement, the protection of intellectual property rights, and the prevention of deceptive practices;
- e. relating to the products of prison labour;
- f. imposed for the protections of national treasures of artistic, historic or archaeological value;
- g. relating to the conservation of exhaustible natural resources if such measures are made effective in conjunction with restrictions on domestic production or consumption;
- h. undertaken in pursuance of obligations under any intergovernmental commodity agreement which conforms to criteria submitted to the WTO and not disapproved by it or which is itself so submitted and not so disapproved;
- i. involving restrictions on exports of domestic materials necessary to ensure essential quantities of such materials to a domestic processing industry during periods when the domestic

Artikkel 21

Generelle unntak

Under forutsetning av at slike forholdsregler ikke blir anvendt på en måte som vil medføre vilkårlig eller uberettiget diskriminering mellom parter hvor de samme forhold gjør seg gjeldende, eller at de ikke vil innebære skjulte restriksjoner for den internasjonale handel, skal ingen bestemmelser i denne avtale forståes slik at de hindrer en part fra å innføre eller gjennomføre forholdsregler:

- a. som er nødvendig for å beskytte den offentlige moral;
- b. som er nødvendig for å beskytte helse og liv for mennesker, dyr eller planter;
- c. som gjelder innførsel eller utførsel av gull eller sølv;
- d. som er nødvendig for å sikre overholdelsen av lover og bestemmelser som ikke er uforenlige med bestemmelsene i denne avtale, herunder de som vedrører håndhevelse av tollbestemmelser, beskyttelse av immaterielle rettigheter, og forebygging av svikaktige forretningsmetoder;
- e. som vedrører varer fremstillet ved fengselsarbeid;
- f. som er pålagt for å beskytte nasjonale skatter av kunstnerisk, historisk eller arkeologisk verdi;
- g. som angår bevaring av naturressurser som ikke er uuttømmelige, såfremt disse forholdsregler blir gjennomført i samband med restriksjoner på innenlandsk produksjon eller forbruk;
- h. som blir truffet i henhold til forpliktelser i mellomstatlige råvareavtaler inngått i samsvar med kriterier som er fremlagt for WTO og som de ikke har misbilliget, eller som i seg selv er blitt fremlagt på denne måte og ikke misbilliget;
- i. som innebærer restriksjoner på eksporten av innenlandske råvarer når det er påkrevet for å sikre tilstrekkelige mender av disse råvarer for innenlandsk foredlingsindustri i en tid hvor

price of such materials is held below the world price as part of a governmental stabilization plan; provided that such restrictions shall not operate to increase the exports of or the protection afforded to such domestic industry, and shall not depart from the provisions of this Agreement relating to non-discrimination;

- j. essential to the acquisition or distribution of products in general or local short supply; provided that any such measures shall be consistent with the principle that all WTO members are entitled to an equitable share of the international supply of such products, and that any such measures, which are inconsistent with the other provisions of this Agreement shall be discontinued as soon as the conditions giving rise to them have ceased to exist.

den innenlandske pris på disse varer holdes under verdensmarkedets pris som ledd i en offentlig stabiliseringsplan. Restriksjonene skal dog ikke anvendes slik at de øker eksporten eller den beskyttelse som gis den innenlandske industri og de skal ikke avvike fra bestemmelsene om ikke-diskriminering i denne avtale;

j. som er nødvendige for anskaffelsen eller fordelingen av varer som det er alminnelig eller lokal mangel på. Dog skal disse forholdsregler være forenlige med prinsippet om at alle WTOs medlemmer er berettiget til en rimelig andel av de internasjonale forsyninger av slike varer, og at enhver slik forholdsregel som ikke er overensstemmende med de øvrige bestemmelser i denne avtale skal bli avskaffet så snart de forhold som har forårsaket dem har opphørt.

Chapter III

Trade in services and establishment

Section I – Trade in services

Article 22

Coverage

1. This Section applies to measures affecting trade in services taken by central, regional or local governments and authorities as well as by non-governmental bodies in the exercise of powers delegated by central, regional or local governments or authorities.
2. This Section applies to measures affecting trade in all services sectors with the exception of air services, including domestic and international air transportation services, whether scheduled or non-scheduled, and related services in support of air services, other than:
 - a. aircraft repair and maintenance services;
 - b. the selling and marketing of air transport services;
 - c. computer reservation system (CRS) services.¹
3. Nothing in this Section shall be construed to impose any obligation with respect to government procurement, which is subject to the Chapter V.

Kapittel III

Handel med tjenester og etablering

Avsnitt I – Handel med tjenester

Artikkel 22

Virkeområde

1. Dette avsnitt får anvendelse på tiltak som berører handel med tjenester, og som treffes av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter og myndigheter samt av ikke-statlige organer når disse utøver myndighet delegert fra sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter.
2. Dette avsnitt får anvendelse på tiltak som berører handel med tjenester i alle sektorer med unntak av luftfartstjenester, herunder innenlandsk og internasjonal lufttransport, i ruteflyging eller ikke, og tilknyttede hjelpetjenester for luftfart, bortsett fra:
 - a. reparasjons- og vedlikeholdstjenester for luftfartøyer,
 - b. salg og markedsføring av luftfartstjenester,
 - c. edb-baserte reservasjonssystemer (CRS)¹.
3. Ingen bestemmelse i dette avsnitt skal medføre forpliktelser med hensyn til offentlige anskaffelser, som er underlagt kapittel V.

¹ The terms «aircraft repair and maintenance services», «selling and marketing of air transport services» and «computer reservation system (CRS) services» are as defined in paragraph 6 of the Annex on Air Transport Services to the GATS.

¹ Uttrykkene «reparasjons- og vedlikeholdstjenester for luftfartøyer», «salg og markedsføring av luftfartstjenester» og «edb-baserte reservasjonssystemer (CRS)» gjelder som definert i nr. 6 i vedlegget til GATS om luftfartstjenester.

Article 23**Definitions**

For the purposes of this Section:

- a. «trade in services» is defined as the supply of a service:
 - i. from the territory of a Party into the territory of another Party (mode 1);
 - ii. in the territory of a Party to the service consumer of another Party (mode 2);
 - iii. by a service supplier of a Party, through commercial presence in the territory of another Party (mode 3);
 - iv. by a service supplier of a Party, through presence of natural persons in the territory of another Party (mode 4).
- b. «measure» means any measure by a Party, whether in the form of a law, regulation, rule, procedure, decision, administrative action or any other form;
- c. «supply of a service» includes the production, distribution, marketing, sale and delivery of a service;
- d. «measures by a Party affecting trade in services» include measures in respect of:
 - i. the purchase, payment or use of a service;
 - ii. the access to and use of, in connection with the supply of a service, services which are required by that Party to be offered to the public generally;
 - iii. the presence, including commercial presence, of persons of another Party for the supply of a service in the territory of that Party;
- e. «commercial presence» means any type of business or professional establishment, including through:
 - i. the constitution, acquisition or maintenance of a juridical person; or
 - ii. the creation or maintenance of a branch or a representative office; within the territory of a Party for the purpose of supplying a service;
- f. «service supplier» means any person that seeks to supply or supplies a service;²

² Where the service is not supplied directly by a juridical person but through other forms of commercial presence such as a branch or a representative office, the service supplier (i.e. the juridical person) shall, nonetheless, through such presence be accorded the treatment provided for service suppliers under this Agreement. Such treatment shall be extended to the presence through which the service is supplied and need not be extended to any other parts of the supplier located outside the territory where the service is supplied.

Artikkel 23**Definisjoner**

I dette avsnitt

- a. menes med «handel med tjenester», tjenesteytelse:
 - i. fra en parts territorium til en annen parts territorium (type 1),
 - ii. på en parts territorium til en annen parts tjenesteforbruker (type 2),
 - iii. av en tjenesteyter hjemmehørende i en part gjennom kommersiell tilstedeværelse på en annen parts territorium (type 3),
 - iv. av en tjenesteyter hjemmehørende i en part gjennom tilstedeværelse av fysiske personer på en annen parts territorium (type 4).
- b. menes med «tiltak»: ethvert tiltak en part treffer i form av lov, forskrift, regel, prosedyre, vedtak, forvaltningsmessig tiltak eller en annen form,
- c. omfatter «tjenesteytelse»: fremstilling, distribusjon, markedsføring, salg og levering av en tjeneste,
- d. omfatter «en parts tiltak som berører handel med tjenester»: tiltak med hensyn til
 - i. kjøp av, betaling for eller bruk av en tjeneste,
 - ii. tilgang til og bruk av tjenester som vedkommende part i forbindelse med tjenesteytelse krever skal tilbys allmennheten generelt,
 - iii. tilstedeværelse, herunder kommersiell tilstedeværelse, av personer hjemmehørende i en annen part ved tjenesteytelse på denne parts territorium,
- e. menes med «kommersiell tilstedeværelse»: enhver form for forretningsvirksomhet eller yrkesvirksomhet, blant annet gjennom
 - i. stiftelse, erverv eller videreføring av en juridisk person, eller
 - ii. opprettelse eller videreføring av filial eller representasjonskontor på en parts territorium med sikte på å yte en tjeneste,
- f. menes med «tjenesteyter»: enhver person som søker å yte eller yter en tjeneste²,

² Når tjenesten ikke ytes direkte av en juridisk person, men gjennom andre former for kommersiell tilstedeværelse, som filial eller representasjonskontor, skal tjenesteyteren (dvs. den juridiske personen) gjennom slik tilstedeværelse likevel gis samme behandling som tjenesteytere etter denne avtale. Behandlingen skal utvides til å omfatte tilstedeværelsen som tjenesten ytes gjennom, men behøver ikke å utvides til å omfatte andre deler av tjenesteyteren som befinner seg utenfor territoriet der tjenesten ytes.

- g. «natural person of a Party» is, in accordance with its legislation, a national or a permanent resident of that Party if he or she is accorded substantially the same treatment as nationals in respect of measures affecting trade in services;
- h. «juridical person» means any legal entity duly constituted or otherwise organised under applicable law, whether for profit or otherwise, and whether privately-owned or governmentally-owned, including any corporation, trust, partnership, joint venture, sole proprietorship or association;
- i. «services» includes any service in any sector except services supplied in the exercise of governmental authority;
- j. «juridical person of a Party» means a juridical person which is either:
- i. constituted or otherwise organised under the law of Chile or an EFTA State, and that is engaged in substantive business operations in Chile or in the EFTA State concerned, or
 - ii. in the case of the supply of a service through commercial presence, owned or controlled by:
 - a) natural persons of that Party; or
 - b) juridical persons identified under paragraph (j) (i); and
- k. «a service supplied in the exercise of governmental authority» means any service which is supplied neither on a commercial basis nor in competition with one or more service suppliers.
- g. er «en fysisk person hjemmehørende i en part»: i samsvar med partens lovgivning en borger av denne part eller en person som har fast opphold i denne part, dersom vedkommende stort sett innrømmes samme behandling som borgere med hensyn til tiltak som berører handel med tjenester,
- h. menes med «juridisk person»: enhver juridisk enhet som er behørig stiftet eller på annen måte organisert i henhold til gjeldende rett, enten den har et økonomisk formål eller ikke, og enten den er i privat eller offentlig eie, herunder enhver form for selskap, forvaltningsfond (trust), partnerskap, fellesforetak (*joint venture*), personlig foretak eller sammenslutning,
- i. omfatter «tjenester»: enhver tjeneste, uansett sektor, med unntak av tjenester som ytes ved utøvelse av offentlig myndighet,
- j. menes med «juridisk person hjemmehørende i en part»: en juridisk person som
- i. er stiftet eller på annen måte organisert i henhold til lovgivningen i Chile eller en EFTA-stat og driver omfattende forretningsvirksomhet i Chile eller i vedkommende EFTA-stat, eller
 - ii. dersom tjenesten ytes gjennom kommersiell tilstedeværelse, er eid eller kontrollert av
 - a) fysiske personer hjemmehørende i denne part, eller
 - b) juridiske personer som angitt i bokstav j) og i), og
- k. menes med «tjeneste som ytes ved utøvelse av offentlig myndighet»: enhver tjeneste som ikke ytes på forretningsmessig grunnlag og heller ikke i konkurranse med en eller flere tjenesteytere.

Article 24

Most-favoured nation treatment

1. The rights and obligations of the Parties with respect to most-favoured nation treatment shall be governed by the GATS.
2. If a Party enters into an agreement with a non-Party which has been notified under Article V of the GATS, it shall, upon request from another Party, afford adequate opportunity to the other Parties to negotiate, on a mutually advantageous basis, the benefits granted therein.

Artikkel 24

Bestevilkårsbehandling

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til bestevilkårsbehandling skal reguleres av GATS.
2. Dersom en part inngår en avtale med en ikke-part og avtalen er meldt etter artikkel V i GATS, skal denne part på anmodning fra en annen part gi de øvrige parter tilstrekkelig anledning til å forhandle på et gjensidig fordelaktig grunnlag om de fordeler som der er gitt.

Article 25

Market access

1. With respect to market access through the modes of supply identified in Article 23, each Party shall accord services and service suppliers of another Party treatment no less favourable than that provided for under the terms, limitations and conditions agreed and specified in its Schedule referred to in Article 27.
2. In sectors where market-access commitments are undertaken, the measures which a Party shall not maintain or adopt either on the basis of a regional subdivision or on the basis of its entire territory, unless otherwise specified in its Schedule, are defined as:
 - a. limitations on the number of service suppliers whether in the form of numerical quotas, monopolies, exclusive service suppliers or the requirements of an economic needs test;
 - b. limitations on the total value of service transactions or assets in the form of numerical quotas or the requirement of an economic needs test;
 - c. limitations on the total number of service operations or on the total quantity of service output expressed in the terms of designated numerical units in the form of quotas or the requirement of an economic needs test.³
 - d. limitations on the total number of natural persons that may be employed in a particular service sector or that a service supplier may employ and who are necessary for, and directly related to, the supply of a specific service in the form of numerical quotas or a requirement of an economic needs test;
 - e. measures which restrict or require specific types of legal entities or joint ventures through which a service supplier of another Party may supply a service; and
 - f. limitations on the participation of foreign capital in terms of maximum percentage limit on foreign shareholding or the total value of individual or aggregate foreign investment.

³ Subparagraph (c) does not cover measures of a Party which limit inputs for the supply of services

Artikkel 25

Markedsadgang

1. Med hensyn til markedsadgang gjennom de ytelsesmåter som er angitt i artikkel 23, skal hver part gi tjenester og tjenesteytere fra en annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som er fastsatt i henhold til vilkår, begrensninger og betingelser avtalt og spesifisert i partens bindingsliste som referert til i artikkel 27.
2. I sektorer der partene har forpliktet seg til å gi markedsadgang, skal ingen part, med mindre noe annet er angitt i partens bindingsliste, verken på grunnlag av en regional inndeling eller for hele sitt territorium vedta eller opprettholde:
 - a. begrensninger på antall tjenesteytere, enten i form av tallmessige kvoter, monopoler, tjenesteytere med enerett eller krav om økonomisk behovsprøving,
 - b. begrensninger på den samlede verdi av tjenestetransaksjoner eller aktiva, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
 - c. begrensninger på det samlede antall tjenestevirksomheter eller på den samlede mengde tjenester som ytes, uttrykt ved angitte tallmessige enheter, i form av kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving³,
 - d. begrensninger på det samlede antall fysiske personer som kan være ansatt i en bestemt tjenestesektor, eller som en tjenesteyter kan ha ansatt, og som er nødvendig for og direkte knyttet til ytelsen av en bestemt tjeneste, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
 - e. tiltak som begrenser eller krever bruk av bestemte former for selskaper eller fellesforetak (*joint ventures*) som en tjenesteyter kan yte en tjeneste gjennom, og
 - f. begrensninger på deltakelse av utenlandsk kapital uttrykt ved en prosentuell maksimumsgrense for utenlandsk aksjeinnehav eller ved totalverdien av individuelle eller samlede utenlandske investeringer.

³ Bokstav c) omfatter ikke en parts tiltak som begrenser innsatsfaktorene ved tjenesteytelse.

*Article 26***National treatment**

1. In the sectors inscribed in its Schedule referred to in Article 27 and subject to the conditions and qualifications set out therein, each Party shall grant to services and services suppliers of another Party, in respect of all measures affecting the supply of services, treatment no less favourable than that it accords to its own like services and services suppliers.⁴
2. A Party may meet the requirement of paragraph 1 by according to services and service suppliers of another Party, either formally identical treatment or formally different treatment to that it accords to its own like services and service suppliers.
3. Formally identical or formally different treatment shall be considered to be less favourable if it modifies the conditions of competition in favour of services or service suppliers of the Party compared to like services or service suppliers of another Party.

*Article 27***Trade liberalisation**

1. The Schedule of specific commitments that each Party undertakes under Articles 25 and 26 as well as paragraph 3 of this Article is set out at Annex VIII. With respect to sectors where such commitments are undertaken, each Schedule specifies:
 - a. terms, limitations and conditions on market access;
 - b. conditions and qualifications on national treatment;
 - c. undertakings relating to additional commitments referred to in paragraph 3; and
 - d. where appropriate, the time-frame for implementation of such commitments and the date of entry into force of such commitments.
2. Measures inconsistent with both Articles 25 and 26 are inscribed in the column relating to Article 25. In this case, the inscription is considered to provide a condition or qualification to Article 26 as well.

⁴ Specific commitments assumed under this Article shall not be construed to require the Parties to compensate for any inherent competitive disadvantage which result from the foreign character of the relevant services and service suppliers.

*Artikkel 26***Nasjonal behandling**

1. Innenfor sektorene oppført i partens bindingsliste som omhandlet i artikkel 27, og med forbehold for vilkår og kvalifikasjoner angitt der, skal hver part med hensyn til samtlige tiltak som berører tjenesteytelse, gi tjenester og tjenesteytere fra en annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som innrømmes egne tilsvarende tjenester og tjenesteytere⁴.
2. En part kan oppfylle kravet i nr. 1 ved å gi tjenester og tjenesteytere fra en annen part en behandling som er formelt identisk med eller formelt forskjellig fra den som gis egne tilsvarende tjenester og tjenesteytere.
3. Formelt identisk eller formelt forskjellig behandling skal anses for å være mindre gunstig dersom den endrer konkurransevilkårene i favør av partens tjenester eller tjenesteytere sammenlignet med tilsvarende tjenester eller tjenesteytere fra en annen part.

*Artikkel 27***Handelsliberalisering**

1. Bindingslisten med angivelse av spesifikke forpliktelser som hver part påtar seg etter artikkel 25 og 26 samt nr. 3 i denne artikkel, er gjengitt i vedlegg VIII. For sektorer der en part har påtatt seg slike forpliktelser, skal hver bindingsliste angi:
 - a. vilkår, begrensninger og betingelser med hensyn til markedsadgang,
 - b. betingelser og kvalifikasjoner med hensyn til nasjonal behandling,
 - c. tilleggsforpliktelser omhandlet i nr. 3 parten har påtatt seg, og
 - d. eventuelt tidsramme for gjennomføring av slike forpliktelser og datoen for forpliktelses ikrafttredelse.
2. Tiltak som er uforenlige med både artikkel 25 og 26, skal føres opp i kolonnen for artikkel 25. I dette tilfellet vil oppføringen anses for å utgjøre en betingelse eller kvalifikasjon som også gjelder artikkel 26.

⁴ Spesifikke forpliktelser inngått etter denne avtale skal ikke fortolkes slik at partene pålegges å yte kompensasjon for eventuelle iboende konkurransemessige ulemper som skyldes at de aktuelle tjenestene eller tjenesteyterne er utenlandske.

3. Where a Party undertakes a specific commitment on measures affecting trade in services not subject to scheduling under Articles 25 and 26, including those regarding qualifications, standards or licensing matters, such commitments are inscribed in its Schedule as additional commitments.
 4. The Parties undertake to review their Schedules of specific commitments at least every three years, or more frequently, with a view to provide for a reduction or elimination of substantially all remaining discrimination between the Parties with regard to trade in services covered in this Section on a mutually advantageous basis and ensuring an overall balance of rights and obligations.
3. Når en part påtar seg en spesifikk forpliktelse med hensyn til tiltak som berører handel med tjenester, og som ikke skal oppføres i bindingslisten etter artikkel 25 og 26, herunder tiltak i forbindelse med kvalifikasjoner, standarder eller lisensiering, skal slike forpliktelser inntas i partens bindingsliste som tilleggsforpliktelser.
 4. Partene forplikter seg til å gjennomgå sine bindingslister over spesifikke forpliktelser minst hvert tredje år, eller oftere, med sikte på å få redusert eller fjernet praktisk talt all gjenværende forskjellsbehandling i forholdet mellom partene med hensyn til handel med tjenester omfattet av dette avsnitt på et gjensidig fordelaktig grunnlag, og slik at de sikrer en helhetlig balanse av rettigheter og forpliktelser.

Article 28

Domestic regulation

1. In sectors where specific commitments are undertaken, each Party shall ensure that all measures of general application affecting trade in services are administered in a reasonable, objective and impartial manner.
2. Each Party shall maintain or institute as soon as practicable judicial, arbitral or administrative tribunals or procedures which provide, at the request of an affected service supplier of another Party, for the prompt review of, and where justified, appropriate remedies for, administrative decisions affecting trade in services. Where such procedures are not independent of the agency entrusted with the administrative decision concerned, the Party shall ensure that the procedures in fact provide for an objective and impartial review.
3. Where authorisation is required for the supply of a service, the competent authorities of a Party shall promptly, after the submission of an application is considered complete under domestic laws and regulations, inform the applicant of the decision concerning the application. At the request of the applicant, the competent authorities of the Party shall provide, without undue delay, information concerning the status of the application.
4. The Parties shall jointly review the results of the negotiations on disciplines for measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing re-

Artikkel 28

Innenlandsk regulering

1. I sektorer der partene har påtatt seg spesifikke forpliktelser, skal hver part påse at alle tiltak med generell anvendelse som berører handel med tjenester, håndheves på en rimelig, objektiv og upartisk måte.
2. Hver part skal opprettholde eller så snart det er praktisk mulig, opprette rettslige domstoler, voldgiftsdomstoler eller forvaltningsdomstoler eller ordninger der det på anmodning fra en berørt tjenesteyter fra en annen part omgående kan foretas en gjennomgang av og, dersom det er berettiget, treffes egnede tiltak mot forvaltningsvedtak som berører handelen med tjenester. Når slike ordninger ikke fungerer uavhengig av det organ som har myndighet til å gjøre det aktuelle forvaltningsvedtaket, skal parten sørge for at ordningene i realiteten innebærer en objektiv og upartisk gjennomgang.
3. Når det kreves godkjenning for å yte en tjeneste, skal vedkommende myndigheter hos parten etter at det er inngitt søknad som anses som fullstendig i henhold til interne lover og forskrifter, omgående underrette søkeren om utfallet av søknaden. På anmodning fra søkeren skal vedkommende myndigheter hos parten uten unødig opphold opplyse om søknadens status.
4. Partene skal i fellesskap gjennomgå resultatene av forhandlingene om retningslinjer for tiltak med hensyn til kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensierings-

quirements pursuant to Article VI.4 of the GATS aiming to ensure that such measure do not constitute unnecessary barriers to trade in services, with a view to their incorporation into this Agreement. The Parties note that such disciplines aim to ensure that such requirements are, *inter alia*:

- a. based on objective and transparent criteria, such as competence and the ability to supply the service;
 - b. not more burdensome than necessary to ensure the quality of the service;
 - c. in the case of licensing procedures, not in themselves a restriction on the supply of the service.
5. In sectors in which a Party has undertaken specific commitments, until the incorporation of disciplines developed pursuant to paragraph 4, a Party shall not apply licensing and qualification requirements and technical standards in a manner which:
- a. does not comply with the criteria outlined in paragraphs 4 (a), (b) or (c); and
 - b. could not reasonably have been expected of that Party at the time of the conclusion of the negotiation of the present agreement.
6. Whenever a domestic regulation is prepared, adopted and applied in accordance with international standards applied by both Parties, it shall be rebuttably presumed to comply with the provisions of this Article.
7. Each Party shall provide for adequate procedures to verify the competence of professionals of another Party.

Article 29

Recognition

1. The Parties shall encourage the relevant bodies in their respective territories to provide recommendations on mutual recognition, for the purpose of the fulfilment, in whole or in part, by service suppliers of the criteria applied by each Party for the authorisation, licensing, accreditation, operation and certification of service suppliers and, in particular, professional services.
2. The Joint Committee, within a reasonable period of time and considering the level of correspondence of the respective regulations, shall decide whether a recommendation referred to in paragraph 1 is consistent with this Section. If that is the case, such a recommendation shall be implemented through an agreement on mu-

krav i samsvar med artikkel VI nr. 4 i GATS, for å sikre at slike tiltak ikke innebærer unødvendige hindringer for handel med tjenester, med sikte på å innlemme dem i denne avtale. Partene merker seg at slike retningslinjer har som mål å sikre at krav som nevnt blant annet

- a. er basert på kriterier som er objektive og sikrer innsyn, som kompetanse og evne til å yte tjenesten,
 - b. ikke er mer byrdefulle enn nødvendig for å sikre tjenestens kvalitet,
 - c. med hensyn til lisensieringsprosedyrer ikke i seg selv medfører en restriksjon på tjenesteytelsen.
5. I sektorer der en part har påtatt seg spesifikke forpliktelser, skal parten, i påvente av at det innlemmes retningslinjer utarbeidet etter nr. 4, ikke gjøre gjeldende lisensierings- og kvalifikasjonskrav og tekniske standarder på en måte som
- a. ikke er i samsvar med kriteriene angitt i nr. 4 bokstav a), b) eller c), og
 - b. ikke med rimelighet kunne forventes av denne part på det tidspunkt forhandlingene om denne avtale ble slutført.
6. Når en innenlandsk regulering forberedes, vedtas og gis anvendelse i samsvar med internasjonale standarder anvendt av begge parter, skal det formodes at den er i samsvar med bestemmelsene i denne artikkel.
7. Hver part skal sørge for egnede prosedyrer for å kontrollere kompetansen til yrkesutøvere hjemmehørende i en annen part.

Artikkel 29

Godkjenning

1. Partene skal oppfordre relevante organer på sine respektive territorier til å fremlegge anbefalinger om gjensidig godkjenning for at tjenesteytere helt eller delvis skal kunne oppfylle kriteriene hver part anvender ved autorisasjon, lisensiering, akkreditering, drift og sertifisering av tjenesteytere og, spesielt, yrkesmessige tjenester.
2. Den blandede komité skal, innen rimelig tid og etter å ha vurdert samsvarsnivået i de respektive regelverk, avgjøre om en anbefaling nevnt i nr. 1 er i samsvar med dette avsnitt. Dersom det er tilfellet, skal en slik anbefaling gjennomføres ved en avtale om gjensidige krav, kvalifikasjoner, lisenser og andre bestemmelser, som

- tual requirements, qualifications, licences and other regulations to be negotiated by the competent authorities.
3. Any such agreement shall be in conformity with the relevant provisions of the WTO Agreement and, in particular, Article VII of the GATS.
 4. Where the Parties agree, each Party shall encourage its relevant bodies to develop procedures for the temporary licensing of professional services suppliers of another Party.
 5. The Joint Committee shall periodically, and at least once every three years, review the implementation of this Article.
 6. Where a Party recognises, by agreement or arrangement, the education or experience obtained, requirements met or licenses or certifications granted in the territory of a non-Party, that Party shall accord another Party, upon request, adequate opportunity to negotiate its accession to such an agreement or arrangement or to negotiate comparable ones with it. Where a Party accords recognition autonomously, it shall afford adequate opportunity for another Party to demonstrate that the education or experience obtained, requirements met or licenses or certifications granted in the territory of that other Party should also be recognised.
- skal fremforhandles av kompetente myndigheter.
3. Enhver avtale som nevnt skal være i samsvar med de relevante bestemmelser i WTO-avtalen, særlig GATS artikkel VII.
 4. Dersom partene er enige om det, skal hver part oppfordre sine relevante organer til å utarbeide fremgangsmåter for midlertidig lisensiering av profesjonelle tjenesteytere hjemmehørende i en annen part.
 5. Den blendede komité skal med jevne mellomrom, og minst hvert tredje år, gjennomgå anvendelsen av denne artikkel.
 6. Når en part ved avtale eller ordning godkjenner utdanning eller erfaring fra, krav oppfylt på eller lisenser eller attester utstedt på territoriet til en ikke-part, skal denne part på anmodning gi en annen part tilstrekkelig anledning til å forhandle om tiltredelse til en slik avtale eller ordning, eller forhandle om en sammenlignbar avtale eller ordning. Når en part gir godkjenning på egen hånd, skal den gi en annen part tilstrekkelig anledning til å godtgjøre at utdanning eller erfaring fra, krav oppfylt på eller lisenser eller attester utstedt på territoriet til denne annen part også bør godkjennes.

Article 30

Movement of natural persons

1. This Section applies to measures affecting natural persons who are service suppliers of a Party, and natural persons of a Party who are employed by a service supplier of a Party, in respect of the supply of a service. Natural persons covered by a Party's specific commitments shall be allowed to supply the service in accordance with the terms of those commitments.
2. This Section shall not apply to measures affecting natural persons seeking access to the employment market of a Party, nor shall it apply to measures regarding nationality, residence or employment on a permanent basis.
3. This Section shall not prevent a Party from applying measures to regulate the entry of natural persons of another Party into, or their temporary stay in, its territory, including those measures necessary to protect the integrity of, and to ensure the orderly movement of natural persons across its borders, provided that such measures are not applied in a manner so as to

Artikkel 30

Bevegelighet for fysiske personer

1. Dette avsnitt får anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som er tjenesteytere fra en part, og fysiske personer hjemmehørende i en part som er ansatt hos en tjenesteyter fra en part, med hensyn til ytelse av en tjeneste. Fysiske personer som omfattes av en parts spesifikke forpliktelser, skal ha adgang til å yte tjenesten i samsvar med vilkårene for disse forpliktelser.
2. Dette avsnitt får ikke anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som søker adgang til en parts arbeidsmarked; det får heller ikke anvendelse på tiltak med hensyn til nasjonalitet, opphold eller arbeid på permanent basis.
3. Bestemmelsene i dette avsnitt skal ikke være til hinder for at en part kan anvende tiltak for å regulere adgangen til eller midlertidig opphold på sitt territorium for fysiske personer hjemmehørende i en annen part, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte grenseintegritet og sikre ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anven-

nullify or impair the benefits accruing to a Party under the terms of a specific commitment.⁵

des på en måte som opphever eller svekker de fordeler som innrømmes en part i henhold til vilkårene for en spesifikk forpliktelse⁵.

Article 31

Telecommunications services

Specific provisions on telecommunications services are set out in Annex IX.

Artikkel 31

Telekommunikasjonstjenester

Særlige bestemmelser om telekommunikasjonstjenester er fastsatt i vedlegg IX.

Section II – Establishment

Article 32

Coverage

This Section shall apply to establishment in all sectors, with the exception of establishment in services sectors.

Avsnitt II – Etablering

Artikkel 32

Virkeområde

Dette avsnitt får anvendelse på etablering i alle sektorer, med unntak av etablering i tjenestesektorer.

Article 33

Definitions

For the purposes of this Section,

- a. «juridical person» means any legal entity duly constituted or otherwise organised under applicable law, whether for profit or otherwise, and whether privately-owned or governmentally-owned, including any corporation, trust, partnership, joint venture, sole proprietorship or association;
- b. «juridical person of a Party» means a juridical person constituted or otherwise organised under the law of an EFTA State or of Chile and that is engaged in substantive business operations in Chile or in the EFTA State concerned;
- c. «natural person» means a national of an EFTA State or of Chile according to their respective legislation;
- d. «establishment» means:
 - i. the constitution, acquisition or maintenance of a juridical person, or
 - ii. the creation or maintenance of a branch or a representative office,
 within the territory of a Party for the purpose of performing an economic activity.

Artikkel 33

Definisjoner

I dette avsnitt

- a. menes med «juridisk person» enhver juridisk enhet som er behørig stiftet eller på annen måte organisert i henhold til gjeldende rett, enten den har et økonomisk formål eller ikke, og enten den er i privat eller offentlig eie, herunder enhver form for selskap, forvaltningsfond (trust), partnerskap, fellesforetak (*joint venture*), personlig foretak eller sammenslutning,
- b. menes med «juridisk person hjemmehørende i en part» en juridisk person som er stiftet eller på annen måte organisert i henhold til lovgivningen i en EFTA-stat eller i Chile og som driver omfattende forretningsvirksomhet i Chile eller i den berørte EFTA-stat,
- c. menes med «fysisk person» en borger av en EFTA-stat eller av Chile i henhold til deres respektive lovgivning,
- d. menes med «etablering»:
 - i. stiftelse, erverv eller videreføring av en juridisk person, eller
 - ii. opprettelse eller videreføring av filial eller representasjonskontor
 på en parts territorium med sikte på å drive økonomisk virksomhet.

⁵The sole fact of requiring a visa shall not be regarded as nullifying or impairing benefits under a specific commitment.

⁵Krav om visum skal i seg selv ikke anses for å oppheve eller svekke fordeler i henhold til en spesifikk forpliktelse.

As regards natural persons, this shall not extend to seeking or taking employment in the labour market or confer a right of access to the labour market of a Party.

Article 34

National treatment

With respect to establishment, and subject to the reservations set out in Annex X, each Party shall grant to juridical and natural persons of the other Party treatment no less favourable than that it accords to its own juridical and natural persons performing a like economic activity.

Article 35

Reservations

1. National treatment as provided for under Article 34 shall not apply to:
 - a. any reservation that is listed by a Party in Annex X;
 - b. an amendment to a reservation covered by paragraph (a) to the extent that the amendment does not decrease the conformity of the reservation with Article 34;
 - c. any new reservation adopted by a Party, and incorporated into Annex X which does not affect the overall level of commitments of that Party under this Agreement; to the extent that such reservations are inconsistent with Article 34.
2. As part of the reviews provided for in Article 37 the Parties undertake to review at least every three years the status of the reservations set out in Annex X with a view to reducing or removing such reservations.
3. A Party may, at any time, either upon the request of another Party or unilaterally, remove in whole or in part reservations set out in Annex X by written notification to the other Parties.
4. A Party may, at any time, incorporate a new reservation into Annex X in accordance with paragraph 1(c) of this Article by written notification to the other Parties. On receiving such written notification, the other Parties may request consultations regarding the reservation. On receiving the request for consultations, the Party incorporating the new reservation shall enter into consultations with the other Parties.

For fysiske personer skal dette ikke utvides til å omfatte det å søke eller ta arbeid på arbeidsmarkedet, eller gi rett til adgang til en parts arbeidsmarked.

Artikkel 34

Nasjonal behandling

Med hensyn til etablering, og med forbehold for forbeholdene fastsatt i vedlegg X, skal hver part gi juridiske og fysiske personer fra en annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som innrømmes egne juridiske og fysiske personer som driver tilsvarende økonomisk virksomhet.

Artikkel 35

Forbehold

1. Nasjonal behandling som fastsatt i artikkel 34 får ikke anvendelse på:
 - a. forbehold som en part har oppført i listen i vedlegg X,
 - b. endring av et forbehold omfattet av bokstav a), i den grad endringen ikke svekker forbeholdets samsvar med artikkel 34,
 - c. nye forbehold som er vedtatt av en part og innarbeidet i vedlegg X, og som ikke berører det samlede nivået for partens forpliktelser etter denne avtale, i den grad forbeholdene er uforenlige med artikkel 34.
2. Som del av gjennomgangene omhandlet i artikkel 37 forplikter partene seg til minst hvert tredje år å gjennomgå status for forbeholdene fastsatt i vedlegg X med sikte på å redusere eller fjerne slike forbehold.
3. En part kan når som helst, på anmodning fra en annen part eller ensidig, helt eller delvis fjerne forbehold oppført i vedlegg X ved å gi skriftlig underretning til de øvrige parter.
4. En part kan når som helst innarbeide et nytt forbehold i vedlegg X i samsvar med nr. 1 bokstav c) i denne artikkel ved å gi skriftlig underretning til de øvrige parter. Når de mottar en slik underretning, kan de øvrige parter anmode om konsultasjoner om forbeholdet. Når den mottar en anmodning om konsultasjoner, skal den part som har innarbeidet det nye forbeholdet, innlede konsultasjoner med de øvrige parter.

*Article 36***Right to regulate**

Subject to the provisions of Article 34, each Party may regulate the establishment of juridical and natural persons.

*Article 37***Final provisions**

With the objective of progressive liberalisation of investment conditions, the Parties affirm their commitment to review the investment legal framework, the investment environment and the flow of investment between them consistent with their commitments in international investment agreements, no later than three years after the entry into force of this Agreement.

Section III – Payments and capital movements*Article 38***Objective and scope**

1. The Parties shall aim at the liberalisation of current payments and capital movements between them, in conformity with the commitments undertaken in the framework of the international financial institutions and with due consideration to each Party's currency stability.
2. This Section applies to all current payments and capital movements between the Parties. Specific provisions on current payments and capital movements are set out in Annex XI.

*Article 39***Current Account**

The Parties shall allow, in freely convertible currency and in accordance with the Articles of Agreement of the International Monetary Fund, any payments and transfers of the Current Account between the Parties.

*Article 40***Capital Account**

The Parties shall allow the free movements of capital relating to direct investments made in accord-

*Artikkel 36***Rett til regulering**

Med forbehold for bestemmelsene i artikkel 34 kan hver part regulere juridiske og fysiske persons etablering.

*Artikkel 37***Sluttbestemmelser**

Med sikte på en gradvis liberalisering av investeringsvilkårene bekrefter partene at de forplikter seg til å gjennomgå den rettslige rammen for investeringer, investeringsmiljøet og strømmen av investeringer mellom dem, i samsvar med sine forpliktelser etter internasjonale investeringsavtaler, senest tre år etter denne avtales ikrafttredelse.

Avsnitt III – Betalinger og kapitalbevegelser*Artikkel 38***Formål og virkeområde**

1. Partene skal ha som mål å liberalisere løpende betalinger og kapitalbevegelser dem imellom i samsvar med forpliktelsene de har påtatt seg innen rammen av internasjonale finansinstitusjoner og med behørig hensyn til hver parts valutastabilitet.
2. Dette avsnitt får anvendelse på alle løpende betalinger og kapitalbevegelser mellom partene. Særskilte bestemmelser om løpende betalinger og kapitalbevegelser er fastsatt i vedlegg XI.

*Artikkel 39***Løpende betalinger**

Partene skal tillate enhver betaling og overføring foretatt fra en part til en annen part i en fritt konvertibel valuta og i samsvar med artiklene i avtalen om Det internasjonale pengefond (IMF).

*Artikkel 40***Kapitalposter**

Partene skal tillate fri bevegelse for kapital som er knyttet til direkte investeringer foretatt i sam-

ance with the laws of the host country and investments made in accordance with the provisions of Sections Trade in Services and Establishment of this Chapter, and the liquidation or repatriation of these capitals and of any profit stemming therefrom.

Article 41

Exceptions and safeguard measures

1. Where, in exceptional circumstances, payments and capital movements between the Parties cause or threaten to cause serious difficulties for the operation of monetary policy or exchange rate policy in any Party, the Party concerned may take safeguard measures with regard to capital movements that are strictly necessary for a period not exceeding one year. The application of safeguard measures may be extended through their formal reintroduction.
2. The Party adopting the safeguard measures shall inform the other Party forthwith and present, as soon as possible, a time schedule for their removal.

Article 42

Final provisions

The Parties shall consult each other with a view to facilitating the movement of capital between them in order to promote the objectives of this Agreement.

Section IV – Common provisions

Article 43

Relation to other international agreements

With respect to matters related to this Chapter, the Parties confirm the rights and obligations existing under any bilateral or multilateral agreements to which they are a party.

Article 44

General exceptions

Article XIV and Article XXVIII paragraph (o) of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

svar med vertslandets lovgivning og investeringer foretatt i samsvar med bestemmelsene i avsnittene Handel med tjenester og Etablering i dette kapittel, samt avvikling av slike investeringer og tilbakeføring til hjemlandet av kapital som nevnt og eventuell avkastning som stammer fra den.

Artikkel 41

Unntak og beskyttelsestiltak

1. Når betalinger og kapitalbevegelser mellom partene under spesielle forhold forårsaker eller truer med å forårsake alvorlige problemer for gjennomføringen av en parts penge- eller valutakurspolitikk, kan den berørte part med hensyn til kapitalbevegelser treffe beskyttelsestiltak, som skal være strengt nødvendige, for et tidsrom av høyst ett år. Anvendelsen av beskyttelsestiltak kan forlenges ved formell gjeninnføring av tiltakene.
2. Den part som vedtar sikkerhetstiltakene, skal omgående underrette den annen part og så snart som mulig fremlegge en tidsplan for avvikling av tiltakene.

Artikkel 42

Sluttbestemmelser

Partene skal konsultere hverandre med sikte på å lette bevegeligheten for kapital mellom dem og derved fremme målene for denne avtale.

Avsnitt IV – Felles bestemmelser

Artikkel 43

Forholdet til andre internasjonale avtaler

Med hensyn til saker knyttet til dette kapittel bekrefter partene sine rettigheter og forpliktelser etter enhver bilateral eller multilateral avtale de er part i.

Artikkel 44

Generelle unntak

Artikkel XIV og artikkel XXVIII bokstav o) i GATS inkorporeres herved i og utgjør en del av dette kapittel.

*Article 45***Financial services**

1. The Parties understand that no commitments have been made in financial services. For greater clarity, financial services are defined as in paragraph 5 of the Annex on Financial Services of the GATS.
2. Notwithstanding paragraph 1, two years after the entry into force of this Agreement, the Parties will consider the inclusion of financial services in this Chapter on a mutually advantageous basis and securing an overall balance of rights and obligations.

*Chapter IV***Protection of intellectual property***Article 46***Intellectual property rights**

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non-discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, counterfeiting and piracy, in accordance with the provisions of this Article, Annex XII to this Agreement and the international agreements referred to therein.
2. The Parties shall accord to each other«s nationals treatment no less favourable than that they accord to their own nationals. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of Articles 3 and 5 of the WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (hereinafter referred to as «the TRIPS Agreement»⁶).
3. The Parties shall grant to each other«s nationals treatment no less favourable than that accorded to nationals of any other State. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5 thereof⁶.
4. The Parties agree, upon request of any Party to the Joint Committee and subject to its consensus, to review the provisions on the protection of intellectual property rights contained in the present Article and in Annex XII, with a view to further improving the levels of protection and

⁶ It is understood that the reference of paragraphs 2 and 3 to Articles 3 to 5 of the TRIPS Agreement is made for the purpose of outlining their applicability to the provisions on Intellectual Property of this Agreement.

*Artikkel 45***Finansielle tjenester**

1. Partene er innforståtte med at det ikke er avtalt noe om finansielle tjenester. For å skape større klarhet defineres finansielle tjenester som i nr. 5 i vedlegget om finansielle tjenester til GATS.
2. Uten hensyn til nr. 1 skal partene to år etter denne avtales ikrafttredelse vurdere å innlemme finansielle tjenester i dette kapittel på et grunnlag som gir gjensidige fordeler og sikrer en samlet balanse mellom rettigheter og forpliktelser.

*Kapittel IV***Beskyttelse av immaterielle rettigheter***Artikkel 46***Immaterielle rettigheter**

1. Partene skal gi og sikre tilstrekkelig, effektivt og ikke-diskriminerende beskyttelse av immaterielle rettigheter, og fastsette tiltak for å sikre disse rettighetene mot krenkelse, ettergjøring og piratkopiering, i samsvar med bestemmelsene i denne artikkel, vedlegg XII til denne avtale og de internasjonale avtaler det der vises til.
2. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir egne borgere. Unntak fra denne forpliktelse må være i samsvar med de materielle bestemmelsene i artikkel 3 og 5 i WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (heretter kalt «TRIPS-avtalen»⁶).
3. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir borgere av enhver annen stat. Unntak fra denne forpliktelse må være i samsvar med de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 4 og 5⁶.
4. Dersom en part anmoder Den blandede komité om det, og med forbehold for konsensus i komiteen, samtykker partene i å gjennomgå bestemmelsene om vern av immaterielle rettigheter i denne artikkel og i vedlegg XII med sikte på å bedre beskyttelsesnivået ytterligere og å

⁶ Det er enighet om at henvisningen i nr. 2 og 3 til artikkel 3 til 5 i TRIPS-avtalen er gjort for å angi at de får anvendelse på bestemmelsene om immaterielle rettigheter i denne avtale.

to avoid or remedy trade distortions caused by actual levels of protection of intellectual property rights.

unngå eller rette opp handelsvridninger som skyldes aktuelle beskyttelsesnivåer for immaterielle rettigheter.

Chapter V

Government procurement

Article 47

Objective

In accordance with the provisions of this Chapter, the Parties shall ensure the effective and reciprocal opening of their government procurement markets.

Article 48

Scope and coverage

1. This Chapter applies to any law, regulation, procedure or practice regarding any procurement, by the entities of the Parties, of goods⁷ and services including works, subject to the conditions specified by each Party in Annexes XIII and XIV.
2. This Chapter shall not be applicable to:
 - a. contracts awarded pursuant to:
 - i. an international agreement and intended for the joint implementation or exploitation of a project by the contracting Parties;
 - ii. an international agreement relating to the stationing of troops; and
 - iii. the particular procedure of an international organisation;
 - b. non-contractual agreements or any form of government assistance and procurement made in the framework of assistance or co-operation programmes;
 - c. contracts for:
 - i. the acquisition or rental of land, existing buildings, or other immovable property or concerning rights thereon;
 - ii. the acquisition, development, production or co-production of programme material by broadcasters and contracts for broadcasting time;
 - iii. arbitration and conciliation services;
 - iv. employment contracts; and
 - v. research and development services other than those where the benefits accrue

⁷ For the purpose of this Chapter, «goods» shall mean goods classified in chapters 1 to 97 of the HS.

Kapittel V

Offentlige anskaffelser

Artikkel 47

Formål

I samsvar med bestemmelsene i dette kapittel skal partene sikre effektiv og gjensidig åpning av sine markeder for offentlige anskaffelser.

Artikkel 48

Virkeområde og omfang

1. Dette kapittel får anvendelse på alle lover, forskrifter og prosedyrer og all praksis knyttet til innkjøp som partenes enheter foretar av varer⁷ og tjenester, herunder bygge- og anleggsarbeider, med forbehold for vilkårene spesifisert av hver part i vedlegg XIII og XIV.
2. Dette kapittel får ikke anvendelse på:
 - a. kontrakter tildelt i henhold til
 - i. en internasjonal avtale og som tar sikte på avtalepartenes felles gjennomføring eller utnyttelse av et prosjekt,
 - ii. en internasjonal avtale knyttet til stasjonering av militære styrker, og
 - iii. en internasjonal organisasjons spesielle prosedyre,
 - b. avtaler utenfor kontraktsforhold eller annen form for offentlig bistand og innkjøp innen rammen av bistands- eller samarbeidsprogrammer,
 - c. avtaler om
 - i. erverv eller leie av grunn, eksisterende bygninger eller annen fast eiendom eller dertil knyttede rettigheter,
 - ii. erverv, utvikling, produksjon eller samproduksjon av programinnhold foretatt av sendeselskap og avtaler om sendetid,
 - iii. voldgifts- og meglings tjenester,
 - iv. arbeid, og
 - v. forsknings- og utviklingstjenester, bortsett fra tjenester der fordeler tilfaller en-

⁷ I dette kapittel menes med «varer»: varer klassifisert i kapittel 1 til 97 i HS.

exclusively to the entity for its use in the conduct of its own affairs, on condition that the service is wholly remunerated by the entity;

- d. financial services.
3. Public works concessions, as defined in Article 49, shall also be subject to this Chapter, as specified in Annexes XIII and XIV.
4. No Party may prepare, design or otherwise structure any procurement contract in order to avoid the obligations under this Chapter.

Article 49

Definitions

For the purpose of this Chapter, the following definitions shall apply:

- a. «entity» means an entity covered in Annex XIII;
- b. «government procurement» means the process by which a government obtains the use of or acquires goods or services, or any combination thereof, for governmental purposes and not with a view to commercial sale or resale, or use in the production or supply of goods or services for commercial sale or resale;
- c. «liberalisation» means a process as a result of which an entity enjoys no exclusive or special rights and is exclusively engaged in the provision of goods or services on markets that are subject to effective competition;
- d. «offsets» means those conditions imposed or considered by an entity prior to, or in the course of its procurement process, that encourage local development or improve its Party's balance of payments accounts by means of requirements of local content, licensing of technology, investment, counter-trade or similar requirements;
- e. «privatisation» means a process by means of which a public entity is no longer subject to government control, whether by public tender of the shares of that entity or otherwise, as contemplated in the respective Party's legislation in force;
- f. «public works concessions» means a contract of the same type as the public works procurement contracts, except for the fact that the remuneration for the works to be carried out consists either solely in the right to exploit the construction or in this right together with a payment;

heten alene til bruk i ivaretagelsen av dens egne anliggender, under forutsetning av at tjenesten i sin helhet betales av enheten,

- d. finansielle tjenester.
3. Offentlige bygge- og anleggskonsesjoner som definert i artikkel 49 skal også være underlagt dette kapittel, som angitt i vedlegg XIII og XIV.
4. Ingen part kan forberede, utforme eller på annen måte strukturere en kontrakt om anskaffelse for det formål å unngå forpliktelsene etter dette kapittel.

Artikkel 49

Definisjoner

I dette kapittel gjelder følgende definisjoner:

- a. med «enhet» menes en enhet omfattet av vedlegg XIII,
- b. med «offentlige anskaffelser» menes prosessen som fører til at en myndighet oppnår adgang til bruk av eller erverver varer eller tjenester, eller en kombinasjon av disse, for offentlige formål og ikke med sikte på salg eller videresalg, eller for bruk i produksjonen eller leveringen av varer eller tjenester for kommersielt salg eller videresalg,
- c. med «liberalisering» menes en prosess som gir som resultat at en enhet ikke har ene- eller særretter og utelukkende er beskjeftiget med å levere varer eller tjenester i markeder som er underlagt effektiv konkurranse,
- d. med «gjenkjøpsavtaler» menes vilkår pålagt eller vurdert av en enhet forut for eller i løpet av dens innkjøpsprosess som stimulerer lokal utvikling eller forbedrer dens parts betalingsbalansekonti ved hjelp av krav om lokalt innhold, lisensiering av teknologi, investeringer, mot-handel eller lignende krav,
- e. med «privatisering» menes en prosess som medfører at en offentlig enhet ikke lenger er underlagt offentlig kontroll, enten ved offentlig anbudskonkurranse om aksjene i enheten eller på annen måte, som overveid i den respektive parts gjeldende lovgivning,
- f. med «offentlig bygge- og anleggskonsesjoner» menes en kontrakt av samme type som offentlige bygge- og anleggskontrakter, med unntak av det forhold at vederlaget for arbeidet som skal utføres, består enten utelukkende i retten til å utnytte byggverket eller anlegget eller i denne retten i tillegg til betaling,

g. «supplier» means a natural or legal person that provides or could provide goods or services to an entity; h. «technical specifications» means a specification, which lays down the characteristics of the products or services to be procured, such as quality, performance, safety and dimensions, symbols, terminology, packaging, marking and labelling, or the processes and methods for their production and requirements relating to conformity assessment procedures prescribed by procuring entities; and i. «tenderer» means a supplier who has submitted a tender.	g. med «leverandør» menes en fysisk eller juridisk person som leverer eller kan levere varer eller tjenester til en enhet, h. med «tekniske spesifikasjoner» menes en spesifikasjon som fastsetter egenskaper ved produktene eller tjenestene som skal kjøpes inn, som kvalitet, yteevne, sikkerhet og dimensjoner, symboler, terminologi, pakking, merking og etikettering, eller produksjonsprosesser og -metoder og krav knyttet til prosedyrer for samsvarsvurdering, som fastsatt av anskaffende enheter, og i. med «anbudsgiver» menes en leverandør som har inngitt anbud.

Article 50

National treatment and non-discrimination

1. With respect to any laws, regulations, procedures and practices regarding government procurement covered by this Chapter, each Party shall grant the goods, services and suppliers of another Party a treatment no less favourable than that accorded by it to domestic goods, services and suppliers.
2. With respect to any laws, regulations, procedures and practices regarding government procurement covered by this Chapter, each Party shall ensure:
 - a. that its entities do not treat a locally-established supplier less favourably than another locally-established supplier on the basis of the degree of foreign affiliation to or ownership by, a person of another Party; and
 - b. that its entities do not discriminate against a locally-established supplier on the basis that the goods or services offered by that supplier for a particular procurement are goods or services of another Party.
3. This Article shall not apply to measures concerning customs duties or other charges of any kind imposed on, or in connection with importation, the method of levying such duties and charges, other import regulations, including restrictions and formalities, nor to measures affecting trade in services other than measures specifically governing procurement covered by this Chapter.

Artikkel 50

Nasjonal behandling og ikke-diskriminering

1. Hver part skal med hensyn til lover, forskrifter, prosedyrer og praksis knyttet til offentlige anskaffelser omfattet av dette kapittel gi en annen parts varer, tjenester og leverandører en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som innrømmes innenlandske varer, tjenester og leverandører.
2. Hver part skal med hensyn til lover, forskrifter, prosedyrer og praksis knyttet til offentlige anskaffelser omfattet av dette kapittel sørge for:
 - a. at dens enheter ikke behandler en lokalt etablert leverandør mindre gunstig enn en annen lokal leverandør på grunnlag av graden av utenlandsk tilknytning til eller eierskap av en person hjemmehørende hos den annen part, og
 - b. at dens enheter ikke diskriminerer en lokalt etablert leverandør på grunnlag av at varene eller tjenestene denne leverandøren tilbyr for et bestemt innkjøp, er varer eller tjenester fra en annen part.
3. Denne artikkel får ikke anvendelse på tiltak som gjelder toll eller avgifter av noe slag ilagt eller tilknyttet import, metoden for ileggelse av slik toll eller slike avgifter og andre importbestemmelser, herunder restriksjoner og formaliteter, og heller ikke på tiltak som berører handel med tjenester, bortsett fra tiltak som spesielt gjelder innkjøp omfattet av dette kapittel.

*Article 51***Prohibition of offsets**

Each Party shall ensure that its entities do not, in the qualification and selection of suppliers, goods or services, in the evaluation of bids or in the award of contracts, consider, seek or impose offsets.

*Article 52***Valuation rules**

1. Entities shall not split up a procurement, nor use any other method of contract valuation with the intention of evading the application of this Chapter when determining whether a contract is covered by the disciplines thereof, subject to the conditions set out in Annexes XIII and XIV.
2. In calculating the value of a contract, an entity shall take into account all forms of remuneration, such as premiums, fees, commissions and interests, as well as the maximum permitted total amount, including option clauses, provided for by the contract.
3. When, due to the nature of the contract, it is not possible to calculate in advance its precise value, entities shall estimate this value on the basis of objective criteria.

*Article 53***Transparency**

1. Each Party shall promptly publish any law, regulation, judicial decision and administrative ruling of general application and procedure, including standard contract clauses, regarding procurement covered by this Chapter in the appropriate publications referred to in Appendix 2 of Annex XIV, including officially designated electronic media.
2. Each Party shall promptly publish in the same manner all modifications to such measures.

*Article 54***Tendering procedures**

1. Entities shall award their public contracts by open or selective tendering procedures according to their national procedures, in compliance with this Chapter and in a non-discriminatory manner.

*Artikkel 51***Forbud mot gjenkjøpsavtaler**

Hver part skal sikre at dens enheter ved kvalifisering og valg av leverandører, varer eller tjenester eller ved vurdering av anbud eller tildeling av kontrakter ikke vurderer, ber om eller pålegger gjenkjøpsavtaler.

*Artikkel 52***Beregningsregler**

1. Enheter skal ikke dele opp et innkjøp eller bruke andre metoder for kontraktsberegninger i den hensikt å unngå at dette kapittel får anvendelse, når de avgjør om en kontrakt omfattes av retningslinjene i dette kapittel, med forbehold for vilkårene fastsatt i vedlegg XIII og XIV.
2. Ved beregning av en kontrakts verdi skal en enhet ta hensyn til alle former for vederlag, som premier, gebyrer, provisjoner og renter samt det maksimalt tillatte samlede beløp, herunder opsjonsklausuler, fastsatt i kontrakten.
3. Når det på grunn av kontraktens art ikke er mulig å beregne dens nøyaktige verdi på forhånd, skal enheter anslå denne verdien på grunnlag av objektive kriterier.

*Artikkel 53***Åpenhet**

1. Hver part skal omgående kunngjøre lover og forskrifter samt retts- og forvaltningsavgjørelser som får generell anvendelse, og prosedyrer, herunder standard kontraktsklausuler, som gjelder innkjøp omfattet av dette kapittel, i de publikasjoner som er nevnt i tillegg 2 til vedlegg XIV, herunder offisielt utpekte elektroniske media.
2. Hver part skal på samme måte omgående kunngjøre alle endringer i slike tiltak.

*Artikkel 54***Anbudsprosedyrer**

1. Enheter skal tildele offentlige kontrakter ved åpne eller selektive anbudsprosedyrer i henhold til sine nasjonale prosedyrer, i samsvar med dette kapittel og på en måte som sikrer likebehandling.

2. For the purposes of this Chapter:
 - a. open tendering procedures are those procedures whereby any interested supplier may submit a tender.
 - b. selective tendering procedures are those procedures whereby , consistent with Article 55 and other relevant provisions of this Chapter, only suppliers satisfying qualification requirements established by the entities are invited to submit a tender.
3. However, in the specific cases and only under the conditions laid down in Article 56 , entities may use a procedure other than the open or selective tendering procedures referred to in paragraph 1, in which case the entities may choose not to publish a notice of intended procurement, and may consult the suppliers of their choice and negotiate the terms of contract with one or more of these.
4. Entities shall treat tenders in confidence. In particular, they shall not provide information intended to assist particular participants to bring their tenders up to the level of other participants.

Article 55

Selective tendering

1. In selective tendering, entities may limit the number of qualified suppliers they will invite to tender, consistent with the efficient operation of the procurement process, provided that they select the maximum number of domestic suppliers and suppliers of another Party, and that they make the selection in a fair and non-discriminatory manner and on the basis of the criteria indicated in the notice of intended procurement or in tender documents.
2. Entities maintaining permanent lists of qualified suppliers may select suppliers to be invited to tender from among those listed, under the conditions foreseen in Article 57(7). Any selection shall allow for equitable opportunities for suppliers on the lists.

Article 56

Other procedures

1. Provided that the tendering procedure is not used to avoid maximum possible competition or to protect domestic suppliers, entities shall

2. I dette kapittel
 - a. er åpne anbudsprosedyrer prosedyrer der enhver interessert leverandør kan inngi anbud,
 - b. er selektive anbudsprosedyrer prosedyrer der, i samsvar med artikkel 55 og andre relevante bestemmelser i dette kapittel, bare leverandører som tilfredsstiller kvalifikasjonskrav fastsatt av enhetene, innbys til å inngi anbud.
3. I nærmere bestemte tilfeller, og bare i samsvar med vilkårene fastsatt i artikkel 56, kan enhetene likevel bruke en annen prosedyre enn de åpne eller selektive anbudsprosedyrene omhandlet i nr. 1, og i slike tilfeller kan enhetene velge ikke å kunngjøre det planlagte innkjøpet, men konsultere leverandører de selv velger ut, og forhandle om kontraktsvilkårene med en eller flere av disse.
4. Enhetene skal behandle anbudene fortrolig. Særlig skal de ikke gi opplysninger som er ment å hjelpe bestemte deltakere til å bringe sitt anbud opp på andre deltakers nivå.

Artikkel 55

Selektiv anbudsprosedyre

1. Ved selektiv anbudsprosedyre kan enheter begrense antallet kvalifiserte leverandører de vil innby til å gi anbud for å sikre en effektiv gjennomføring av innkjøpsprosessen, forutsatt at de velger det maksimale antallet innenlandske leverandører og leverandører fra en annen part, og at de foretar utvelgelsen på en rimelig måte som sikrer likebehandling, og på grunnlag av kriterier angitt i kunngjøringen av det planlagte innkjøpet eller i anbudsdokumentene.
2. Enheter som fører faste lister over kvalifiserte leverandører, kan velge leverandører som skal innbys til å inngi anbud, blant dem som er oppført på disse listene, på vilkår som forutsatt i artikkel 57 nr. 7. Enhver utvelgelse skal gi like muligheter for leverandørene oppført på listene.

Artikkel 56

Andre prosedyrer

1. Under forutsetning av at anbudsprosedyren ikke brukes til å unngå mest mulig konkurranse eller å beskytte innenlandske leverandører

be allowed to award contracts by means other than an open or selective tendering procedure in the following circumstances and subject to the following conditions, where applicable:

- a. when no suitable tenders or request to participate have been submitted in response to a prior procurement, on condition that the requirements of the initial procurement are not substantially modified;
- b. when, for technical or artistic reasons, or for reasons connected with protection of exclusive rights, the contract may be performed only by a particular supplier and no reasonable alternative or substitute exists;
- c. for reasons of extreme urgency brought about by events unforeseeable by the entity, the products or services could not be obtained in time by means of open or selective tendering procedures;
- d. for additional deliveries of goods or services by the original supplier where a change of supplier would compel the entity to procure equipment or services not meeting requirements of interchangeability with already existing equipment, software or services;
- e. when an entity procures prototypes or a first product or service which are developed at its request in the course of, and for, a particular contract for research, experiment, study or original development;
- f. when additional services which were not included in the initial contract but which were within the objectives of the original tender documentation have, through unforeseeable circumstances, become necessary to complete the services described therein. However, the total value of contracts awarded for the additional construction services may not exceed 50 percent of the amount of the main contract;
- g. for new services consisting of the repetition of similar services and for which the entity has indicated in the notice concerning the initial service, that tendering procedures other than open or selective might be used in awarding contracts for such new services;
- h. in the case of contracts awarded to the winner of a design contest, provided that the contest has been organised in a manner

skal enhetene ha adgang til å tildele kontrakter på annen måte enn ved åpen eller selektiv anbudsprosedyre i følgende tilfeller og, dersom de får anvendelse, med forbehold for følgende vilkår:

- a. når ingen egnede anbud eller anmodninger om å få delta er inngitt som svar på en tidligere innkjøpskunngjøring, under forutsetning av at kravene i den tidligere innkjøpskunngjøringen ikke er vesentlig endret,
- b. når det av tekniske eller kunstneriske årsaker eller av årsaker knyttet til vern av eneretter bare er en bestemt leverandør som kan oppfylle kontrakten, og det ikke finnes noen fornuftige alternativer eller erstatninger,
- c. når hendelser enheten ikke kunne forutse, har skapt en ekstrem hastesituasjon som gjør at varene eller tjenestene ikke kan skaffes i tide ved åpen eller selektiv anbudsprosedyre,
- d. ved tilleggsleveranser av varer eller tjenester fra den opprinnelige leverandøren dersom et skifte av leverandør ville tvinge enheten til å kjøpe utstyr eller tjenester som ikke oppfyller krav til ombyttbarhet med allerede eksisterende utstyr, programvare eller tjenester,
- e. når en enhet kjøper prototyper eller den første varen eller tjenesten som er utviklet etter anmodning fra enheten i løpet av varigheten og innen rammen av en bestemt kontrakt vedrørende forskning, eksperiment, studie eller original utvikling,
- f. når tilleggstjenester som ikke var inkludert i den opprinnelige kontrakten, men som var innenfor målet for den opprinnelige anbudsdokumentasjonen, som følge av uforutsette omstendigheter er blitt nødvendige av hensyn til fullføringen av tjenestene beskrevet i dokumentasjonen. Den samlede verdi av kontrakter tildelt for bygningsmessige tilleggstjenester skal likevel ikke overstige 50 prosent av beløpet fastsatt for hovedkontrakten,
- g. ved nye tjenester som består i gjentakelse av tilsvarende tjenester, når enheten i kunngjøringen av den opprinnelige tjenesten har angitt at andre anbudsprosedyrer enn åpen eller selektiv prosedyre kan bli anvendt ved tildeling av kontrakter om slike nye tjenester,
- h. når kontrakter tildeles vinneren av en designkonkurranse, forutsatt at konkurransen er blitt gjennomført på en måte som er i

which is consistent with the principles of this Chapter; in case of several successful candidates, all successful candidates shall be invited to participate in the negotiations; and

- i. for quoted goods purchased on a commodity market and for purchases of goods made under exceptionally advantageous conditions which only arise in the very short term in the case of unusual disposals and not for routine purchases from regular suppliers.
2. The Parties shall ensure that, whenever it is necessary for entities to resort to a procedure other than the open or selective tendering procedures based on the circumstances set forth in paragraph 1, the entities shall maintain a record or prepare a written report providing specific justification for the contract awarded under that paragraph.

Article 57

Qualification of suppliers

1. Any conditions for participation in procurement shall be limited to those that are essential to ensure that the potential supplier has the capability to fulfil the requirements of the procurement and the ability to execute the contract in question.
2. In the process of qualifying suppliers, entities shall not discriminate between domestic suppliers and suppliers of another Party.
3. A Party shall not impose the condition that, in order for a supplier to participate in a procurement, the supplier has previously been awarded one or more contracts by an entity of that Party or that the supplier has prior work experience in the territory of that Party.
4. Entities shall recognise as qualified suppliers all suppliers who meet the conditions for participation in a particular intended procurement. Entities shall base their qualification decisions solely on the conditions for participation that have been specified in advance in notices or tender documentation.
5. Nothing in this Chapter shall preclude the exclusion of any supplier on grounds such as bankruptcy or false declarations or conviction for a serious crime such as participation in criminal organisations.

samsvar med prinsippene i dette kapittel. Dersom det er flere vinnere, skal samtlige vinnere innbys til å delta i forhandlingene, og

- i. ved kvoterte varer kjøpt på et varemarked og ved kjøp av varer tilvirket på usedvanlig fordelaktige vilkår som bare oppstår i meget korte perioder ved uvanlig avhending og ikke ved rutinekjøp fra faste leverandører.
2. Når det er nødvendig for enheter å ty til en annen prosedyre enn åpen eller selektiv anbudsprosedyre på grunn av forhold omhandlet i nr. 1, skal partene sørge for at enhetene utarbeider en oppgave eller en skriftlig rapport som gir en nærmere begrunnelse for hvorfor kontrakten er tildelt i samsvar med nr. 1.

Artikkel 57

Kvalifisering av leverandører

1. Vilkårene for deltakelse i en innkjøpsprosedyre skal være begrenset til det som er strengt nødvendig for å sikre at en potensiell leverandør har evne til å oppfylle kravene til innkjøpet og den aktuelle kontrakten.
2. Under kvalifiseringen av leverandører skal enheter likebehandle innenlandske leverandører og leverandører hjemmehørende i en annen part.
3. En part skal ikke sette som vilkår for at en leverandør skal få delta i en innkjøpsprosedyre, at leverandøren tidligere er blitt tildelt en eller flere kontrakter av en enhet tilhørende denne part, eller at leverandøren har tidligere arbeids erfaring på denne parts territorium.
4. Enheter skal anerkjenne som kvalifiserte leverandører alle leverandører som oppfyller vilkårene for deltakelse i en bestemt planlagt innkjøpsprosedyre. Enheter skal basere sine kvalifikasjonsavgjørelser utelukkende på vilkår for deltakelse som er angitt på forhånd i kunngjøringer eller anbudsdokumentasjon.
5. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal være til hinder for å utelukke en leverandør av årsaker som konkurs eller falske erklæringer eller domfellelse for en alvorlig forbrytelse som deltakelse i kriminelle organisasjoner.

6. Entities shall promptly communicate to suppliers that have applied for qualification their decision on whether or not they qualify.

6. Enheter skal omgående gi leverandører som har søkt om å bli kvalifisert, underretning om avgjørelsen om hvorvidt de er kvalifisert eller ikke.

Permanent lists of qualified suppliers

7. Entities may establish permanent lists of qualified suppliers provided that the following rules are respected:
- entities establishing permanent lists shall ensure that suppliers may apply for qualification at any time;
 - any supplier having requested to become a qualified supplier shall be notified by the entities concerned of the decision in this regard;
 - suppliers requesting to participate in a given intended procurement who are not on the permanent list of qualified suppliers shall be given the possibility to participate in the procurement by presenting the equivalent certifications and other means of proof requested from suppliers who are on the list;
 - when an entity operating in the utilities sector uses a notice on the existence of a permanent list as a notice of intended procurement, as provided in Annex XIV, Appendix 5, paragraph 6, suppliers requesting to participate who are not on the permanent list of qualified suppliers shall also be considered for the procurement, provided there is sufficient time to complete the qualification procedure; in this event, the procuring entity shall promptly start procedures for qualification and the process of, and the time required for, qualifying suppliers shall not be used in order to keep suppliers of other Parties off the suppliers» list.

Faste lister over kvalifiserte leverandører

7. Enheter kan opprette faste lister over kvalifiserte leverandører forutsatt at følgende regler overholdes:
- Enheter som oppretter faste lister, skal sikre at leverandører når som helst kan anmode om å bli kvalifisert.
 - Enhver leverandør som har anmodet om å bli kvalifisert leverandør, skal motta underretning fra de berørte enheter om beslutningen som er truffet i denne forbindelse.
 - Leverandører som anmoder om å få delta i en bestemt planlagt innkjøpsprosedyre, og som ikke er oppført på den faste listen over kvalifiserte leverandører, skal gis mulighet til å delta i innkjøpsprosedyren ved å fremlegge likeverdige attester eller enhver annen form for dokumentasjon som ble krevd av leverandører som er oppført på listen.
 - Når en enhet innen sektoren for allmenntilgjøring bruker en kunngjøring av en henvisning til en fast liste som en kunngjøring av et planlagt innkjøp, som fastsatt i vedlegg XIV tillegg 5 nr. 6, skal leverandører som anmoder om å få delta, og som ikke er oppført på den faste listen over kvalifiserte leverandører, også bli vurdert med hensyn til innkjøpet, forutsatt at det er tilstrekkelig tid til å gjennomføre kvalifiseringsprosedyren. I slike tilfeller skal den anskaffende enheten omgående innlede kvalifiseringsprosedyren, og prosessen med å kvalifisere leverandører og den tiden som medgår til dette, skal ikke brukes som påskudd til å utelukke leverandører fra andrerter fra leverandørlisten.

Article 58

Publication of notices

General provisions

- Each Party shall ensure that its entities provide for effective dissemination of the tendering opportunities generated by the relevant government procurement processes, providing suppliers of another Party with all the information required to take part in such procurement.

Artikkel 58

Kunngjøringer

Alminnelige bestemmelser

- Hver part skal sikre at dens enheter sørger for effektiv spredning av informasjon om anbudsmulighetene som følger av relevante offentlige anskaffelsesprosesser, og gi leverandører hjemmehørende i en annen part alle opplysninger som kreves for å delta i en anbudsprosess som nevnt.

2. For each contract covered by this Chapter, except as set out in Articles 54(3) and 56, entities shall publish in advance a notice inviting interested suppliers to submit tenders, or where appropriate, requests for participation for that contract.
3. The information in each notice of intended procurement shall include at least the following:
 - a. name, address, telefax number, electronic address of the entity and, if different, the address where all documents relating to the procurement may be obtained;
 - b. the tendering procedure chosen and the form of the contract;
 - c. a description of the intended procurement, as well as essential contract requirements to be fulfilled;
 - d. any conditions that suppliers must fulfil to participate in the procurement;
 - e. time-limits for submission of tenders and, where appropriate, other time limits;
 - f. main criteria to be used for award of the contract; and
 - g. if possible, terms of payment and any other terms.

Common provisions

4. Each notice referred to in this Article and Appendix 5 of Annex XIV, shall be accessible during the entire time period established for tendering for the relevant procurement.
5. Entities shall publish the notices in a timely manner through means which offer the widest possible and non-discriminatory access to the interested suppliers of the Parties. These means shall be accessible free of charge through a single point of access specified in Appendix 2 to Annex XIV.

Article 59

Tender documentation

1. Tender documentation provided to suppliers shall contain all information necessary to permit them to submit responsive tenders.
2. Where contracting entities do not offer free direct access to the entire tender documents and any supporting documents by electronic means, entities shall make promptly available the tender documentation at the request of any supplier of the Parties.

2. For hver kontrakt omfattet av dette kapittel, unntatt som fastsatt i artikkel 54 nr. 3 og artikkel 56, skal enheter på forhånd kunngjøre en melding med oppfordring til interesserte leverandører om å inngi anbud eller, dersom det er aktuelt, anmodning om å få delta i prosessen knyttet til kontrakten.
3. Opplysningene i hver kunngjøring om et planlagt innkøp skal minst inneholde følgende:
 - a. enhetens navn, adresse, telefaksnummer, epost-adresse og, dersom den avviker, adressen der alle dokumenter knyttet til innkjøpet kan innhentes,
 - b. hvilken anbudsprosedyre som er valgt, og kontraktsform,
 - c. en beskrivelse av det planlagte innkjøpet samt vesentlige kontraktskrav som må oppfylles,
 - d. ethvert vilkår som leverandører må oppfylle for å delta i innkjøpsprosessen,
 - e. fristen for å inngi anbud og eventuelt andre tidsfrister,
 - f. hovedkriteriene som vil bli lagt til grunn for tildeling av kontrakten, og
 - g. om mulig, betalingsvilkår og ethvert annet vilkår.

Felles bestemmelser

4. Hver kunngjøring omhandlet i denne artikkel og i tillegg 5 til vedlegg XIV skal være tilgjengelig så lenge det er mulig å inngi anbud for det aktuelle innkjøpet.
5. Enheter skal kunngjøre meldingene i tide ved bruk av midler som gir interesserte leverandører fra partene bredest mulig og ikke-diskriminerende tilgang. Disse midlene skal være tilgjengelige kostnadsfritt gjennom en enkelt kanal angitt i tillegg 2 til vedlegg XIV.

Artikkel 59

Anbudsdokumenter

1. Anbudsdokumentene som leveres til leverandører, skal inneholde alle opplysninger som er nødvendige for at de skal kunne inngi anbud.
2. Dersom oppdragsgivere ikke tilbyr kostnadsfri direkte tilgang til fullstendige anbudsdokumenter og eventuelle underlag ved hjelp av elektroniske midler, skal enhetene omgående gjøre anbudsdokumentene tilgjengelige etter anmodning fra en leverandør hjemmehørende i en av partene.

3. Entities shall promptly reply to any reasonable request for relevant information relating to the intended procurement, on condition that such information does not give that supplier an advantage over its competitors.

Article 60

Technical specifications

1. Technical specifications shall be set out in the notices, tender documents or additional documents.
2. Each Party shall ensure that its entities do not prepare, adopt or apply any technical specifications with a view to, or with the effect of, creating unnecessary obstacles to trade between the Parties.
3. Technical specifications prescribed by entities shall be:
 - a. in terms of performance and functional requirements rather than design or descriptive characteristics; and
 - b. based on international standards, where these exist or, in their absence, on national technical regulations⁸, recognised national standards⁹, or building codes.
4. The provisions of paragraph 3 do not apply when the entity can objectively demonstrate that the use of technical specifications referred to in that paragraph would be ineffective or inappropriate for the fulfilment of the legitimate objectives pursued.
5. In all cases, entities shall consider bids which do not comply with the technical specifications but meet the essential requirements thereof and are fit for the purpose intended. The reference to technical specifications in the tender documents must include words such as «or equivalent».

⁸ For the purpose of this Chapter, a technical regulation is a document which lays down characteristics of a product or a service or their related processes and production methods, including the applicable administrative provisions, with which compliance is mandatory. It may also include or deal exclusively with terminology, symbols, packaging, marking or labeling requirements as they apply to a product, service, process or production method.

⁹ For the purpose of this Chapter, a standard is a document approved by a recognised body, that provides, for common and repeated use, rules, guidelines or characteristics for products or services or related processes and production methods, with which compliance is not mandatory. It may also include or deal exclusively with terminology, symbols, packaging, marking or labeling requirements as they apply to a product, service, process or production method.

3. Enhetene skal omgående besvare enhver rimelig anmodning om relevante opplysninger knyttet til det planlagte innkjøpet, forutsatt at opplysningene ikke gir denne leverandøren en fordel fremfor konkurrentene.

Artikkel 60

Tekniske spesifikasjoner

1. Tekniske spesifikasjoner skal fastsettes i kunngjøringer, anbudsdokumenter eller anbudsunderlag.
2. Hver part skal sikre at dens enheter ikke utarbeider, vedtar eller anvender tekniske spesifikasjoner med sikte på å skape, eller som virker slik at de skaper, unødvendige hindringer for handelen mellom partene.
3. Tekniske spesifikasjoner fastsatt av enhetene skal:
 - a. være uttrykt i ytelse og funksjonelle krav snarere enn i utforming eller beskrivende egenskaper, og
 - b. være basert på internasjonale standarder, dersom slike finnes, eller i mangel av slike standarder, på nasjonale tekniske forskrifter⁸, anerkjente nasjonale standarder⁹ eller byggeforskrifter.
4. Bestemmelsene i nr. 3 får ikke anvendelse når enheten kan godtgjøre på objektivt vis at bruk av tekniske spesifikasjoner omhandlet i nevnte nummer ville være ineffektivt eller uhensiktsmessig av hensyn til de legitime mål som søkes oppfylt.
5. Enhetene skal under alle omstendigheter vurdere bud som ikke er i samsvar med de tekniske spesifikasjonene, men oppfyller de vesentlige kravene i disse og er tjenlige for det planlagte formålet. Henvisningen til tekniske spesifikasjoner i anbudsdokumentene skal inneholde ord som «eller tilsvarende».

⁸ I dette kapittel er en teknisk forskrift et dokument som fastsetter egenskapene til en vare eller en tjeneste eller de prosesser eller produksjonsmetoder som er knyttet til denne, herunder gjeldende administrative bestemmelser som det er plikt til å overholde. Den kan også omfatte eller utelukkende behandle krav til terminologi, symboler, emballasje, merking eller etikettering slik de får anvendelse på en vare, tjeneste, prosess eller produksjonsmetode.

⁹ I dette kapittel er en standard et dokument godkjent av et anerkjent organ som til allmen og gjentatt bruk fastsetter regler, retningslinjer eller egenskaper for varer eller tjenester eller tilknyttede prosesser og produksjonsmetoder, som det er plikt til å overholde. Den kan også omfatte eller utelukkende behandle krav til terminologi, symboler, emballasje, merking eller etikettering slik de får anvendelse på en vare, tjeneste, prosess eller produksjonsmetode.

6. There shall be no requirement or reference to a particular trademark or trade name, patent, design or type, specific origin, producer or supplier, unless there is no sufficiently precise or intelligible way of describing the procurement requirements and provided that words, such as «or equivalent», are included in the tender documentation. 7. The tenderer shall have the burden of proof to demonstrate that his bid meets the essential requirements.	6. Det skal ikke være noen krav om eller henvisning til et bestemt varemerke eller handelsnavn, patent, utforming eller type, særskilt opprinnelse, produsent eller leverandør, med mindre det ikke finnes en tilstrekkelig presis eller forståelig måte å beskrive kravene på, forutsatt at ord som «eller tilsvarende» er tatt med i anbudsdokumentasjonen. 7. Anbudsgiveren skal ha bevisbyrden for å godtgjøre at hans bud oppfyller de vesentlige kravene.

Article 61

Time limits

1. All time limits established by the entities for the receipt of tenders and requests to participate shall be adequate to allow suppliers of another Party, as well as domestic suppliers, to prepare and to submit tenders, and where appropriate, requests for participation or applications for qualifying. In determining any such time limit, entities shall, consistent with their own reasonable needs, take into account such factors as the complexity of the intended procurement and the normal time for transmitting tenders from foreign as well as domestic points.
2. Each Party shall ensure that its entities shall take due account of publication delays when setting the final date for receipt of tenders or of requests for participation or for qualifying for the suppliers» list.
3. The minimum time limits for the receipt of tenders are specified in Appendix 3 to Annex XIV.

Article 62

Negotiations

1. A Party may provide for its entities to conduct negotiations:
 - a. in the context of procurements in which they have indicated such intent in the notice of intended procurement; or
 - b. when it appears from evaluation that no one tender is obviously the most advantageous in terms of the specific evaluation criteria set forth in the notices or tender documentation.
2. Negotiations shall primarily be used to identify the strengths and weaknesses in tenders.
3. Entities shall not, in the course of negotiations,

Artikkel 61

Tidsfrister

1. Alle tidsfrister fastsatt av enhetene for mottakelse av anbud og anmodninger om å få delta skal være lange nok til at både leverandører hjemmehørende i andre parter og innenlandske leverandører skal kunne utarbeide og sende inn anbud og, dersom det er aktuelt, anmode om deltakelse eller søke om kvalifisering. Ved fastsettelse av slik tidsfrist skal enhetene i samsvar med sine egne rimelige behov ta i betraktning slike faktorer som hvor komplisert den planlagte anskaffelsen er, og den normale tiden det tar å oversende anbud fra utenlandske så vel som innenlandske avsendersteder.
2. Hver part skal sørge for at dens enheter tar tilbørlig hensyn til forsinkelser ved kunngjøring når de fastsetter den endelige dato for mottakelse av anbud eller anmodning om deltakelse eller kvalifisering for oppføring på listen over leverandører.
3. Minimumsfrister for mottakelse av anbud er angitt i tillegg 3 til vedlegg XIV.

Artikkel 62

Forhandlinger

1. En part kan gi sine enheter adgang til å føre forhandlinger
 - a. i forbindelse med innkjøp der de har tilkjennegitt en slik hensikt i kunngjøringen av det planlagte innkjøpet, eller
 - b. når det av vurderingen fremgår at ingen av anbudene åpenbart er det mest fordelaktige med hensyn til de særlige vurderingskriteriene som er fastsatt i kunngjøringene eller anbudsdokumentasjonen.
2. Forhandlinger skal først og fremst brukes til å avdekke sterke og svake sider ved anbudene.
3. Enhetene skal ikke forskjellsbehandle anby-

discriminate between tenderers. In particular, they shall ensure that:

- a. any elimination of participants is carried out in accordance with the criteria set forth in the notices and tender documentation;
- b. all modifications to the criteria and to the technical requirements are transmitted in writing to all remaining participants in the negotiations;
- c. on the basis of the revised requirements and/or when negotiations are concluded, all remaining participants are afforded an opportunity to submit new or amended tenders in accordance with a common deadline.

Article 63

Submission, receipt and opening of tenders

1. Tenders and requests to participate in procedures shall be submitted in writing.
2. Entities shall receive and open bids from tenderers under procedures and conditions guaranteeing the respect of the principles of transparency and non-discrimination.

Article 64

Awarding of contracts

1. To be considered for award, a tender must, at the time of opening, conform to the essential requirements of the notices or tender documentation and be submitted by a supplier which complies with the conditions for participation.
2. Entities shall make the award to the tenderer whose tender is either the lowest tender or the tender which, in terms of the specific objective evaluation criteria previously set forth in the notices or tender documentation, is determined to be the most advantageous.

Article 65

Information on contract award

1. Each Party shall ensure that its entities provide for effective dissemination of the results of government procurement processes.
2. Entities shall promptly inform tenderers of decisions regarding the award of the contract and of the characteristics and relative advantages of

derne under forhandlingene. De skal særlig sørge for at

- a. utelukkelse av deltakere skjer i samsvar med kriteriene fastsatt i kunngjøringene og anbudsdokumentene,
- b. alle endringer i kriteriene og de tekniske kravene oversendes skriftlig til alle gjenværende deltakere i forhandlingene,
- c. alle gjenværende deltakere innen en felles frist får anledning til å sende inn nye eller endrede tilbud på grunnlag av de reviderte kravene og/eller når forhandlingene er avsluttet.

Artikkel 63

Oversending, mottak og åpning av tilbud

1. Tilbud og anmodninger om deltakelse i prosedyrer skal oversendes skriftlig.
2. Enhetene skal motta og åpne bud fra anbydere etter prosedyrer og under forhold som sikrer at prinsippene om åpenhet og ikke-diskriminering overholdes.

Artikkel 64

Tildeling av kontrakter

1. For å komme i betraktning ved tildelingen må et tilbud ved åpningen oppfylle de vesentlige kravene i kunngjøringene eller anbudsdokumentene og være oversendt av en leverandør som oppfyller vilkårene for deltakelse.
2. Enhetene skal anta tilbudet fra den anbyderen som har enten det laveste tilbudet eller det tilbudet som, med hensyn til de særlige objektive vurderingskriteriene tidligere fastsatt i kunngjøringene eller anbudsdokumentene, fastslås å være det mest fordelaktige.

Artikkel 65

Informasjon om kontraktstildeling

1. Hver part skal sikre at dens enheter sørger for en effektiv spredning av informasjon om utfallet av offentlige anskaffelsesprosesser
2. Enhetene skal omgående underrette anbydere om avgjørelser med hensyn til tildeling av kontrakten og om egenskaper og relative for-

the selected tender. Upon request, entities shall inform any eliminated tenderer of the reasons for the rejection of its tender.

3. Entities may decide to withhold certain information on the contract award where release of such information would prevent law enforcement or otherwise be contrary to the public interest, would prejudice the legitimate commercial interests of suppliers, or might prejudice fair competition between them.

Article 66

Bid challenges

1. Entities shall accord impartial and timely consideration to any complaints from suppliers regarding an alleged breach of this Chapter in the context of a procurement procedure.
2. Each Party shall provide non-discriminatory, timely, transparent and effective procedures enabling suppliers to challenge alleged breaches of this Chapter arising in the context of procurements in which they have, or have had, an interest.
3. Challenges shall be heard by an impartial and independent reviewing authority. A reviewing authority which is not a court shall either be subject to judicial review or shall have procedural guarantees similar to those of a court.
4. Challenge procedures shall provide for:
 - a. rapid interim measures to correct breaches of this Chapter and to preserve commercial opportunities. Such action may result in suspension of the procurement process. However, procedures may provide that overriding adverse consequences for the interests concerned, including the public interest, may be taken into account in deciding whether such measures should be applied; and
 - b. if appropriate, correction of the breach of this Chapter or, in the absence of such correction, compensation for the loss or damages suffered, which may be limited to costs for tender preparation and protest.

Article 67

Information technology and co-operation

1. The Parties shall, to the extent possible, endeavour to use electronic means of communi-

deler ved det valgte anbudet. Etter anmodning skal enhetene underrette utelukkede anbydere om årsaken til at vedkommendes anbud ikke ble antatt.

3. Enhetene kan beslutte å holde tilbake visse opplysninger om kontraktstildelingen når frigivelse av slike opplysninger ville hindre håndheving av loven eller på annen måte være i strid med det offentliges interesser, ville skade leverandørers legitime kommersielle interesser eller kunne være til ulempe for rettferdig konkurranse mellom leverandører.

Artikkel 66

Klager

1. Enhetene skal foreta en rask og upartisk vurdering av klager fra leverandører om angivelige brudd på bestemmelsene i dette kapittel i forbindelse med en innkjøpsprosedyre.
2. Hver part skal sørge for ikke-diskriminerende, raske, åpne og effektive prosedyrer som gjør det mulig for leverandører å klage på angivelige brudd på bestemmelsene i dette kapittel i forbindelse med innkjøp der de har eller har hatt en interesse.
3. Klager skal behandles av en upartisk og uavhengig klageinstans. En klageinstans som ikke er en domstol, skal enten være undergitt en rettslig prøving eller ha tilsvarende prosessuelle garantier som en domstol har.
4. Klageprosedyrene skal fastsette
 - a. raske midlertidige tiltak for å avhjelpe brudd på bestemmelsene i dette kapittel og ivareta kommersielle muligheter. Slike tiltak kan føre til at innkjøpsprosessen utsettes. Prosedyrene kan imidlertid fastsette at det kan tas hensyn til overordnede negative konsekvenser for de berørte interesser, herunder det offentliges interesser, når det besluttes om hvorvidt slike tiltak bør anvendes, og
 - b. eventuell avhjelping av bruddet på bestemmelsene i dette kapittel eller, i mangel av slik avhjelping, erstatning for tap eller skade, som kan begrenses til kostnadene ved å utarbeide anbudet og klagen.

Artikkel 67

Informasjonsteknologi og samarbeid

1. Partene skal så vidt mulig bestrebe seg på å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler for

cation to permit efficient dissemination of information on government procurement, particularly as regards tender opportunities offered by entities, while respecting the principles of transparency and non-discrimination.

2. The Parties shall endeavour to provide each other with technical co-operation, particularly aimed at small and medium size enterprises, with a view to achieve a better understanding of their respective government procurement systems and statistics, as well as a better access to their respective markets.

Article 68

Modifications to coverage

1. A Party may modify its coverage under this Chapter, provided that it:
 - a. notifies the other Parties of the modification; and
 - b. provides the other Parties, within 30 days following the date of such notification, appropriate compensatory adjustments to its coverage in order to maintain a level of coverage comparable to that existing prior to the modification.
2. Notwithstanding paragraph 1(b), no compensatory adjustments shall be provided to the other Parties where the modification by a Party of its coverage under this Chapter concerns:
 - a. rectifications of a purely formal nature and minor amendments to Annexes XIII and XIV;
 - b. one or more covered entities on which government control or influence has been effectively eliminated as a result of privatisation or liberalisation.
3. Where the Parties agree on the modification, the Joint Committee shall give effect to the agreement by amending the relevant Annex.

Article 69

Further negotiations

In the case that a Party offers, in the future, a third party additional advantages with regard to its respective government procurement market access coverage agreed under this Chapter, it shall agree, upon request of another Party, to enter into negotiations with a view to extending coverage under this Chapter on a reciprocal basis.

å oppnå effektiv spredning av opplysninger om offentlige anskaffelser, særlig om anbudsmuligheter som enhetene tilbyr, samtidig som prinsippene om innsyn og likebehandling overholdes.

2. Partene skal bestrebe seg på å bistå hverandre med teknisk samarbeid, særlig beregnet på små og mellomstore bedrifter, med sikte på å oppnå en bedre forståelse av deres respektive systemer og statistikk for offentlige anskaffelser, samt en bedre adgang til deres respektive markeder.

Artikkel 68

Endringer av virkeområdet

1. En part kan endre omfanget av sin egen dekning etter dette kapittel forutsatt at den
 - a. underretter de øvrige parter om endringen, og
 - b. innen 30 dager regnet fra datoen for en slik melding gir de øvrige parter hensiktsmessige kompenserende justeringer i virkeområdet med sikte på å opprettholde dette på et nivå tilsvarende nivået forut for endringen.
2. Uten hensyn til nr. 1 bokstav b) skal de øvrige parter ikke gis kompenserende justeringer dersom en parts endring av sitt dekningsomfang etter dette kapittel gjelder
 - a. beriktigelser av rent formell art og mindre endringer i vedlegg XIII og XIV,
 - b. en eller flere inkluderte enheter fordi det offentliges kontroll eller innflytelse over denne eller disse enhetene har opphørt fullstendig som følge av privatisering eller liberalisering.
3. Når partene er enige om endringen, skal Den blendede komité gjøre den effektiv ved å endre det aktuelle vedlegg.

Artikkel 69

Videre forhandlinger

Dersom en part i fremtiden tilbyr en tredje part ytterligere fordeler i forhold til omfanget av adgangen til sitt respektive marked for offentlige anskaffelser som avtalt etter dette kapittel, skal den etter anmodning fra en annen part samtykke i å innlede forhandlinger med sikte på å utvide dekningsomfanget etter dette kapittel på gjensidig grunnlag.

*Article 70***Exceptions**

Provided that such measures are not applied in a manner that would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between the Parties or a disguised restriction on trade between them, nothing in this Chapter shall be construed to prevent any Party from adopting or maintaining measures necessary to protect:

- a. public morals, order or safety;
- b. human life, health or security;
- c. animal or plant life or health;
- d. intellectual property; or
- e. relating to goods or services of handicapped persons, of philanthropic institutions or of prison labour.

*Article 71***Review and implementation**

1. The Joint Committee shall review the implementation of this Chapter every two years, unless otherwise agreed by the Parties; it shall consider any issue arising from it, and take appropriate action in the exercise of its functions.
2. At the request of a Party, the Parties shall convene a bilateral Working Group to address issues related to the implementation of this Chapter. Such issues may include:
 - a. bilateral cooperation relating to the development and use of electronic communications in government procurement systems;
 - b. the exchange of statistics and other information needed for monitoring procurement conducted by the Parties and the results of the application of this Chapter; and
 - c. exploration of potential interest in further negotiations aimed at further broadening of the scope of market access commitments under this Chapter.

*Artikkel 70***Unntak**

Forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som ville utgjøre et middel til vilkårlig eller utilbørlig forskjellsbehandling av parter eller en skjult restriksjon på handelen mellom dem, skal ingen bestemmelse i dette kapittel fortolkes slik at den hindrer en part i å treffe eller opprettholde tiltak som er:

- a. nødvendige for å verne den offentlige moral, orden eller sikkerhet,
- b. nødvendige for å verne menneskers liv, helse eller sikkerhet,
- c. nødvendige for å verne dyrs eller planters liv eller helse,
- d. nødvendige for å beskytte immaterielle rettigheter, eller
- e. knyttet til varer eller tjenester fra funksjonshemmede personer, humanitære institusjoner eller fengselsarbeid.

*Artikkel 71***Gjennomgang og anvendelse**

1. Den blendede komité skal gjennomgå anvendelsen av dette kapittel hvert annet år, med mindre partene blir enige om noe annet. Den skal vurdere alle spørsmål som oppstår som følge av dette, og treffe egnede tiltak i utøvelsen av sine funksjoner.
2. Etter anmodning fra en part skal partene sammenkalle en bilateral arbeidsgruppe som skal behandle spørsmål med hensyn til anvendelsen av dette kapittel. Slike spørsmål kan omfatte:
 - a. bilateralt samarbeid om utvikling og bruk av elektronisk kommunikasjon i offentlige anskaffelsessystemer,
 - b. utveksling av statistikk og annen informasjon som er nødvendig for å overvåke innkjøp foretatt av partene og resultatene av anvendelsen av dette kapittel, og
 - c. klarlegging av mulig interesse for videre forhandlinger med sikte på ytterligere utvidelse av virkeområdet for forpliktelser om markedsadgang etter dette kapittel.

*Chapter VI***Competition policy***Article 72***Objectives**

1. The Parties recognise that anti-competitive business conduct may frustrate the benefits arising from this Agreement.
2. The Parties undertake to apply their competition laws in a manner consistent with this Chapter so as to avoid that the benefits of the liberalisation process in goods and services as provided by this Agreement may be diminished or cancelled out by anti-competitive business conduct.¹⁰ To facilitate this, the Parties agree to co-operate and co-ordinate under the provisions of this Chapter. This co-operation includes notification, consultation, and exchange of information.
3. For the purposes of this Agreement, «anti-competitive business conduct» includes, but is not limited to, anti-competitive agreements, concerted practices or arrangements by competitors, the abuse of single or joint dominant positions in a market and mergers with substantial anti-competitive effects. These practices refer to goods and services and may be carried out by private and public enterprises.
4. The Parties recognise the importance of principles of competition that are accepted in relevant multilateral fora of which the Parties are members or observers, including non-discrimination, due process, and transparency.

*Article 73***Notifications**

1. Each Party, through its designated authority, shall notify the other Parties of an enforcement activity regarding anti-competitive business conduct relating to goods and services if it is liable to substantially affect another Party's important interests, or if the anti-competitive business conduct is liable to have a direct and substantial effect in the territory of that other Party or is taking place principally in the territory of that other Party.
2. Provided that this is not contrary to the Parties' competition laws and does not affect any in-

¹⁰ For the purpose of this Chapter, «goods» shall mean goods classified in chapters 1 to 97 of the HS

*Kapittel VI***Konkurransopolitikk***Artikkel 72***Formål**

1. Partene erkjenner at konkurransehindrende adferd kan begrense fordelene som følger av denne avtale.
2. Partene påtar seg å anvende sin konkurranselovgivning på en måte som er i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel, for å unngå at fordelene ved liberaliseringsprosessen for varer og tjenester, som omhandlet i denne avtale, kan bli svekket eller opphevet av konkurransehindrende adferd¹⁰. For å underlette dette er partene enige om å samarbeide og samordne etter bestemmelsene i dette kapittel. Dette samarbeidet omfatter underretning, samråd og utveksling av opplysninger.
3. I denne avtale skal «konkurransehindrende adferd» omfatte, men ikke være begrenset til, konkurransebegrensende avtaler, samordnet opptreden konkurrenter imellom, misbruk av en enkelts eller en samlet dominerende stilling i et marked og fusjoner med betydelige konkurransebegrensende virkninger. Slik opptreden gjelder varer og tjenester og kan iverksettes av både private og offentlige foretak.
4. Partene erkjenner betydningen av konkurranseprinsipper som er akseptert i relevante multilaterale fora der partene er medlemmer eller observatører, herunder likebehandling, rettfærdige prosesser og innsyn.

*Artikkel 73***Underretninger**

1. Hver part skal gjennom sin utpekte myndighet underrette de øvrige parter om håndhevingstiltak med hensyn til konkurransehindrende adferd knyttet til varer og tjenester dersom tiltaket i vesentlig grad kan komme til å påvirke en annen parts viktige interesser, eller dersom den konkurransehindrende adferden kan komme til å få en direkte og vesentlig virkning på denne annen parts territorium eller finner sted i hovedsak på denne annen parts territorium.
2. Forutsatt at dette ikke strider mot partenes konkurranselovgivning og ikke påvirker under-

¹⁰ I dette kapittel menes med «varer»: varer klassifisert i kapittel 1 til 97 i HS.

vestigation being carried out, notification shall take place at an early stage of the procedure.

3. The notifications provided for in paragraph 1 should be detailed enough to permit an evaluation in the light of the interests of the other Parties.

Article 74

Co-ordination of enforcement activities

A Party, through its designated authority, may notify another Party of its willingness to co-ordinate enforcement activities with respect to a specific case. This co-ordination shall not prevent the Parties from taking autonomous decisions.

Article 75

Consultations

1. Each Party shall, in accordance with its laws, take into consideration the important interests of the other Parties in the course of its enforcement activities on anti-competitive business conduct relating to goods and services. If a Party considers that an investigation or proceeding being conducted by another Party may adversely affect such Party's important interests it may transmit its views on the matter to that other Party through its designated authority. Without prejudice to the continuation of any action under its competition laws and to its full freedom of ultimate decision, the Party so addressed should give full and sympathetic consideration to the views expressed by the requesting Party.
2. If a Party considers that an anti-competitive business conduct carried out within the territory of another Party may have an adverse effect on its interests, the first Party may, through its designated authority, request that that other Party initiates appropriate enforcement activities. The request shall be as specific as possible about the nature of the anti-competitive business conduct and its effect on the interest of the requesting Party, and shall include an offer of such further information and other assistance as the requesting Party is able to provide. The requested Party shall carefully consider whether to initiate enforcement activities, or to expand ongoing enforcement activities, with respect to the anti-competitive business conduct identified in the request.
3. Regarding the issues addressed in paragraphs

søkelser som pågår, skal underretningen gis på et tidlig stadium i prosedyren.

3. Underretningene omhandlet i nr. 1 skal være tilstrekkelig detaljert til at de øvrige parter kan foreta en vurdering med hensyn til sine interesser.

Artikkel 74

Samordning av håndhevingstiltak

En part kan gjennom sin utpekte myndighet underrette en annen part om at den er villig til å samordne håndhevingstiltak med hensyn til en bestemt sak. Slik samordning skal ikke hindre partene i å fatte uavhengige beslutninger.

Artikkel 75

Konsultasjoner

1. Hver part skal i samsvar med sin lovgivning ta hensyn til øvrige parters viktige interesser under gjennomføringen av håndhevingstiltak med hensyn til konkurransehindrende adferd knyttet til varer og tjenester. Dersom en part anser at en undersøkelse eller forhandling som gjennomføres av en annen part, kan ha en negativ virkning for dens egne viktige interesser, kan den oversende sine synspunkter i saken til denne annen part gjennom sin utpekte myndighet. Uten at tiltak truffet etter dens egen konkurranselovgivning og dens egen fulle frihet til å fatte endelig beslutning berøres, bør parten som har mottatt henvendelsen, foreta en fullstendig og velvillig vurdering av synspunktene uttrykt av den anmodende part.
2. Dersom en part anser at konkurransehindrende adferd utført på en annen parts territorium kan ha en negativ virkning for dens egne interesser, kan den første parten gjennom sin utpekte myndighet anmode om at denne annen part iverksetter passende håndhevingstiltak. Anmodningen skal være så nøyaktig som mulig med hensyn til den konkurransehindrende adferdens karakter og dens virkning for den anmodende parts interesser, og skal inneholde et tilbud om slik ytterligere informasjon og annen bistand som den anmodende part kan gi. Den anmodende part skal nøye vurdere om den skal iverksette håndhevingstiltak eller utvide iverksatte håndhevingstiltak med hensyn til konkurransehindrende adferd beskrevet i anmodningen.
3. Med hensyn til spørsmål omhandlet i nr. 1 og 2

1 and 2 each Party undertakes to exchange information regarding sanctions and remedies applied and to provide the grounds on which those actions were taken, when requested by another Party.

4. A Party may request consultations within the Joint Committee regarding the issues addressed in paragraphs 1 and 2 as well as any other matter covered by this Chapter. Such a request shall indicate the reasons for the request and whether any procedural time limit or other constraints require that consultations be expedited.

Article 76

Exchange of information and confidentiality

1. With a view to facilitating the effective application of their competition laws in order to eliminate the negative effects of anti-competitive business conduct relating to goods and services, the Parties are encouraged to exchange information.
2. All exchange of information shall be subject to the rules and standards of confidentiality applicable in the territory of each Party. No Party shall be required to provide information when this is contrary to its laws regarding disclosure of information. Each Party shall maintain the confidentiality of any information provided to it according to the limitations that the submitting Party requests for the use of such information. Where the laws of a Party so provide, confidential information may be provided to their respective courts of justice.

Article 77

Public enterprises and enterprises entrusted with special or exclusive rights, including designated monopolies

1. With regard to public enterprises and enterprises to which special or exclusive rights have been granted, the Parties shall ensure that no measure is adopted or maintained that distorts trade in goods or services between the Parties to an extent contrary to the Parties' interests and that such enterprises shall be subject to the rules of competition insofar as the application of such rules does not obstruct the performance, in law or in fact, of the particular tasks assigned to them.

forplikter hver part seg til å utveksle informasjon med hensyn til anvendte sanksjoner og midler samt oppgi på hvilket grunnlag disse tiltakene ble truffet, når en annen part anmoder om det.

4. En part kan be om konsultasjoner i Den blandede komité med hensyn til spørsmål omhandlet i nr. 1 og 2 samt andre saker omfattet av dette kapittel. Slik anmodning skal være grunnlagt og angi om det foreligger behandlingsmessige tidsfrister eller andre begrensninger som krever at konsultasjonene holdes straks.

Artikkel 76

Utveksling av informasjon og fortrolig behandling

1. Med sikte på å lette effektiv anvendelse av deres konkurranselovgivning med hensyn til å fjerne negative virkninger av konkurransehindrende adferd knyttet til varer og tjenester, oppfordres partene til å utveksle informasjon.
2. All utveksling av informasjon skal være underlagt de regler og standarder for fortrolighet som gjelder på hver parts territorium. Ingen part skal være forpliktet til å utlevere opplysninger når dette er i strid med dens egen lovgivning om fortrolig behandling av opplysninger. Hver part skal behandle mottatte opplysninger fortrolig i henhold til de begrensninger den part som gir opplysningene, pålegger bruken av disse. Dersom en parts lovgivning krever det, kan fortrolige opplysninger gis til partenes respektive domstoler.

Artikkel 77

Offentlige foretak og foretak tillagt sær- eller eneretter, herunder utpekte monopoler

1. Med hensyn til offentlige foretak og foretak som er gitt sær- eller eneretter, skal partene sørge for at det ikke vedtas eller opprettholdes tiltak som vrir handelen med varer og tjenester mellom partene på en måte som strider mot partenes interesser, og at slike foretak skal være underlagt konkurransereglene så langt anvendelsen av slike regler ikke hindrer juridisk eller faktisk utøvelse av de særlige oppgaver som er tillagt dem.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

2. The Parties confirm their rights and obligations under Article XVII of the GATT 1994 and Article VIII of the GATS with regard to enterprises referred to in paragraph 1.

2. Partene bekrefter sine rettigheter og forpliktelser etter artikkel XVII i GATT 1994 og artikkel VIII i GATS med hensyn til foretak omhandlet i nr. 1.

Article 78

Dispute settlement

No Party may have recourse to dispute settlement under this Agreement for any matter arising under this Chapter.

Artikkel 78

Tvisteløsning

Ingen part kan benytte tvisteløsning etter denne avtale i saker som oppstår etter dette kapittel.

Article 79

Designated authorities

For the purpose of applying Articles 73, 74 and 75, each Party shall designate its competition authority or any other public entity and communicate its decision to the other Parties at the first meeting of the Joint Committee but in no case later than 60 days after the entry into force of the Agreement.

Artikkel 79

Utpekte myndigheter

For anvendelsen av artikkel 73, 74 og 75 skal hver part utpeke sin konkurransemyndighet eller annen offentlig enhet og gi de øvrige parter underretning om sin beslutning på det første møtet i Den blandede komité, men ikke i noe tilfelle senere enn 60 dager etter denne avtales ikrafttredelse.

Article 80

Definitions

For the purpose of this Chapter:

- a. «competition laws» means:
- i. for Chile, Decreto Ley N 211 of 1973 and Ley N 19.610 of 1999 and their implementing regulations or amendments as well as other laws dealing with competition matters;
 - ii. for the Republic of Iceland, Competition Law No. 8/1993 as amended by Law No. 24/1994, 83/1997, 82/1998 and 107/2000 as well as other laws dealing with competition matters;
 - iii. for the Principality of Liechtenstein, any competition rules that Liechtenstein recognises or undertakes to apply within its territory, including those provided for in other international agreements, such as the Agreement on the European Economic Area;
 - iv. for the Kingdom of Norway, Act No. 65 of 11 June 1993 relating to Competition in Commercial Activity as well as other laws dealing with competition matters;
 - v. for the Swiss Confederation, the Federal Act on Cartels and Other Restraints of Competition of 6 October 1995 and the Order on the Control of Business Concentration of 17

Artikkel 80

Definisjoner

I dette kapittel

- a. menes med «konkurranselovgivning»:
- i. for Chile, Decreto Ley nr. 211 av 1973 og Ley nr. 19.610 av 1999 og gjennomføringsforskrifter til eller endringer i disse, samt andre lover som behandler konkurransesaker,
 - ii. for Republikken Island, konkurranselov nr. 8/1993, endret ved lov nr. 24/1994, 83/1997, 82/1998 og 107/2000, samt andre lover som behandler konkurransesaker,
 - iii. for Fyrstedømmet Liechtenstein, alle konkurranseregler som Liechtenstein godkjenner eller forplikter seg til å anvende på sitt territorium, herunder de som er fastsatt i andre internasjonale avtaler, som f.eks. Avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde,
 - iv. for Kongeriket Norge, lov nr. 65 av 11. juni 1993 om konkurranse i ervervsvirksomhet (konkurranseloven),
 - v. for Det sveitsiske edsforbund, den føderale lov om karteller og andre begrensninger på konkurranse av 6. oktober 1995 og beslutning om kontroll med firmasammenslutnin-

June 1996, and any regulation provided for by these acts as well as other laws dealing with competition matters, and any changes that the above mentioned legislation may undergo after the conclusion of this Agreement;

- b. «enforcement activity» includes any application of competition laws by way of investigation or proceeding conducted by a Party, which may result in the imposition of penalties or remedies.

Chapter VII

Subsidies

Article 81

Subsidies/State aid

1. The rights and obligations of the Parties in respect of subsidies related to goods shall be governed by Article XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures.
2. The rights and obligations of the Parties in respect of subsidies related to services shall be governed by the GATS.
3. Each Party may request information on individual cases of state aid believed to affect trade between the Parties. The requested Party will make its best efforts to provide such information.

Chapter VIII

Transparency

Article 82

Publication

1. The Parties shall publish, or otherwise make publicly available, their laws, regulations, procedures and administrative rulings of general application as well as the international agreements, that may affect the operation of this Agreement.
2. The Parties shall provide, upon request, information on matters referred to in paragraph 1.

Article 83

Contact points and exchange of information

1. In order to facilitate communication between the Parties on any trade matter covered by this Agreement, each Party shall designate a con-

ger av 17. juni 1996 og eventuelle forskrifter fastsatt ved disse lover, samt andre lover som behandler konkurransesaker, samt eventuelle endringer som foretas i ovennevnte lovgivning etter at denne avtale er inngått.

- b. omfatter «håndhevingstiltak»: enhver anvendelse av konkurranselovgevingen i form av undersøkelse eller forhandling som iverksettes av en part og fører til at det ilegges straff eller tas rettslige skritt.

Kapittel VII

Subsidier

Artikkel 81

Subsidier/statsstøtte

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier knyttet til varer skal reguleres av artikkel XVI i GATT 1994 og WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter.
2. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier knyttet til tjenester skal reguleres av GATS.
3. Hver part kan anmode om opplysninger i enkeltsaker om statsstøtte som antas å påvirke handelen mellom partene. Den anmodede part skal gjøre sitt beste for å fremlegge slike opplysninger.

Kapittel VIII

Åpenhet

Artikkel 82

Kunngjøring

1. Partene skal publisere, eller på annen måte gjøre offentlig tilgjengelig, sine lover, forskrifter, prosedyrer og forvaltningsvedtak som får generell anvendelse, samt internasjonale avtaler som kan få innvirkning på denne avtales virkemåte.
2. Partene skal etter anmodning fremlegge opplysninger om saker omhandlet i nr. 1.

Artikkel 83

Kontaktpunkter og utveksling av informasjon

1. For å lette kommunikasjonen mellom partene i handelssaker omfattet av denne avtale skal hver part utpeke et kontaktpunkt. Etter anmod-

- tact point. On the request of any Party, the contact point of the other Parties shall indicate the office or official responsible for the matter and provide the required support to facilitate communication with the requesting Party.
2. On the request of a Party, each Party shall provide information and reply to any question from the other Parties relating to an actual measure that may affect the operation of this Agreement. The Parties shall make information on proposed measures available to the extent possible under their domestic laws and regulations.
 3. The information referred to under this Article shall be considered to have been provided when the information has been made available by appropriate notification to the WTO or when the information has been made available on the official, publicly and fee-free accessible website of the Party concerned.

Article 84

Cooperation on increased transparency

The Parties agree to cooperate in bilateral and multilateral fora on ways to increase transparency in trade matters.

Chapter IX

Administration of the agreement

Article 85

The Joint Committee

1. The Parties hereby establish the EFTA-Chile Joint Committee, comprising Ministers of each Party, or senior officials delegated by them for this purpose.
2. The Joint Committee shall:
 - a. supervise the implementation of this Agreement and evaluate the results obtained in its application;
 - b. oversee the further elaboration of this Agreement;
 - c. endeavour to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement;
 - d. supervise the work of the sub-committees and working groups established or created under this Agreement; and
 - e. carry out any other function assigned to it under this Agreement.
3. The Joint Committee may decide to set up such sub-committees and working groups as it con-

ning fra en part skal kontaktpunktet hos de øvrige parter opplyse hvilket kontor eller tjenestemann som er ansvarlig for saken, og gi den hjelp det anmodes om, for å lette kommunikasjonen med den anmodende part.

2. Etter anmodning fra en part skal hver part fremlegge opplysninger og svare på spørsmål fra de øvrige parter med hensyn til et bestemt tiltak som kan påvirke denne avtales virkemåte. Partene skal gjøre opplysninger om foreslåtte tiltak tilgjengelig så langt det er mulig etter deres innenlandske lover og forskrifter.
3. Informasjonen omhandlet i denne artikkel skal anses for å være gitt når den er gjort tilgjengelig ved hensiktsmessig melding til WTO, eller når den er gjort tilgjengelig på den berørte parts offisielle hjemmeside som allmennheten har kostnadsfri tilgang til.

Artikkel 84

Samarbeid om økt åpenhet

Partene er enige om å samarbeide i bilaterale og multilaterale fora om måter å øke åpenhet i handelsforhold på.

Kapittel IX

Forvaltning av avtalen

Artikkel 85

Den blandede komité

1. Partene oppretter med dette Den blandede komité EFTA-Chile, som skal bestå av ministre fra hver part eller av embetsmenn utpekt av dem for dette formål.
2. Den blandede komité skal:
 - a. overvåke gjennomføringen av denne avtale og evaluere resultatene som oppnås ved anvendelsen av den,
 - b. ha oppsyn med den videre utvikling av denne avtale,
 - c. bestrebe seg på å løse de tvister som måtte oppstå om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale,
 - d. overvåke arbeidet i underkomiteer og arbeidsgrupper opprettet eller utnevnt i henhold til denne avtale, og
 - e. utføre andre funksjoner som den blir tillagt i henhold til denne avtale.
3. Den blandede komité kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den me-

- siders necessary to assist it in accomplishing its tasks. The Joint Committee may seek the advice of non-governmental persons and groups.
4. The Joint Committee shall establish its rules of procedure. It may take decisions as provided for in this Agreement. On other matters the Joint Committee may make recommendations. The Joint Committee shall take decisions and make recommendations by consensus.
 5. Subject to the provisions set out in Annex XV, the Joint Committee may amend the Annexes and the Appendices to this Agreement.
 6. The Joint Committee shall meet whenever necessary but normally every two years. The regular meetings of the Joint Committee shall alternate between Chile and an EFTA State.
 7. Each Party may request at any time, through a notice in writing to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be held. Such a meeting shall take place within 30 days of receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.
- ner er nødvendig for å bistå komiteen i dens oppgaver. Den blandede komité kan søke råd hos personer og grupper som ikke tilhører myndighetene.
4. Den blandede komité fastsetter sin egen forretningsorden. Den kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtale. I andre saker kan Den blandede komité gi anbefalinger. Den blandede komité skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved konsensus.
 5. Med forbehold for bestemmelsene fastsatt i vedlegg XV kan Den blandede komité endre vedleggene og tilleggene til denne avtale.
 6. Den blandede komité skal møtes når det er nødvendig, vanligvis hvert annet år. De ordinære møter i Den blandede komité skal avholdes vekselvis i Chile og i en EFTA-stat.
 7. Hver part kan når som helst, ved skriftlig underretning til de øvrige parter, anmode om at det holdes et ekstraordinært møte i Den blandede komité. Et slikt møte skal finne sted senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med mindre partene blir enige om noe annet.

Article 86

The Secretariat

1. The Parties hereby establish a Secretariat of this Agreement, comprising the competent organs referred to in Annex XVI.
2. All communications to or by a Party shall be sent through the respective competent organs unless otherwise provided for in this Agreement.

Chapter X

Dispute settlement

Article 87

Scope

1. This Chapter shall apply with respect to the avoidance or the settlement of all disputes arising from this Agreement between one or several EFTA States and Chile.
2. The Parties shall at all times endeavour to agree on the interpretation and application of this Agreement, and shall make every attempt through co-operation and consultations to arrive at a mutually satisfactory resolution of any matter that might affect its operation.

Artikkel 86

Sekretariatet

1. Partene oppretter med dette et sekretariat for denne avtale, som skal bestå av kompetente organer som angitt i vedlegg XVI.
2. All kommunikasjon til eller fra en part skal skje gjennom de respektive kompetente organer, men mindre noe annet er fastsatt i denne avtale.

Kapittel X

Tvisteløsning

Artikkel 87

Virkeområde

1. Dette kapittel skal få anvendelse for å unngå eller for å løse enhver tvist som måtte oppstå mellom en eller flere EFTA-stater og Chile som følge av denne avtale.
2. Partene skal til enhver tid bestrebe seg på å komme til enighet om fortolkningen og anvendelsen av denne avtale, og skal på alle måter gjennom samarbeid og konsultasjoner forsøke å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning i enhver sak som måtte berøre avtalens virkemåte.

3. This Chapter shall not apply to Articles 14(2), 16(1), 17(1), 18(3), 20, 24(1) and 81(1) and (2).

3. Dette kapittel får ikke anvendelse på artikkel 14 nr. 2, artikkel 16 nr. 1, artikkel 17 nr. 1, artikkel 18 nr. 2, artikkel 20, artikkel 24 nr. 1 og artikkel 81 nr. 1 og 2.

Article 88

Choice of forum

1. Disputes on the same matter arising under both this Agreement and the WTO Agreement, or any agreement negotiated thereunder, to which the Parties are party, may be settled in either forum at the discretion of the complaining Party. The forum thus selected shall be used to the exclusion of the other.
2. Once dispute settlement procedures have been initiated under this Agreement pursuant to Article 91 or dispute settlement proceedings have been initiated under the WTO Agreement, the forum selected shall be used to the exclusion of the other.
3. For the purposes of this Article, dispute settlement proceedings under the WTO Agreement are deemed to be initiated by a Party's request for the establishment of a panel pursuant to Article 6 of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.
4. Before a Party initiates dispute settlement proceedings under the WTO Agreement against another Party or Parties, that Party shall notify all other Parties of its intention.

Artikkel 88

Valg av forum

1. Tvister om samme sak som oppstår både som følge av denne avtale og WTO-avtalen eller en avtale som er fremforhandlet i henhold til disse avtaler, og som partene er part i, kan løses ved begge fora etter den klagende parts valg. Når det ene forum er valgt, utelukkes bruk av det andre.
2. Etter at det er innledet en tvisteløsningsprosedyre etter denne avtale i henhold til artikkel 91, eller det er innledet en tvisteløsningsprosedyre etter WTO-avtalen, skal valget av den ene forum utelukke bruk av det andre.
3. For formålet i denne artikkel skal en tvisteløsningsprosedyre etter WTO-avtalen anses for å være innledet når en part har anmodet om opprettelse av et panel i henhold til artikkel 6 i Avtale om regler og prosedyrer for tvisteløsning.
4. Før en part innleder en tvisteløsningsprosedyre etter WTO-avtalen mot en annen part eller andre parter, skal den underrette alle øvrige parter om sin hensikt.

Article 89

Good offices, conciliation or mediation

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the Parties involved so agree. They may begin at any time and be terminated at any time.
2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation shall be confidential and without prejudice to the rights of the Parties in any other proceedings.

Artikkel 89

Velvillig mellomkomst, forlik eller megling

1. Velvillig mellomkomst, forlik og megling er prosedyrer som igangsettes frivillig dersom de berørte parter er enige om det. De kan innledes og avsluttes når som helst.
2. Forhandlinger som omfatter velvillig mellomkomst, forlik og megling, skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter i andre forhandlinger.

Article 90

Consultations

1. A Party may request in writing consultations with another Party whenever it considers that a measure applied by that Party is inconsistent with this Agreement or that any benefit accru-

Artikkel 90

Konsultasjoner

1. En part kan skriftlig anmode om konsultasjoner med en annen part når den mener at et tiltak som anvendes av denne part, er uforenlig med denne avtale, eller at en fordel som direkte

- ing to it directly or indirectly under this Agreement is impaired by such measure. The Party requesting consultations shall at the same time notify the other Parties in writing thereof. Consultations shall take place before the Joint Committee unless the Party or Parties making or receiving the request for consultations disagree.
2. Consultations shall be held within 30 days from the date of receipt of the request for consultations. Consultations on urgent matters, including those on perishable agricultural goods, shall commence within 15 days from the receipt of the request for consultations.
 3. The Parties involved in the consultations shall provide sufficient information to enable a full examination of how the measure is inconsistent with, or may impair the benefit accruing to them under this Agreement and treat any confidential or proprietary information exchanged in the course of consultations in the same manner as the Party providing the information.
 4. The consultations shall be confidential and without prejudice to the rights of the Parties involved in any further proceedings.
 5. The Parties involved in the consultations shall inform the other Parties of any mutually agreed resolution of the matter.
- eller indirekte følger av avtalen, svekkes av et slikt tiltak. Den part som anmoder om konsultasjoner, skal samtidig skriftlig underrette de øvrige parter om dette. Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité med mindre den part eller de parter som fremsetter eller mottar anmodningen om konsultasjoner, er uenige i dette.
2. Konsultasjoner skal holdes senest 30 dager etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt. Konsultasjoner i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederlige landbruksvarer, skal begynne senest 15 dager etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt.
 3. De parter som er involvert i konsultasjonene, skal fremskaffe tilstrekkelig informasjon, slik at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å finne ut hvordan tiltaket strider mot denne avtale, eller kan svekke de fordeler som innrømmes dem etter denne avtale, og skal behandle fortrolige opplysninger eller opplysninger underlagt eiendomsrett som utveksles under konsultasjonene, på samme måte som den part som fremskaffer opplysningene.
 4. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter i eventuelle videre forhandlinger.
 5. De parter som er involvert i konsultasjonene, skal underrette de øvrige parter om en eventuell omforent løsning i saken.

Article 91

Establishment of arbitration panel

1. If the matter has not been resolved within 60 days, or 30 days in relation to a matter of urgency, after the date of receipt of the request for consultations, it may be referred to arbitration by one or more of the Parties involved by means of a written notification addressed to the Party or Parties complained against. A copy of this notification shall also be communicated to all Parties so that each Party may determine whether to participate in the dispute.
2. Where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel relating to the same matter, a single arbitration panel should be established to examine these complaints whenever feasible.
3. A request for arbitration shall give the reason for the complaint including the identification of the measure at issue and an indication of the legal basis of the complaint.
4. A Party to this Agreement which is not a Party

Artikkel 91

Opprettelse av voldgiftspanel

1. Dersom en sak ikke er løst senest 60 dager, eller 30 dager for en hastesak, etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt, kan saken henvises til voldgift av en eller flere av de berørte parter ved skriftlig underretning til den part eller de parter klagen er rettet mot. En kopi av underretningen skal også sendes alle parter, slik at hver part kan avgjøre om den vil delta i tvistebehandlingen.
2. Når flere enn én part ber om at det opprettes et voldgiftspanel i samme sak, bør det så vidt mulig opprettes bare ett voldgiftspanel for å prøve disse klagene.
3. En anmodning om voldgift skal angi grunnen til klagen, herunder tiltaket klagen gjelder, og det rettslige grunnlaget for klagen.
4. En part i denne avtale som ikke er part i tvisten,

to the dispute, on delivery of a written notice to the disputing Parties, shall be entitled to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions of the disputing Parties, attend all hearings and make oral submissions.

skal ved levering av skriftlig underretning til partene i tvisten ha rett til å gi skriftlige innlegg til voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg fra partene i tvisten, møte i alle forhandlinger og gi muntlige innlegg.

Article 92

Arbitration panel

1. The arbitration panel shall comprise three members.
2. In the written notification pursuant to Article 91, the Party or the Parties referring the dispute to arbitration shall designate one member of the arbitration panel.
3. Within 15 days of the receipt of the notification referred to in paragraph 2, the Party or Parties to which it was addressed to shall designate one member of the arbitration panel.
4. The Parties to the dispute shall agree on the appointment of the third arbitrator within 15 days of the appointment of the second arbitrator. The member thus appointed shall chair the arbitration panel.
5. If all 3 members have not been designated or appointed within 30 days from the date of receipt of the notification referred to in paragraph 2, the necessary designations shall be made at the request of any Party to the dispute by the Director-General of the WTO within a further 30 days.
6. The Chair of the arbitration panel shall not be a national of any of the Parties, nor have his or her usual place of residence in the territory of any of the Parties, nor be employed or previously have been employed by any of the Parties, nor have dealt with the case in any capacity.
7. If an arbitrator dies, withdraws or is removed, a replacement shall be selected within 15 days in accordance with the selection procedure followed to select him or her. In such a case, any time period applicable to the arbitration panel proceedings shall be suspended for a period beginning on the date the arbitrator dies, withdraws or is removed and ending on the date the replacement is selected.
8. The date of establishment of the arbitration panel shall be the date on which the Chair is appointed.

Artikkel 92

Voldgiftspanel

1. Voldgiftspanelet skal ha tre medlemmer.
2. Den part eller de parter som henviser tvisten til voldgift, skal i den skriftlige underretningen nevnt i artikkel 91 utpeke ett medlem av voldgiftspanelet.
3. Senest 15 dager etter at underretningen nevnt i nr. 2 er mottatt, skal den part eller de parter den var rettet til, utpeke ett medlem av voldgiftspanelet.
4. Partene i tvisten skal bli enige om oppnevningen av det tredje panelmedlemmet senest 15 dager etter at det andre panelmedlemmet er oppnevnt. Medlemmet som oppnevnes på denne måten, skal lede voldgiftspanelet.
5. Dersom ingen av de tre medlemmene er oppnevnt eller utpekt senest 30 dager etter at underretningen nevnt i nr. 2 er mottatt, skal de nødvendige oppnevninger på anmodning fra en part i tvisten foretas av generaldirektøren for Verdens handelsorganisasjon innen ytterligere 30 dager.
6. Voldgiftspanelets leder skal ikke være borger av noen av partene, ikke ha sitt faste bosted på noen av partenes territorium, ikke være eller tidligere ha vært ansatt hos noen av partene og heller ikke i noen egenskap ha hatt befatning med saken.
7. Dersom et panelmedlem dør, trekker seg eller blir fjernet, skal det velges en erstatter innen 15 dager i samsvar med den fremgangsmåte som ble fulgt da vedkommende ble valgt. I dette tilfellet skal de frister som gjelder for voldgiftspanelets behandling, oppheves for et tidsrom som begynner den dagen panelmedlemmet dør, trekker seg eller blir fjernet, og slutter den dagen erstatteren velges.
8. Voldgiftspanelet skal opprettes samme dag lederen oppnevnes.

*Article 93***Procedures of the arbitration panel**

1. Unless the Parties to the dispute agree otherwise, the arbitration panel proceedings shall be conducted in accordance with the Model Rules of Procedure set out at Annex XVII.
2. Unless the Parties to the dispute otherwise agree within 10 days from the date of delivery of the request for the establishment of the arbitration panel, the terms of reference shall be:

«To examine, in the light of the relevant provisions of the Agreement, the matter referred to in the request for the establishment of an arbitration panel pursuant to Article 91 and to make findings of law and fact together with the reasons therefore for the resolution of the dispute.»
3. At the request of a Party to the dispute or on its own initiative, the arbitration panel may seek scientific information and technical advice from experts as it deems appropriate. Any information so obtained shall be submitted to the Parties for comments.
4. The arbitration panel shall make its ruling based on the provisions of this Agreement, in particular in the light of its objectives as set out in Article 2, applied and interpreted in accordance with the rules of interpretation of public international law.
5. Decisions of the arbitration panel shall be taken by a majority of its members. Arbitrators may furnish separate opinions on matters not unanimously agreed. No arbitration panel may disclose which arbitrators are associated with majority or minority opinions.
6. The expenses of the arbitration panel, including the remuneration of its members, shall be borne by the Parties to the dispute in equal shares.

*Article 94***Ruling**

1. The arbitration panel shall within 90 days from the date of the establishment of the arbitration panel present to the Parties to the dispute its ruling.
2. The arbitration panel shall base its ruling on the submissions and arguments of the Parties to the dispute and on any scientific information and technical advice pursuant to Article 93(3).

*Artikkel 93***Voldgiftspanelet's prosedyrer**

1. Med mindre partene i tvisten bestemmer noe annet, skal behandlingen i voldgiftspanelet føres i samsvar med standardreglene og -prosedyrene fastsatt i vedlegg XVII.
2. Med mindre partene i tvisten bestemmer noe annet innen 10 dager etter at anmodningen om opprettelse av voldgiftspanelet er overlevert, skal mandatet være:

«Å prøve saken nevnt i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel etter artikkel 59 i lys av de aktuelle bestemmelser i avtalen, og å avdekke juridiske og faktiske forhold og årsaken til disse samt gi eventuelle anbefalinger med hensyn til løsning av tvisten.»
3. Voldgiftspanelet kan på anmodning fra en part i tvisten eller på eget initiativ innhente vitenskapelige opplysninger eller faglige råd fra sakkyndige dersom den finner det nødvendig. Alle opplysninger som innhentes på denne måte, skal forelegges partene for kommentar.
4. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse på grunnlag av bestemmelsene i denne avtale, særlig i lys av målene fastsatt i artikkel 2, fortolket og anvendt i samsvar med fortolkningsreglene i folkeretten.
5. Voldgiftspanelet's avgjørelser skal treffes ved stemmeflertall blant medlemmene. Panelets medlemmer kan avgi separate uttalelser i saker der det ikke oppnås enstemmighet. Et voldgiftspanel skal ikke offentliggjøre hvilke av panelets medlemmer som står bak flertalls- eller mindretallsuttalelser.
6. Voldgiftspanelet's utgifter, herunder vederlag til medlemmene, skal bæres av partene i tvisten med like andeler.

*Artikkel 94***Avgjørelse**

1. Voldgiftspanelet skal legge fram sin avgjørelse for partene i tvisten innen 90 dager regnet fra den dag voldgiftspanelet opprettes.
2. Voldgiftspanelet skal basere sin avgjørelse på innlegg og argumentasjon partene i tvisten har gjort gjeldende, og eventuelt på vitenskapelige opplysninger og faglige råd i henhold til artikkel 93 nr. 3.

3. Unless the Parties to the dispute decide otherwise, the ruling shall be published 15 days after it is presented to them.

Article 95

Termination of arbitration panel proceedings

A complaining Party may withdraw its complaint at any time before the ruling has been issued. Such withdrawal is without prejudice to its right to introduce a new complaint regarding the same issue at a later point in time.

Article 96

Implementation of arbitration panel rulings

1. The ruling shall be final and binding on the Parties to the dispute. Each Party to the dispute shall be bound to take the measures necessary to comply with the ruling referred to in Article 94.
2. The Parties to the dispute shall endeavour to agree on the specific measures that are required for complying with the ruling.
3. The Party complained against shall notify the other Party within 30 days after the ruling has been transmitted to the Parties to the dispute:
 - a. the specific measures required for complying with the ruling;
 - b. the reasonable period of time to do so; and
 - c. a concrete proposal of a temporary compensation until the full implementation of the specific measures required for compliance with the ruling.
4. In case of disagreement between the Parties to the dispute on the content of such notification, the complaining Party may request the original arbitration panel to rule on whether the proposed measures referred to under paragraph 3(a) are in compliance with the ruling, on the duration of the period of time and on whether the compensation proposal is manifestly disproportionate. The ruling shall be given within 45 days after that request.
5. The Party or Parties concerned shall notify to the other Party or Parties to the dispute and the Joint Committee the measures adopted in order to implement the ruling before the expiry of the reasonable period of time determined in accordance with paragraph 4. Upon that noti-

3. Med mindre partene i tvisten beslutter noe annet, skal avgjørelsen offentliggjøres 15 dager etter at den er fremlagt for nevnte parter.

Artikkel 95

Avslutning av voldgiftspanelets behandling

En part som har inngitt klage, kan når som helst før avgjørelsen er fremlagt, trekke klagen. En slik tilbaketrekking berører ikke partens rett til å inngi ny klage i samme spørsmål på et senere tidspunkt.

Artikkel 96

Gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelser

1. Avgjørelsen skal være endelig og bindende for partene i tvisten. Hver part i tvisten skal ha plikt til å treffe de tiltak som er nødvendige for å etterkomme avgjørelsen omhandlet i artikkel 94.
2. Partene i tvisten skal gjøre sitt beste for å komme til enighet om bestemte tiltak som kreves for å etterkomme avgjørelsen.
3. Parten klagen er rettet mot, skal senest 30 dager etter at avgjørelsen er oversendt partene i tvisten, gi den annen part en underretning som inneholder:
 - a. bestemte tiltak som kreves for å etterkomme avgjørelsen,
 - b. en rimelig frist for å iverksette dem, og
 - c. et konkret forslag til midlertidig kompensasjon inntil de bestemte tiltak som kreves for å etterkomme avgjørelsen, er gjennomført fullt ut.
4. Dersom det er uenighet mellom partene om innholdet i en slik underretning, kan den klagende part anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om de foreslåtte tiltak omhandlet i nr. 3 bokstav a) er i samsvar med avgjørelsen, om tidsfristen er rimelig, og om kompensasjonsforslaget er åpenbart uforholdsmessig. Avgjørelsen skal treffes innen 45 dager etter slik anmodning.
5. Den berørte part eller de berørte parter skal underrette den annen part eller de andre parter i tvisten og Den blandede komité om hvilke tiltak som er vedtatt for å etterkomme avgjørelsen innen utgangen av den rimelige fristen fastsatt i samsvar med nr. 4. Ved slik underretning

fication, any Party to the dispute may request the original arbitration panel to rule on the conformity of those measures with the ruling. The ruling of the arbitration panel shall be given within 45 days from that request.

6. If the Party or Parties concerned fails to notify the implementing measures before the expiry of the reasonable period of time determined in accordance with paragraph 4, or if the arbitration panel rules that the implementing measures notified by the Party or Parties concerned are not in compliance with the ruling, such Party or Parties shall, if so requested by the complaining Party or Parties, enter into consultations with a view to agree on a mutually acceptable compensation. If no such agreement has been reached within 20 days from the request, the complaining Party or Parties shall be entitled to suspend only the application of benefits granted under this Agreement equivalent to those affected by the measure found to be inconsistent with, or to impair benefits under, this Agreement.
7. In considering what benefits to suspend, the complaining Party or Parties should first seek to suspend benefits in the same sector¹¹ or sectors as that affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with, or to impair benefits under, this Agreement. The complaining Party or Parties that consider it is not practicable or effective to suspend benefits in the same sector or sectors may suspend benefits in other sectors.
8. The complaining Party or Parties shall notify the other Party or Parties of the benefits which it intends to suspend no later than 60 days before the date on which the suspension is due to take effect. Within 15 days from that notification, any of the Parties to the dispute may request the original arbitration panel to rule on whether the benefits which the complaining Party or Parties intend to suspend are equivalent to those affected by the measure found to be inconsistent with, or to impair benefits under, this Agreement, and whether the proposed suspension is in accordance with paragraphs 6 and 7. The ruling of the arbitration panel shall be given within 45 days from that request. Ben-

kan en part i tvisten anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om disse tiltak er i samsvar med avgjørelsen. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse senest 45 dager etter at anmodningen er fremsatt.

6. Dersom den berørte part eller de berørte parter unnlater å gi underretning om gjennomføringstiltakene innen utgangen av den rimelige fristen fastsatt i samsvar med nr. 4, eller dersom voldgiftspanelet finner at gjennomføringstiltakene som den berørte part eller de berørte parter har gitt underretning om, ikke er i samsvar med avgjørelsen, skal denne part eller disse parter dersom den part eller de parter som har inngitt klage, ber om det, innlede konsultasjoner med sikte på å komme til enighet om en kompensasjon partene kan godta. Dersom det ikke er oppnådd enighet senest 20 dager etter at anmodningen ble fremsatt, skal den part eller de parter som har inngitt klage, ha rett til å oppheve anvendelsen bare av fordeler innrømmet etter denne avtale som tilsvarer fordeler berørt av tiltaket som er funnet å være i strid med denne avtale eller å svekke fordeler innrømmet etter denne avtale.
7. Ved vurdering av hvilke fordeler som skal oppheves, bør den part eller de parter som har inngitt klage, først søke å oppheve fordeler i den sektor¹¹ eller de sektorer som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale eller svekker fordeler innrømmet etter denne avtale. Den part eller de parter som har inngitt klage, og som mener det ikke lar seg gjøre eller ikke er effektivt å oppheve fordeler i samme sektor eller sektorer, kan oppheve fordeler i andre sektorer.
8. Den part eller de parter som har inngitt klage, skal underrette den annen part eller de andre parter om hvilke fordeler de akter å oppheve, senest 60 dager før den dag opphevelsen vil få virkning. En part i tvisten kan innen 15 dager etter slik underretning anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om fordelene som den part eller de parter som har inngitt klage, akter å oppheve, tilsvarer dem som berøres av tiltaket som er funnet å være i strid med denne avtale, eller å svekke fordeler innrømmet etter denne avtale, og om den foreslåtte opphevelsen er i samsvar med nr. 6 og 7. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse senest 45 dager etter at anmodningen er fremsatt. For-

¹¹ For the purpose of this Article, with respect to goods «sector» shall mean goods classified in Chapters 1 to 97 of the HS.

¹¹ I denne artikkel, og med hensyn til varer, menes med «sektor»: varer klassifisert i kapittel 1 til 97 i HS.

- efits shall not be suspended until the arbitration panel has issued its ruling.
9. The suspension of benefits shall be temporary and shall only be applied by the complaining Party or Parties until the measure found to be inconsistent with, or to impair benefits under, this Agreement has been withdrawn or amended so as to bring it into conformity with this Agreement, or the Parties to the dispute have reached agreement on a resolution of the dispute.
 10. At the request of any of the Parties to the dispute, the original arbitration panel shall decide on the conformity with the ruling of any implementing measures adopted after the suspension of benefits and, in light of such ruling, whether the suspension of benefits should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel shall be given within 30 days from the date of that request.
 11. The rulings provided for in this Article shall be binding.
- delene skal ikke oppheves før voldgiftspanelet har fremlagt sin avgjørelse.
9. Opphevelsen av fordeler skal være midlertidig og skal bare håndheves av den part eller de parter som har inngitt klage, inntil tiltaket som er funnet å være i strid med denne avtale, eller å svekke fordeler innrømmet etter denne avtale, er trukket tilbake eller endret slik at det er i samsvar med denne avtale, eller partene i tvisten er kommet til enighet om en løsning i tvisten.
 10. Etter anmodning fra en av partene i tvisten skal det opprinnelige voldgiftspanelet avgjøre om eventuelle gjennomføringstiltak vedtatt etter at fordelene ble opphevet, er i samsvar med avgjørelsen og i lys av avgjørelsen om opphevelsen av fordelene bør bringes til opphør eller endres. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen er fremsatt.
 11. Avgjørelsene i henhold til denne artikkel skal være bindende.

Article 97

Other provisions

1. Any time period mentioned in this Chapter may be extended by mutual agreement of the Parties involved.
2. Hearings of the arbitration panels shall be closed to the public, unless the Parties decide otherwise.

Chapter XI

General exceptions

Article 98

Balance of payments difficulties

1. Where a Party is in serious balance of payments and external financial difficulties, or under threat thereof, it may adopt or maintain restrictive measures with regard to trade in goods and in services and with regard to payments and capital movements, including those related to direct investment.
2. The Parties shall endeavour to avoid the application of the restrictive measures referred to in paragraph 1.
3. Any restrictive measure adopted or maintained under this Article shall be non-discriminatory and of limited duration and shall not go beyond what is necessary to remedy the balance of payments and external financial situation. Such

Artikkel 97

Øvrige bestemmelser

1. Enhver frist nevnt i dette kapittel kan forlenges ved gjensidig avtale mellom de berørte parter.
2. Voldgiftspanelets høringer skal være lukket for publikum, med mindre partene beslutter noe annet.

Kapittel XI

Generelle unntak

Artikkel 98

Vanskeligheter med betalingsbalansen

1. Når en part har alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen og utenriksøkonomien, eller det er fare for det, kan den vedta eller opprettholde restriktive tiltak for handelen med varer og tjenester med hensyn til betalinger og kapitalbevegelser, herunder de som er knyttet til direkte investeringer.
2. Partene skal bestrebe seg på å unngå anvendelse av restriktive tiltak omhandlet i nr. 1.
3. Alle restriktive tiltak vedtatt eller opprettholdt etter denne artikkel skal sikre likebehandling, ha begrenset varighet og ikke være mer omfattende enn det som er nødvendig for å rette opp situasjonen med hensyn til betalingsbalansen

a measure shall be in accordance with the conditions established in the WTO Agreements and consistent with the Articles of Agreement of the International Monetary Fund, as applicable.

4. The Party maintaining or having adopted restrictive measures, or any changes thereto, shall promptly notify them to the other Parties and present, as soon as possible, a time schedule for their removal.
5. The Party applying restrictive measures shall consult promptly within the Joint Committee. Such consultations shall assess the balance of payments situation of the Party concerned and the restrictions adopted or maintained under this Article, taking into account, inter alia, such factors as:
 - a. the nature and extent of the balance of payments and the external financial difficulties;
 - b. the external economic and trading environment of the consulting Party;
 - c. alternative corrective measures which may be available.

The consultations shall address the compliance of any restrictive measures with paragraphs 3 and 4. All findings of statistical and other facts presented by the International Monetary Fund relating to foreign exchange, monetary reserves and balance of payments shall be accepted and conclusions shall be based on the assessment by the International Monetary Fund of the balance of payments and the external financial situation of the consulting Party.

Article 99

National security clause

1. Nothing in this Agreement shall be construed:
 - a. to require a Party to furnish any information the disclosure of which it considers contrary to its essential security interests;
 - b. to prevent a Party from taking any action which it considers necessary for the protection of its essential security interests
 - i. relating to fissionable and fusionable materials or the materials from which they are derived;
 - ii. relating to the traffic in arms, ammunition and implements of war and to such traffic in other goods and materials or relating to the supply of services, as car-

og utenriksøkonomien. Slike tiltak skal være i henhold til vilkårene fastsatt i WTO-avtalen og i samsvar med artiklene i avtalen om Det internasjonale pengefond, dersom de får anvendelse.

4. En part som opprettholder eller har vedtatt restriktive tiltak, eller endringer i slike tiltak, skal omgående underrette de øvrige parter om dem og så snart som mulig fremlegge en tidsplan for oppheving av tiltakene.
5. En part som anvender restriktive tiltak, skal omgående be om konsultasjoner i Den blandede komité. Slike konsultasjoner skal vurdere den berørte parts situasjon for betalingsbalansen og restriksjoner vedtatt eller opprettholdt etter denne artikkel, idet det tas hensyn til blant annet faktorer som:
 - a. arten og omfanget av vanskelighetene med betalingsbalansen og utenriksøkonomien,
 - b. den berørte parts miljø for utenriksøkonomi og -handel,
 - c. alternative korrigerende tiltak som kan være tilgjengelige.

Ved konsultasjonene skal det vurderes om de restriktive tiltakene er i samsvar med nr. 3 og 4. Alt statistisk materiale og andre faktiske opplysninger fremlagt av Det internasjonale pengefond med hensyn til utenlandsk valuta, valutareserver og betalingsbalanse skal godtas, og konklusjonene skal være basert på Det internasjonale pengefonds vurdering av den konsulterende parts situasjon med hensyn til betalingsbalanse og utenriksøkonomi.

Artikkel 99

Klausul om nasjonal sikkerhet

1. Ingen bestemmelse i denne avtale skal fortolkes slik at:
 - a. en part pålegges å legge fram opplysninger den anser det ville være uforenlig med dens grunnleggende sikkerhetsinteresser å offentliggjøre,
 - b. en part ikke kan treffe de tiltak den mener er nødvendige for å beskytte sine grunnleggende sikkerhetsinteresser
 - i. med hensyn til fisjonerbare og fusjonerbare stoffer eller stoffer som benyttes til fremstilling av slike stoffer,
 - ii. med hensyn til handel med våpen, ammunisjon og krigsmateriell samt handel med andre varer og annet materiell, eller med hensyn til tjenesteyting, som

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

- ried on directly or indirectly for the purpose of supplying or provisioning a military establishment;
- iii. relating to the government procurement of arms, ammunition or war materials or procurement indispensable for national security or for national defense purposes; or
- iv. taken in time of war or other emergency in international relations; or
- c. to prevent a Party from taking any action in pursuance of its obligations under the United Nations Charter for the maintenance of international peace and security.
2. The Joint Committee shall be informed to the fullest extent possible of measures taken under paragraphs 1(b) and (c) and of their termination.
- direkte eller indirekte er beregnet på å sikre forsyninger til militær virksomhet,
- iii. med hensyn til offentlige anskaffelser av våpen, ammunisjon og krigsmateriell eller innkjøp som er uomgjengelig nødvendige av hensyn til nasjonal sikkerhet eller nasjonale forsvarsformål, eller
- iv. i krigstid eller i en internasjonal krisesituasjon,
- c. en part ikke kan treffe tiltak i samsvar med sine forpliktelser etter De forente nasjoners pakt for å bevare internasjonal fred og sikkerhet.
2. Den blendede komité skal gis så utførlig underretning som mulig om tiltak truffet etter nr. 1 bokstav b) og c) og om deres opphør.

Article 100

Taxation

1. Nothing in this Agreement shall apply to taxation measures except:
- a. Article 15, and such other provisions of this Agreement as are necessary to give effect to that Article to the same extent as does Article III of the GATT 1994; and
- b. with regard to taxation measures applicable in Section I of Chapter III, where Article XIV of the GATS applies.
2. Nothing in this Agreement shall affect the rights and obligations of any Party under any tax convention. In the event of any inconsistency between this Agreement and any such convention, that convention shall prevail to the extent of the inconsistency.

Chapter XII

Final provisions

Article 101

Definitions

For the purposes of this Agreement, unless otherwise specified:

«days» means calendar days;

«measure» includes *inter alia* any law, regulation, procedure, requirement or practice; and

«Party» means any State regarding which this Agreement has entered into force.

Artikkel 100

Beskatning

1. Ingen bestemmelse i denne avtale skal få anvendelse på skattetiltak unntatt:
- a. artikkel 15, og slike andre bestemmelser i denne avtale som er nødvendige for å gi nevnte artikkel virkning i samme utstrekning som artikkel III i GATT 1994, og
- b. dersom artikkel XIV i GATS får anvendelse med hensyn til skattetiltak som får anvendelse i avsnitt I i kapittel III.
2. Ingen bestemmelse i denne avtale skal påvirke en parts rettigheter og forpliktelser etter en skatteavtale. I tilfelle det ikke er samsvar mellom denne avtale og en skatteavtale, skal skatteavtalen ha forrang i den utstrekning det ikke foreligger samsvar.

Kapittel XII

Sluttbestemmelser

Artikkel 101

Definisjoner

Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale:

menes med «dager»: kalenderdager,

skal «tiltak» blant annet omfatte lover, forskrifter, prosedyrer, krav eller praksis, og

menes med «part»: enhver stat som denne avtale har trådt i kraft for.

*Article 102***Annexes and Appendices**

The Annexes and Appendices to this Agreement constitute an integral part thereof.

*Article 103***Amendments**

1. The Parties may agree on any amendment to this Agreement. Unless the Parties decide otherwise, the amendments shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of the last instrument of ratification, acceptance or approval.
2. Notwithstanding paragraph 1, with respect to decisions of the Joint Committee amending the Annexes and Appendices to this Agreement, Article 85(5) shall apply. Such decisions shall enter into force on the date that the last Party notifies that its internal requirements have been fulfilled, unless the decision itself specifies a later date. The Joint Committee may decide that any decision shall enter into force for those Parties that have fulfilled their internal requirements, provided that Chile is one of those Parties. An EFTA State may apply a decision of the Joint Committee provisionally until such decision enters into force, subject to its constitutional requirements.
3. The text of the amendments shall be deposited with the Depositary.

*Article 104***Additional Parties**

Any third State may, upon invitation by the Joint Committee, become a Party to this Agreement. The terms and conditions of the accession of the additional Party shall be the subject of an agreement between the Parties and the invited State.

*Article 105***Withdrawal and termination**

1. Any Party to this Agreement may withdraw therefrom by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect on the first day of the sixth month after the date on which the notification was received by the Depositary.

*Artikkel 102***Vedlegg og tillegg**

Vedleggene og tilleggene til denne avtale utgjør en integrerende del av denne avtale.

*Artikkel 103***Endringer**

1. Partene kan bli enige om endringer i denne avtale. Med mindre partene bestemmer noe annet, skal endringene tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at det siste ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument er deponert.
2. Uten hensyn til nr. 1 skal artikkel 85 nr. 5 få anvendelse med hensyn til beslutninger i Den blandede komité om endringer i vedlegg og tillegg til denne avtale. Slike beslutninger skal tre i kraft den dagen den siste part gir underretning om at dens internrettslige krav er oppfylt, med mindre det i selve beslutningen er angitt en senere dato. Den blandede komité kan vedta at en beslutning skal tre i kraft for de parter som har oppfylt sine internrettslige krav, forutsatt at Chile er en av disse partene. En EFTA-stat kan gi en beslutning truffet av Den blandede komité midlertidig anvendelse inntil beslutningen trer i kraft, med forbehold for vedkommende stats konstitusjonelle krav.
3. Endringstekstene skal deponeres hos depositaren.

*Artikkel 104***Nye parter**

Enhver tredjestat kan etter invitasjon fra Den blandede komité bli part i denne avtale. Vilkårene for den nye partens tiltredelse skal være gjenstand for en avtale mellom partene og den inviterte stat.

*Artikkel 105***Oppsigelse og opphør**

1. Enhver part i denne avtale kan si opp avtalen ved skriftlig underretning til depositaren. Oppsigelsen skal tre i kraft den første dag i den sjettede måned regnet fra den dag depositaren mottar underretningen.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

2. If one of the EFTA States withdraws from this Agreement, a meeting of the remaining Parties shall be convened to discuss the issue of the continued existence of this Agreement.

Article 106

Entry into force

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. This Agreement shall enter into force on 1 February 2004 in relation to those Signatory States which by then have ratified the Agreement, provided they have deposited their instruments of ratification, acceptance or approval with the Depositary at least 30 days before the date of entry into force, and provided that Chile is among the States that have deposited their instruments of ratification, acceptance or approval.
3. In case this Agreement does not enter into force on 1 February 2004, it shall enter into force on the first day of the third month following the latter deposit of the instruments of ratification, acceptance or approval by Chile and at least one EFTA State.
4. In relation to an EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after this Agreement has entered into force, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.
5. If its constitutional requirements permit, any EFTA State may apply this Agreement provisionally. Provisional application of this Agreement under this paragraph shall be notified to the Depositary.

Article 107

Relation to the complementary agreements

1. The complementary agreement on trade in agricultural goods between an EFTA State and Chile referred to in Article 1 shall enter into force on the same date for that EFTA State and Chile as this Agreement enters into force. The complementary agreement shall remain in force as long as the Parties to it remain Parties to this Agreement.

2. Dersom en av EFTA-statene sier opp denne avtale, skal det sammenkalles til et møte mellom de gjenværende parter for å drøfte om avtalen skal videreføres.

Artikkel 106

Ikrafttredelse

1. Denne avtale skal ratifiseres, godtas eller godkjennes. Ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokumentene skal deponeres hos depositaren.
2. Denne avtale trer i kraft 1. februar 2004 for de signatarstater som da har ratifisert avtalen, forutsatt at de har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokumenter hos depositaren minst 30 dager før ikrafttredelsen, og forutsatt at Chile er blant de stater som har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokumenter.
3. I tilfelle denne avtale ikke trer i kraft 1. februar 2004, skal den tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at det siste ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument er deponert av Chile og minst én EFTA-stat.
4. I forhold til en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument etter at denne avtale har trådt i kraft, skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt dokument.
5. Enhver EFTA-stat kan gi denne avtale midlertidig anvendelse dersom statens konstitusjonelle krav tillater det. Depositaren skal underrettes om midlertidig anvendelse av denne avtale etter dette nummer.

Artikkel 107

Forholdet til supplerende avtaler

1. Den supplerende avtalen om handel med landbruksvarer mellom en EFTA-stat og Chile omhandlet i artikkel 1 skal tre i kraft for EFTA-staten og Chile på samme dag som denne avtale trer i kraft. Den supplerende avtalen skal være i kraft så lenge dens parter er parter i denne avtale.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

2. If an EFTA State or Chile withdraws from the complementary agreement, this Agreement shall terminate between that EFTA State and Chile on the same date as the withdrawal from the complementary agreement becomes effective.

2. Dersom en EFTA-stat eller Chile sier opp den supplerende avtalen, skal denne avtale opphøre å gjelde for EFTA-staten og Chile samme dag som oppsigelsen av den supplerende avtalen får virkning.

Article 108

Depositary

The Government of Norway shall act as Depositary.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Kristiansand, this 26 th day of June 2003, in a single authentic copy in the English language which shall be deposited with the Government of Norway. The Government of Norway shall transmit certified copies to all Signatory States to this Agreement.

For the Republic of
Iceland

For the Republic of
Chile

For the Principality of
Liechtenstein

For the Kingdom of
Norway

For the Swiss
Confederation

Artikkel 108

Depositar

Norges regjering skal være depositar.

SOM BEKREFTELSE PÅ DETTE har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtale.

Utfærdiget i Kristiansand 26. juni 2003 i ett originaleksemplar på engelsk, som skal deponeres hos Norges regjering. Norges regjering skal oversende bekreftet kopi til alle signatarstater som tiltrer denne avtale.

For Republikken
Island

For Republikken
Chile

For Fyrstedømmet
Liechtenstein

For Kongeriket Norge

For Det sveitsiske
edsforbund

Vedlegg 2**Complementary Agreement
on trade in agricultural
goods between the Republic
of Chile and the Kingdom of
Norway***Article 1*

This Complementary Agreement between Chile and Norway (hereinafter referred to as «this Agreement») on trade in agricultural goods is concluded pursuant to and in conjunction with the Free Trade Agreement between Chile and the EFTA States (hereinafter referred to as «the Free Trade Agreement»), signed on 26 June 2003, and in particular Article 1 thereof. This Agreement forms part of the instruments establishing a free trade area between the EFTA States and Chile.

Article 2

This Agreement covers trade in products:

- a. classified in Chapters 1 through 24 of the Harmonized Commodity Description and Coding System (hereinafter referred to as «the HS»), and not included in Annexes IV and V of the Free Trade Agreement; and
- b. listed in Annex III of the Free Trade Agreement.

Article 3

Chile shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Norway as specified in Annex 1 to this Agreement. Norway shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Chile as specified in Annex 2 to this Agreement.

Article 4

The rules of origin and provisions on co-operation in customs matters applicable to trade governed by this Agreement are set out in Annex 3 to this Agreement.

**Supplerende avtale om
handel med landbruksvarer
mellom Republikken Chile og
Kongeriket Norge***Artikkel 1*

Denne supplerende avtalen (heretter kalt «denne avtalen») om handel med landbruksvarer mellom Chile og Norge er inngått i henhold til og i samsvar med Frihandelsavtalen mellom Chile og EFTA-statene (heretter kalt «Frihandelsavtalen»), undertegnet den 26. juni 2003, og særlig i samsvar med Frihandelsavtalens artikkel 1. Denne avtalen utgjør en del av instrumentet som etablerer et frihandelsområde mellom EFTA-statene og Chile.

Artikkel 2

Denne avtalen omfatter handel med produkter:

- a. klassifisert i kapitlene 1 til og med 24 i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (heretter kalt «HS»), og ikke inkludert i vedleggene IV og V til Frihandelsavtalen; og
- b. listet i vedlegg III til Frihandelsavtalen

Artikkel 3

Chile skal tilstå tollkonsesjoner på landbruksvarer med opprinnelse i Norge som spesifisert i vedlegg 1 til denne avtalen. Norge skal tilstå tollkonsesjoner på landbruksprodukter med opprinnelse i Chile som spesifisert i vedlegg 2 til denne avtalen.

Artikkel 4

Opprinnelsesregler og bestemmelser om samarbeid i tollforhold som anvendes for handel dekket av denne avtalen, er gitt ved vedlegg 3 til denne avtalen.

Article 5

The Parties to this Agreement shall undertake to swiftly assess the situation no later than two years after the entry into force of this Agreement, taking account of the pattern of trade in agricultural products between the Parties, the particular sensitivities of such products and the development of agricultural policy on both sides. The Parties shall examine product by product and on an orderly and appropriate reciprocal basis, the opportunities for granting each other further concessions with a view to improving liberalisation of trade in agricultural products.

Article 6

The following provisions of the Free Trade Agreement shall apply, *mutatis mutandis*, to this Agreement:

Articles 3, 4, 6, 9(2), 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 82, 83, 84, 98, 99 and 100 of the Free Trade Agreement.

Article 7

Should a Party introduce or re-introduce a subsidy on exports of a product subject to a tariff concession in accordance with Article 3 that is traded with the other Party, that other Party may increase the rate of duty on such imports up to the applied most-favoured nation tariff in effect at that time.

Article 8

Chile may maintain its Price Band System as established in Article 12 of Law 18,525 or succeeding system for the products covered by that Law, provided it is applied consistently with Chile's rights and obligations under the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organization.

Article 9

The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement on Agriculture unless otherwise specified in this Agreement.

Article 10

1. A bilateral Committee on trade in agricultural products is hereby established. It shall meet whenever necessary but normally every two years.

Artikkel 5

Partene til denne avtalen skal, innen to år etter at avtalen er iverksatt, foreta en vurdering av situasjonen som tar hensyn til mønsteret i handelen med landbruksvarer mellom partene, den særskilte sensitiviteten for slike varer og utviklingen av landbrukspolitikken på begge sider. Partene skal på en metodisk og gjensidig egnet måte gjennomgå vare for vare og mulighetene for å gi hverandre ytterligere konsesjoner med tanke på å øke liberaliseringen av handelen med landbruksvarer.

Artikkel 6

Bestemmelsene i de følgende artiklene i Frihandelsavtalen skal gjelde, *mutatis mutandis*, i denne avtalen:

Artiklene 3, 4, 6, 9(2), 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 82, 83, 84, 98, 99 og 100 i Frihandelsavtalen.

Artikkel 7

Skulle en part innføre eller gjeninnføre en eksportstøtte for en vare som er gjenstand for tollkonsesjon etter artikkel 3, og som er handlet med den andre parten, kan den andre parten øke tollsatsen på slike innførsler opp til den anvendte bestevilkårstollsatsen som er i kraft på det tidspunktet.

Artikkel 8

Chile kan opprettholde sitt prisbåndsystem som fastsatt i artikkel 12 i lov 18 525 eller etterfølgende system for produktene som dekkes av denne loven, gitt at systemet er benyttet i overensstemmelse med Chile's rettigheter og forpliktelser under Marrakesh avtalen som danner grunnlag for Verdens handelsorganisasjon.

Artikkel 9

Partene stadfester deres rettigheter og plikter under WTO avtalen på landbruk, dersom ikke annet er spesifisert i denne avtalen.

Artikkel 10

1. En bilateral komité for handel med landbruksvarer er herved opprettet. Denne skal møtes når nødvendig, men vanligvis hvert annet år.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

2. The Committee shall:
- a. supervise the implementation of this Agreement and evaluate the results obtained in its application;
 - b. oversee the future elaboration of this Agreement;
 - c. endeavour to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement; and
 - d. consider any other matter that may affect the operation of this Agreement.

Article 11

Chapter X of the Free Trade Agreement shall apply, *mutatis mutandis*, for the purposes of this Agreement only between the Parties to this Agreement.

Article 12

1. The Parties may agree on any amendment to this Agreement.
2. Unless the Parties agree otherwise, and subject to the provisions of Annex 4, the amendments shall enter into force on the first day of the third month following the receipt of the latter instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 13

This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval. It shall enter into force on the same date as the Free Trade Agreement enters into force between Norway and Chile and shall remain in force for as long as they remain Parties to the Free Trade Agreement.

Article 14

1. A Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the other Party. A copy of the notification shall be addressed to the Depositary of the Free Trade Agreement. The withdrawal shall take effect on the first day of the sixth month after the date on which the other Party received the notification.
2. If Norway or Chile withdraws from this Agreement, the Free Trade Agreement shall terminate between them on the same date as the withdrawal from this Agreement becomes effective.

2. Komiteen skal:

- a. overvåke innføringen av denne avtalen og evaluere resultatene oppnådd i gjennomføringen av denne;
- b. overvåke den fremtidige utformingen av denne avtalen;
- c. bestrebe å løse eventuelle konflikter som dukker opp i tolkningen eller håndhevelsen av denne avtalen; og
- d. vurdere andre eventuelle anliggender som kan være av betydning for driften av denne avtalen.

Artikkel 11

Kapittel X av Frihandelsavtalen skal gjelde, *mutatis mutandis*, for denne avtalen og kun mellom avtalepartene hertil.

Artikkel 12

1. Partene kan bli enige om endringer i denne avtalen.
2. Med mindre partene blir enige om annet, og underlagt bestemmelsene i vedlegg 4, skal endringene tre i kraft den første dagen i den tredje måneden etter det siste instrumentet er ratifisert, akseptert eller godkjent.

Artikkel 13

Denne avtalen krever ratifikasjon, aksept eller godkjenning. Den skal tre i kraft samme dato som Frihandelsavtalen mellom Norge og Chile, og den skal være gyldig så lenge partene til den er parter til Frihandelsavtalen.

Artikkel 14

1. En part kan trekke seg fra denne avtalen ved å underrette den andre parten skriftlig. En kopi av underretningen skal sendes til Depositaren til Frihandelsavtalen. Tilbaketrekkingen fra avtalen skal iverksettes fra den første dagen i den sjettede måneden etter den dato den andre parten mottok underretningen.
2. Hvis Norge eller Chile trekker seg fra denne avtalen, skal Frihandelsavtalen mellom dem opphøre samme dato som tilbaketrekkingen fra avtalen iverksettes.

Om samtykke til ratifikasjon av en avtale med tilhørende vedlegg mellom EFTA-statene og Chile
undertegnet i Kristiansand 26. juni 2003 (frihandelsavtale)

Article 15

The Annexes and the Appendix to this Agreement constitute an integral part thereof.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Kristiansand, this 26 th day of June 2003, in two originals.

For the Republic of
Chile

For the Kingdom of
Norway

Artikkel 15

Vedlegg og bilag til denne avtalen utgjør en integrert del av denne.

SOM BEKREFTELSE AV DETTE har de underskrevne, etter tilbørlig fullmakt, underskrevet denne avtalen.

Utferdiget i Kristiansand, den 26. juni 2003, i to originale eksemplarer.

For Republikken
Chile

For Kongeriket
Norge
